

# **Uskollisuuden ja mustasukkaisuuden diskursseja jatkosodan kirjeenvaihdossa**

Sara Silén  
Tampereen yliopisto  
Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta  
Suomen kielen tutkinto-ohjelma  
Pro gradu -tutkielma  
Toukokuu 2019

Tampereen yliopisto  
Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta  
Suomen kielen tutkinto-ohjelma

SILÉN, SARA: Uskollisuuden ja mustasukkaisuuden diskursseja jatkosodan kirjeenvaihdossa

Pro gradu -tutkielma, 70 sivua  
Toukokuu 2019

---

Tutkielmassa tarkastellaan nuoren seurustelevan pariskunnan jatkosodan ajan kirjeenvaihtoa. Tutkimuksen kohteena ovat mustasukkaisuuteen ja uskollisuuteen linkittyvät diskurssit. Tutkielmassa kuvataan näiden diskurssien kielellisiä piirteitä, sisältöä sekä diskurssien funktioita ja ilmenemismuotoja. Lisäksi tarkastellaan mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssien suhteita toisiinsa, muihin kirjeen sisältöihin sekä kirjoittamishetken ja yleisemmin sota-ajan kontekstiin. Tutkielman lingvistisenä tavoitteena on monipuolistaa diskurssintutkimuksen kenttää ja kuvata sota-ajan kirjeiden kielellisiä ominaisuuksia. Historiantutkimuksellisenä tavoitteena on puolestaan murtaa perinteistä käsitystä pariskuntien sota-ajan kirjeenvaihdosta.

Tutkimusaineistona käytetään yhtä kirjekokoelmaa Tampereen yliopiston Kansanperinteen arkiston sota-ajan kirjeiden kokoelmasta (SAK). Kokoelma sisältää nuoren, seurustelevan parin jatkosodan aikaista kirjeenvaihtoa aina vuodesta 1941 vuoteen 1945 asti. Tutkimusaineisto on rajattu koskemaan vuosien 1942 ja 1943 kirjeitä. Aineiston rajaus perustuu siihen, että tutkittaessa diskurssien välisiä suhteita ei ole hyödyllistä ottaa mukaan vuoden 1941 kirjeitä, sillä tuolta vuodelta kokoelmaan on päätyneet vain kirjeenvaihdon toisen osapuolen kirjeet. Toisaalta vuosien 1944 ja 1945 kirjeet jätetään tutkimusaineiston ulkopuolelle, koska tuolloin pariskunnan suhde on jo niin vakiintunut, ettei tutkimuksen kohteena oleville diskursseille ole suurta tarvetta. Kaikkiaan aineisto käsittää 421 kirjettä, joiden lukumäärä jakautuu lähes tasan kahden kirjoittajan välillä.

Tutkimus on luonteeltaan monitieteinen, ja siinä hyödynnetään teoriataustana kolmea eri tieteenalaa. Lingvististä teoriaa edustaa diskurssintutkimus. Mustasukkaisuuden teoreettisessa tarkastelussa hyödynnetään psykologiantutkimusta ja kirjoittamisajankohdan kontekstin selvittämisessä historiantutkimusta. Tutkimuksen analyysi hyödyntää diskurssintutkimuksellista otetta. Koska diskurssit on tuotettu aina suhteessa kontekstiinsä, diskursseja tutkimalla saadaan uutta tietoa myös kontekstista. Toisaalta tutustumalla kontekstiin voidaan saada uutta tietoa myös niiden synnyttämistä diskursseista.

Tutkielman tuloksena selvisi, että mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssit saavat kirjeissä monenlaisia erilaisia muotoja ja merkityksiä. Diskurssien suhde on hyvin kiinteä: useimmiten mustasukkaisuuden diskurssi saa aikaan uskollisuuden vannomisen diskurssia. Mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssit tuottavat myös anteeksipyytelyn ja -antamisen diskursseja, joista muodostuu useissa peräkkäisissä kirjeissä esiintyvää dialogia. Tutkimuksen kohteena olevat diskurssit ovat hyvin kiinteästi yhteydessä sota-ajan kontekstiin. Niissä näkyvät esimerkiksi ajan käsitykset kotirintamalla soveliaasta käytöksestä, sukupuolirooleista ja naisen asemasta. Myös sota-ajan itesesensuuri-ilmiö ja kirjoittajien nuori ikä ovat vaikuttaneet mustasukkaisuuteen ja uskollisuuteen linkittyviin diskursseihin.

Avainsanat: kirje, diskurssi, jatkosota, uskollisuus, mustasukkaisuus

# SISÄLLYS

1 JOHDANTO .....	3
2 KIRJEAINEISTO .....	6
2.1 Kirjeitä nuorelta pariskunnalta.....	6
2.2 Kirjeaineiston rajausta .....	7
2.3 Sensuurin vaikutus kirjeisiin.....	8
2.4 Kirjetutkijan etiikka .....	11
2.5 Sota-ajan kirjeet aikaisemmassa tutkimuksessa.....	12
3 DISKURSSIANALYYSI.....	14
3.1 Diskurssintutkimus .....	14
3.2 Diskurssianalyysi ja sota-ajan kirjeet.....	15
4 MUSTASUKKAISUUS JA USKOLLISUUS TUTKIMUSKOHTEENA .....	19
4.1. Mustasukkaisuuden monet muodot.....	20
4.2 Uskollisuus sota-ajan kontekstissa.....	22
5 MUSTASUKKAISUUDEN JA USKOLLISUUDEN VUOROPUHELUA.....	24
5.1 Nuoren rintamasotilaan mustasukkaisia diskursseja.....	25
5.1.1 Mustasukkaisuuden diskurssien laukaisevia tekijöitä.....	25
5.1.2 Ajanvieton kontrollointi .....	28
5.1.3 Muuttuvat sävyt.....	32
5.1.4 Muutokset kirjoitustaidossa .....	36
5.1.5 Mustasukkaisen diskurssin vaikutus kirjeiden muuhun sisältöön.....	37
5.2 Kotirintamalle jääneen tyttöystävän uskollisuuden diskursseja .....	39
5.2.1 Uskollisuuden diskurssien sisältö ja kielelliset keinot.....	39
5.2.2 Ajankäytön kontrollointiin vastaaminen .....	43
5.2.3 Uskollisuuden diskurssien vaikutus kirjeen muuhun sisältöön.....	47
5.3 Anteeksipyytämisen ja anteeksiannon diskurssit.....	49
5.3.1 Mustasukkaisuuden katumusta ja oikeutusta .....	49
5.3.2 Mustasukkaisuuden diskurssien anteeksiantaminen .....	51
5.4 Mustasukkaisuuden herättely .....	54
5.4.1 Vähäpukeisia naisia ja paljaita sääriä.....	55
5.4.2 Kilpakosijoita ja arvoituksia .....	56
6 POHDINTA .....	60
6.1 Mustasukkaisuutta ja uskollisuutta ilmaisevien diskurssien luonne.....	60
6.2 Mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssit osana kirjettä.....	61
6.3 Sota-ajan kontekstin vaikutus käytettyihin diskursseihin .....	63
7 PÄÄTÄNTÖ .....	66
LÄHTEET.....	68

# 1 JOHDANTO

Suomi kävi vuosina 1939–1945 kolme sotaa, joiden aikana kenttäposti kuljetti yhteensä lähes miljardi lähetystä. Jos kenttä- ja siviilipostin lähetykset lasketaan yhteen, postilähetysten määrän voidaan sanoa viisinkertaistuneen rauhan aikoihin verrattuna. Valtaosa näistä postilähetyksistä oli kirjeenvaihtoa, jota käytiin sodan seurauksena toisistaan eroon joutuneiden perheenjäsenten, sukulaisten ja ystävien välillä. (Taskinen 2015: 13.) Nykypäivään säilyneiden kirjeiden suuresta määrästä huolimatta sota-ajan kirjeiden maailma on monelta osin edelleen täysin tutkimatonta aluetta useilla tutkimuskentillä, oli kyse sitten lingvivistisestä tutkimuksesta tai historian tutkimuksesta. Monesti historian tutkijat ovat pitäneet rintamilta lähetettyjä kirjeitä epäluotettavina lähteinä sensuurin takia. Lisäksi aikaisemmin vain harvat pitivät tärkeänä tutkia yksittäisten ihmisten sotakokemuksia. Vasta viime vuosina tutkimuksen painopiste on alkanut siirtyä isoista linjoista kohti yksilöllisiä kokemuksia, aikalaissäityksiä ja tulkintoja. (Tikka, Taskinen & Nevala-Nurmi 2015: 7.) Samankaltainen siirtymä makrotason ilmiöistä mikrotasoon on nähtävissä myös lingvistiksessä tutkimuksessa.

Mikä sota-ajan kirjeessä sitten kiehtoo kielentutkijaa? Ehkä se, että sota-ajan kirjeet ovat poikkeusoloissa syntyntä viestintää, jota on tallentunut tuhansiin ja taas tuhansiin kirjeisiin ja postikortteihin. Vaikka moni kirjeiden kirjoittajista on luultavasti jo menehtynyt, silti heidän tunteensa, ajatuksensa ja toiveidensa kirjalliset ilmaisut ovat edelleen talletettuina noille usein kiireessä ja tunteiden myllerryksessä kirjoitetuille papereille. Vastaavanlaista talletettua ajalle tyypillistä kirjallista viestintää löytää harvoin muualta.

Sota-ajan kirjekulttuuri poikkeaa paljon historian muusta kirjallisesta viestinnästä. Sota repi erilleen niin perheitä, ystäviä kuin sukulaisiakin. Miehet lähtivät rintamalle, evakot joutuivat jättämään kotinsa, ja myös työtilanne saattoi pakottaa muuttamaan uudelle paikkakunnalle. Poikkeusoloista johtuen kirjeenvaihdosta tuli ainoa keino säilyttää yhteys muualle jääneisiin tai lähteneisiin rakkaisiin. Sota-ajan kirjeenvaihdolle olikin tyypillistä kirjeenvaihtajien poikkeuksellinen läheisyys. Ennen ihmiset kirjoittivat kaukaisille sukulaisille mutta nyt omalle äidille, rakastetulle tai läheiselle ystävälle. Lisäksi sotien aikana kirjeenvaihto oli poikkeuksellisen tiivistä: esimerkiksi avioparit saattoivat kirjoittaa toisilleen lähes päivittäin. (Taskinen 2015: 13.)

Sodat löivät leimansa myös ajan orastaviin parisuhteisiin. Kun ennen sotia ihastuksen kohdetta tapailtiin tanssilavoilla, niin nyt romanttisten kohtaamisten sijaan oli tyydyttävä paperiin ja kynään. Parisuhteen kehittyminen perustui pitkälti kirjeenvaihtoon, sillä nuoret miehet joutuivat viettämään

pitkiä aikoja rintamalla. Kaivattuja lomaa saatiin jatkosodan alussa vain erityisistä, ja vuonna 1942 tavallinen rintamasotilas pääsi kahden viikon lomalle 3–4 kuukauden välein (Pilke & Kleemola 2015: 187–188). Näin pitkä aika erossa rakastetusta lienee tuntunut lähes ikuisuudelta. Ehkä siksi sota-aikana ikävän, kaipuun ja rakkauden tunteet puettiin sanoiksi usein ja tavanomaistakin kiihkeämissä muodoissa (Lahtinen & Vainio-Korhonen 2015: 214).

Sota-ajan rakastavaisten kirjeistä ajatellaan usein, että ne ovat täynnä kauniisti maalailtuja unelmakuvia, palavia rakkaudentunnustuksia ja toistuvaa uskollisuuden vakuuttelua. Kuten aiemmin julkaistussa sota-ajan kirjeitä käsittelevässä artikkelissani (Silén 2017) totesin, nämä todella olivat eräitä keskeisiä parisuhteen kehittämisen keinoja sota-ajan rakastavaisten kirjeenvaihdossa. Kuitenkin pumpulisten haaveiden ja tulisten rakkaudenosoitusten lisäksi pariskuntien välisestä kirjeenvaihdosta oli havaittavissa myös sävyiltään negatiivisempia diskursseja. Tämänkaltaisista diskursseista yleisimpänä esille nousi *mustasukkaisuuden diskurssi* erityisesti aineistoni nuoremmalla pariskunnalla Erkillä ja Annalla.

Oikeastaan ei ole yllättävää, että sota-ajan nuorten rakastavaisten kirjeenvaihdossa on havaittavissa myös mustasukkaisuuteen linkittyviä diskursseja. Mustasukkaisuutta esiintyy erityisesti suhteen alkuvaiheessa, jolloin keskinäinen luottamus ei ole vielä vahvistunut riittävästi (Malinen 2012: 46). Kun orastavan suhteen osapuolten viestintä on ollut kirjeenvaihdon varassa, myös mustasukkaisuuden tunteita on osoitettu kirjeitse. Kuten jo artikkelissani (Silén 2017: 105–107) totesin, mustasukkaisuuden diskurssiin taas on vastattu uskollisuuteen linkittyvillä diskursseilla. Näiden kahden diskurssin hienovarainen dialogi on toiminut yhtenä parisuhteen kehittämiseen liittyvänä tekijänä Erkin ja Annan pitkässä kirjeenvaihdossa.

Tässä tutkimuksessa jatkan siitä, mihin artikkelissani jäin. Tarkennan huomioni Erkin ja Annan kirjeenvaihtoon sekä siinä esiintyviin mustasukkaisuutta ja uskollisuutta ilmentäviin diskursseihin. Pyrin nimeämään, luokittelemaan ja kuvaamaan näitä diskursseja sekä liittämään ne jatkosodan ajan kontekstiin. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisia ovat kirjeissä esiintyvät mustasukkaisuuteen ja uskollisuuteen linkittyvät diskurssit?
2. Miten nämä diskurssit vaikuttavat toisiinsa ja kirjeen muuhun sisältöön?
3. Miten mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssit ovat riippuvaisia sota-ajan kontekstista?

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni keskittyy siihen, millaisia mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskursseja kirjeistä on löydettävissä. Toinen tutkimuskysymys pohtii käytettyjen diskurssien suhdetta kirjeen muuhun sisältöön. Vaikuttaako esimerkiksi erittäin voimakas mustasukkainen

diskurssi kirjeen aloitukseen tai lopetukseen? Toinen tutkimuskysymys pohtii myös diskurssien keskinäisiä suhteita: miten mustasukkaisuuden diskurssit vaikuttavat uskollisuuden diskursseihin? Kolmas ja viimeinen tutkimuskysymykseni liittyy diskurssit sota-ajan kontekstiin. Vaikuttavatko käytettyihin mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskursseihin esimerkiksi ajan sukupuoliroolit tai sota-ajalle tyypilliset asenteet?

Tutkimukseni on luonteeltaan laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, sillä pyrin selvittämään diskurssianalyysin keinoin, miten mustasukkaisuutta ja uskollisuutta ilmaistaan kirjeissä. Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että se keskittyy kuvaamaan ja selittämään tutkittavaa ilmiötä (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 139).

Mustasukkaisuuden ja uskollisuuden tutkimusta on Suomessa ja maailmalla tehty lähinnä psykologian tieteenalalla. Mustasukkaisuutta ja uskollisuutta ilmentävistä diskursseista sota-ajan kirjeissä ei ole aikaisemmin tehty tutkimusta. Tavoitteenani on, että tämän tutkimuksen myötä kuva sota-ajan pariskuntien tyypillisestä kirjeenvaihdosta monipuolistuu. Kirjeet eivät olleet vain palavia rakkaudentunnustuksia, vaan niissä painiskeltiin aivan samojen tuoreelle parisuhteelle tyypillisten hankaluuksien kanssa kuin nykyaikanakin.

## 2 KIRJEAINEISTO

Tässä luvussa taustoitan tutkimustani kertomalla aluksi tietoja pariskunnasta, jonka kirjeenvaihtoa jatkosodan ajalta tässä tutkimuksessa tarkastelen. Tämän jälkeen kuvaan tarkemmin itse kirjeaineistoa sekä rajauksia, joita aineistoon olen tehnyt. Aineiston kuvauksen ja rajauksen jälkeen perehdyn sota-ajan sensuuriin ja sen aiheuttamiin vaikutuksiin aineistossani. Lopuksi käsittelem vielä kirjetutkijan eettisiä ongelmia ja miten ne olen ottanut tutkimuksessani huomioon.

### 2.1 Kirjeitä nuorelta pariskunnalta

Tämän tutkimuksen aineisto koostuu Lahden lähistöllä asuneiden Erkin ja Annan jatkosodan aikaisesta kirjeenvaihdosta, jota aikaisemmin käsittelem jo artikkelissani *Täällä ollessa vasta aukee silmä ja sydän tajuamaan omat tunteensa: Parisuhdediskursseja sota-ajan kirjeissä* (2017). Ennen tarkempaa kirjeaineiston kuvailua on tärkeää kertoa lyhyesti Erkin ja Annan välisestä suhteesta sekä heidän taustoistaan, jotta ymmärretään myöhemmin aineistoesimerkeissä esiteltyjä havaintoja. Seuraavat tiedot Erkistä ja Annasta olen koonnut heidän välisestään kirjeenvaihdosta ja saatekirjeestä, jonka Anna on lähettänyt 1980-luvulla Tampereen yliopiston Kansanperinteen arkistolle kirjeiden luovutuksen yhteydessä.

Pariskunnan kirjeenvaihto alkaa elokuussa 1941. Jatkosotaa on kestänyt noin kaksi kuukautta. Tuolloin vielä 17-vuotias Lahden Rautamässä asuva Erkki lähtee sotilaskoulutukseen ja aloittaa kirjoittamisen naapurikylässä Miekkiössä asuvalle 15-vuotiaalle Annalle. Anna ja Erkki ovat lähtöisin samankaltaisista taustoista. Molempien vanhemmat pitävät maatilaa, ja nuoret ovat ainakin joskus lapsina tavanneet koulussa, myöhemmin ehkä nuorten illanvietoissa tai tansseissa. Vuoden 1941 syksyn ja alkutalven Erkki viettää sotilaskoulutuksessa. Tämän jälkeen hän saa koulutettavakseen myös uusia alokkaita. Vuoden 1941 kirjeenvaihdosta Annan kanssa on säilynyt vain viisi kirjettä Erkiltä. Noista kirjeistä voidaan päätellä, että kirjeenvaihdon ensimmäisinä kuukausina nuorten suhde oli vielä varsin toverillinen eikä kirjeenvaihto ollut niin säännöllistä ja tiheää kuin sodan seuraavina vuosina.

Vuoden 1942 alkupuolella Erkki siirtyy koulutuksesta rintamalle. Tuolloin kirjeenvaihto Annan kanssa tihentyy ja kirjeisiin alkaa ilmestyä lämpöisiin tunteisiin ja kehkeytyvään parisuhteeseen viittaavia piirteitä. Kesällä 1942 Anna täyttää 16 vuotta ja aloittaa oppikoulun Lahdessa. 18 vuotta täyttänyt Erkki pääsee lomalle noin kolmen kuukauden välein, ja lomilla vietetyt yhteiset illat

lähentävät pariskunnan välejä entisestään. Syksyn 1942 kirjeenvaihdosta voi jo päätellä, että yhdessäolosta on sovittu.

Vuonna 1943 Erkki ja Anna ovat jo tositarkoituksella seurusteleva pari. Mustasukkaisuuden ja uskollisuuden teemoja käsitellään kirjeissä aiempaa enemmän. Vuoden 1943 lopussa 19-vuotias Erkki kihlaa 17-vuotiaan Annan. Kirjeenvaihto jatkuu kihlaparin välillä aina vuoteen 1945 asti, jolloin Erkki viimein jatkosodan päätyttyä vapautetaan siviiliin.

Erkin ja Annan kirjeenvaihto on ollut tutustumisen alussa vuonna 1941 ja vuoden 1942 alkupuolella suhteellisen hidasta. Kirjeitä on lähetelty muutaman kerran kuussa, ne ovat pituudeltaan yleensä lyhyehköjä ja sisällöltään lähinnä arkista jutustelua viime aikojen tapahtumista. Suhteen muuttuessa vakavammaksi kirjeitä lähetetään useammin, ja ne muuttuvat pidemmiksi: vuonna 1943 kirjeet saattavat olla pituudeltaan jo neljä tai viisikin molemmin puolin kirjoitettua arkkia. Kirjeiden sisältö muuttuu myös vaihtelevammaksi. Arjen kuulumisten ohella pari keskustelee kirjeitse esimerkiksi tulevaisuudensuunnitelmistaan. Usein toistuvia kirjoitusaiheita ovat myös ikävä toisen luo ja palavat rakkaudentunnustukset.

## 2.2 Kirjeaineiston rajaus

Annan ja Erkin monisatasivuinen kirjeenvaihto on talletettuna Tampereen yliopiston Kansanperinteen arkiston sota-ajan kirjeiden kokoelmaan (SAK), jonne Anna sen on 1980-luvulla luovuttanut. Kokoelman numero on 365, ja se sisältää kaikkiaan 866 kirjettä jatkosodan vuosilta 1941–1945. Kirjeiden lisäksi kokoelmassa on myös Annan vuonna 1980 kirjoittama saatekirje, jonka hän on lähettänyt arkistolle kirjeiden luovutuksen yhteydessä. Lisäksi kokoelma sisältää ison nipun jatkosodan aikana pariskunnan toisilleen lähettämiä postikortteja. Saatekirjeen ja kortit rajaan aineistoni ulkopuolelle, sillä ne eivät tuo vastauksia tutkimuskysymyksiini.

Erkin ja Annan kirjeenvaihto alkaa Erkin lähtiessä sotilaskoulutukseen vuoden 1941 kesällä. Tuolta ajalta säilyneet viisi Erkin kirjettä rajaan tässä tutkimuksessa aineistoni ulkopuolelle, sillä niiden toverillinen sävy ei anna merkkejä varsinaisesta parisuhteesta, eivätkä ne siis sovellu mustasukkaisuuden tai uskollisuuden diskurssien tarkasteluun. Lisäksi vuodelta 1941 ei ole säilynyt syystä tai toisesta yhtään Annan vastauskirjettä. Koska tutkimuksessani tarkastellaan myös diskurssien suhteita toisiinsa, vuoden 1941 kirjeet eivät ole relevantteja tutkimuskysymyksiieni kannalta.

Vuoden 1942 tiiviimpi kirjeenvaihto sen sijaan sopii tutkimusaineistokseni. Tuolloin Anna ja Erkki kehittävät ja vahvistavat tuoretta parisuhdettaan, mikä näkyy useina keskusteluina uskollisuudesta ja



mustasukkaisuudesta. Lisäksi mustasukkaisuutta esiintyy eniten suhteen alkuvaiheissa (Malinen 2012: 46), joten juuri senhetkinen kirjeenvaihto on hedelmällisintä tarkasteltavaa aiheeni kannalta. Vuoden 1942 kirjeitä on aineistossani yhteensä 100 kappaletta, joista Annan kirjoittamia on 38 ja Erkin 62.

Vuonna 1943 Erkin ja Annan parisuhde on kehittynyt vakavaksi seurustelusuhteeksi. Kirjeitä vaihdetaan tiheämmin kuin aikaisemmin, ja myös niiden pituudet ovat kasvaneet. Erityisesti alkuvuoden kirjeenvaihdon puolella keskustelua uskollisuudesta ja mustasukkaisuudesta on suhteellisen runsaasti. Loppukesällä 1943 mustasukkaisuutta ilmaisevia diskursseja esiintyy vähemmän, sillä Anna lupautuu tuolloin olemaan enää menemättä tansseihin. Tätä voidaan pitää huomattavana virstanpylväänä parisuhteelle, sillä sen jälkeen Erkin ei tarvitse enää olla niin epävarma Annan uskollisuudesta. Loppuvuodesta Erkki pääsee lomalle, jolloin pari menee kihloihin. Kihlautumista voidaan pitää pisteenä, jolloin suhteeseen liittyvä epävarmuus vähenee huomattavasti, sillä lupaus avioitumisesta on tehty. Näin ollen oletukseni on, että Erkin ja Annan kihlautumisen jälkeinen kirjeenvaihto sisältää huomattavasti vähemmän mustasukkaisuuteen ja uskollisuuteen linkittyvää keskustelua, koska varmuus toisen tunteista on saatu. Tämän vuoksi rajaan aineistoni ulkopuolelle kihlautumisen jälkeisen ajan kirjeenvaihdon, joka jatkuu aina vuoden 1945 alkuun asti. Aineistooni kuuluvista vuoden 1943 kirjeistä Annan kirjoittamia on 171 ja Erkin 150.

Kaiken kaikkiaan siis tarkasteltavakseni tästä suuresta kirjeaineistosta olen rajannut pariskunnan vuosien 1942 ja 1943 kirjeenvaihdon. Aineistoni käsittää kokonaisuudessaan 421 kirjettä, joista Erkin kirjoittamia on 212 ja Annan 209. Aineistossani lähes jokaiseen kirjeeseen on säilynyt tallella myös vastauskirje.

### **2.3 Sensuurin vaikutus kirjeisiin**

Jatkosodan aikana postilähetysten määrä koti- ja sotarintaman välillä kasvoi valtavasti rauhan aikaan verrattuna. On arvioitu, että jatkosodan aikana erilaisten postilähetysten määrä oli yhteensä noin miljardi kappaletta. Suomessa tuolloin toiminut postilaitos ei olisi mitenkään pystynyt kuljettamaan moista määrää lähetyksiä. Jatkosodan alussa perustettiin erillinen kenttäpostilaitos huolehtimaan postinkulusta sota- ja kotirintaman välillä. Postinkuljetuksen ohella kenttäposti sai vastuulleen kirjeiden sisällön tarkkailun, jota varten kenttäpostin yhteyteen perustettiin myös sensuurilaitos. (Metsberg 2015: 30.) Sota-ajan kirjeiden tutkimuksen kannalta on tärkeää huomioida sensuurin vaikutus, sillä tieto mahdollisesta sensuroinnista lienee vaikuttanut useimpien kirjeiden kirjoittamiseen joko tietoisesti tai tiedostamattomasti (Metsberg 2015: 43).

Jatkosodan aikana sekä rintamalta lähetettyihin että sinne osoitettuihin kirjeisiin kohdistui sensuurin uhka. Sensuurilla haluttiin varmistaa, ettei lähetyksissä kulkenut vihollista hyödyttävää informaatiota. Kirjeitä tarkastavat etsivät niistä myös merkkejä mahdollisesta vakoilusta. Erityisesti joukkojen sijaintipaikoista ja vahvuuksista kertominen sekä sotilasarvojen mainitseminen oli kiellettyä. Kirjeissä ei saanut myöskään esiintyä esimerkiksi tietoja taistelujen kulusta tai mahdollisista voitoista ja tappioista. (Metsberg 2015: 38–40.)

Sensuurilaitoksella oli sotien aikana tehtävänä myös joukkojen yleisten mielialojen ja asenteiden valvonta. Rintamamiesten tuli kirjoittaa asiallisia kirjeitä: esimerkiksi ruikuttamista, asioiden vääristelyä tai muiden parjaamista ei pidetty sotilaan arvolle sopivana. Huonojen uutisten kertomista piti välttää, sillä ne vaikuttivat negatiivisesti kotijoukkojen mielialaan. (Metsberg 2015: 43.) Myös kotirintamaa kannustettiin esimerkiksi lehdissä kirjoittamaan iloisia ja reippaita kirjeitä, sillä kannustavat kirjeet pitivät sotilaiden mielialan korkealla (Hagelstam 2011: 305).

On arvioitu, että jatkosodan aikana noin neljä prosenttia kenttäpostista tarkastettiin. Pieni määrä johtuu sekä tarkastushenkilökunnan suhteellisesta vähyydestä että kirjeiden ja muiden lähetysten valtavasta määrästä. Tarkastuksia tehtiin pistokoemaisesti eri alueilla. Tarkastetut kirjeet merkittiin leimalla, jolloin vastaanottaja tiesi kirjeen joutuneen tarkastetuksi. Sensuurin toiminta ei siis ollut salaista, vaan varsin avointa. Usein tieto tarkastuksesta kulkeutui myös tarkastetun kirjeen kirjoittajalle vastauskirjeen kautta. Kuoreen lyöty leima ja mahdolliset mustatut sanat lienevät muistuttaneet, että mistä tahansa kirjeissä ei voinut kirjoittaa. (Metsberg 2015: 41–42.)

Tieto mahdollisesta tarkastuksesta ja sensuroinnista on luultavasti vaikuttanut useampien kirjoittajien kirjeisiin tavalla tai toisella. Sensuurin vaikutus näkyy selkeämmin kielletyistä puheenaiheista vaikenemisella: esimerkiksi tarkan sijoituspaikan sijaan sotilas saattoi kirjoittaa epämääräistä kuvailua paikasta tai kuitata oleskelupaikkansa olevan *täällä jossain*. (Metsberg 2015: 40.) Toisaalta jotkut sotilaat myös tietoisesti uhmasivat sensuuria. Yleisin sensuurin uhmaamisen keino oli tarkan sijaintipaikan ilmoittaminen, sillä epätietoisuus ja epävarmuus kasvattivat kotirintaman tarvetta tietää, missä heidän läheisensä oli sotimassa (Hagelstam 2011: 316).

Kirjeiden sensuroinnilla on ollut epäilemättä vaikutuksensa siihen, miten ja millaisia asioita sota-ajan kirjeisiin on kirjoitettu. Tieto mahdollisesta tarkastuksesta voi vaikuttaa niin tietoisesti kuin tiedostamattomasti kirjeiden sisältöön. (Metsberg 2015: 43.) Tästä johtuen omassa aineistossanikin kirjoitusaiheet ja diskurssit ovat luultavammin saaneet vaikutteita tiedosta, että kolmas osapuoli saattaa lukea ne. Esimerkiksi mustasukkaisuutta ilmaisevat diskurssit saattavat olla silotellumpia, koska Erkki on ollut kirjoittamishetkellä tietoinen mahdollisesta tarkastuksesta. Toisaalta

suhtautuminen sensuuriin on saattanut vaihdella kirjeestä toiseen, sillä esimerkiksi hektisellä hetkellä kirjoitettaessa sensuurin ohjeet tai seuraukset saattoivat unohtua tai ne painettiin villaisella (Metsberg 2015: 43). Näin ollen esimerkiksi voimakas mustasukkaisuuden tunne on saattanut saada Erkissä aikaan sen, että hän ei välttämättä ole kirjoitushetkellä juurikaan piitannut sensuurista.

Sensuurin vaikutus näyttäytyy kirjeaineistossani myös suuremmin. Koko jatkosodan kestäneen kirjeenvaihtonsa aikana erityisesti Erkin kirjeet Annalle joutuvat silloin tällöin sensuroinnin kohteeksi. Muutamasta kirjeestä lukija voi nähdä sensuurivirkailijan mustaamat sanat, jotka tekstiyhteydestä päätellen ovat liittyneet Erkin sijaintipaikan kuvailuun. Anna mainitsee vastauskirjeissään näistä sensuroiduista kohdista Erkille, ja usein tämän jälkeen sensurointi kuitataan olankohautuksella. Kuitenkin epäilemättä silloin tällöin toistuvat muistutukset sensuurin olemassaolosta ovat pitäneet pariskunnan tietoisena siitä, että kirjeiden sisältö saattoi päätyä myös ulkopuolisten käsiin.

Sensuuri näkyy sota-ajan kirjeenvaihdoissa myös piiloisemmassa muodossa *itsesensuurina*. Kirjettä kirjoittaessaan lähettäjä pyrki ottamaan huomioon vastaanottajan reaktiot (Metsberg 2015: 40) ja halusi siksi vaieta sodan julmuuksista. Kirjeet ovat dialogisia tekstejä, joita kirjoitettaessa on pidettävä aina mielessä, kuka vastaanottaja on ja millaisia tunteita kirje hänessä herättää (Hagelstam & Taskinen 2015: 45–47). Koska sota-ajan kirjeen tärkein tavoite oli ihmissuhteen ylläpitäminen, esimerkiksi väkivallasta ja kuolemasta kirjoittaminen ei ollut tarpeellista. Etulinjan kauhuista kirjoittaminen olisi huolestuttanut kotirintaman läheisiä, joten oli turvallisempaa vähätellä kokemuksia tai vaieta niistä kokonaan. (Taskinen 2015: 21.) Erityisesti vaimolle osoitetuissa kirjeissä vaikeista kokemuksista yleensä vaiettiin. Sen sijaan rintamatoverusten välisessä kirjeenvaihdoissa etulinjan kokemuksista saatettiin keskustella vapaammin. (Hagelstam 2011: 318–320.)

Itsesensuuria harjoittivat kirjeissään rintamamiesten ohella myös kotirintamalle jääneet läheiset. Heillä itsesensuuri näkyy esimerkiksi siinä, että kirjeet olivat positiivisia ja kannustavia, eikä niissä valiteltu kodin ongelmista tai muista seikoista. Kannustavien kirjeiden kirjoittaminen piti miesten taistelutahdon korkealla. (Hagelstam 2011: 305.)

Omassa aineistossani itsesensuuri on voimakkaasti esillä erityisesti Erkin kirjeissä. Kuten jo artikkelissanikin totean, Erkki ei kirjeissään juurikaan kuvaa rintaman kauhuja tai omia mahdollisia pelkojaan (Silén 2017: 99). Rintamaan liittyvä kuvaus kohdistuu Erkillä lähinnä asumisympäristöön, luontoon tai arjen kohokohtiin, esimerkiksi teatteri- tai elokuvakäynteihin. Sodan raaka todellisuus pidetään visusti piilossa tyttöystävältä. Annan kirjeissä puolestaan itsesensuuri näkyy esimerkiksi siinä, että maatilan työpäiviä kuvaillessaan hän yleensä ei valittele väsymystään, vaikka koko päivän

olisikin tehnyt raskaita töitä. Toisaalta Anna välillä rikkoo itsesensuuria ja aiheuttaa Erkissä huolta ja suuttumusta kuvaillessaan kohtaamisiaan muiden miesten kanssa, mistä lisää luvussa 5.1.1.

## 2.4 Kirjetutkijan etiikka

Kirjeet voivat olla luonteeltaan joko yksityisiä, julkisia tai jotain siltä väliltä. Kirjeiden parissa työskentelevä tutkija on kuitenkin pääsääntöisesti tekemisissä hyvin intiimin ja yksityisasiota käsittelevän aineiston kanssa. Kirjettä voidaankin kutsua *egodokumentiksi*. Käsitteellä tarkoitetaan kirjallista menneisyyden lähdettä, jossa ihminen kertoo itse omasta elämästään ja ajatuksistaan. Kirjeiden ohella myös päiväkirjat ja omaelämäkerralliset tekstit voivat olla egodokumentteja. (Lahtinen, Leskelä-Kärki, Vainio-Korhonen & Vehkalahti 2011: 12–13.)

Koska kirjeet siis voivat sisältää hyvinkin henkilökohtaisia ja intiimejä seikkoja, on tutkijan syytä kiinnittää suurta huomiota tutkimusetiikkaan. Yleensä on katsottu, että kirjeenvaihdon omistajan tai kirjeiden kirjoittajien luvalla tutkija voi käyttää tutkimuksessaan kirjoittajien oikeita nimiä. Vaihtoehtoisesti on täytynyt kulua riittävä määrä aikaa kirjeiden kirjoittamisesta. (Pehkonen 2015: 70.) Tampereen yliopiston sota-ajan kirjeiden kokoelma on julkinen ja kaikkien saatavilla, joten sinne kirjeitään luovuttaneet ihmiset ovat tienneet, että kirjeitä saatetaan lukea ja käyttää tutkimusaineistona.

Tässä tutkimuksessa perehdyn Erkin ja Annan mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskursseihin, joissa he käsittelevät syvimpiä tunteitaan ja ajatuksiaan. Kirjeitä ei ole tarkoitettu alun perin muiden luettavaksi, ja ne on kirjoitettu poikkeusoloissa, jolloin tunteenilmaisu voi olla tavallisuudesta poikkeavan voimakasta (Pehkonen 2015: 64). Vaikka tiedänkin varmuudella kirjekoelman saatekirjeen perusteella Erkin menehtyneen, en voi varmuudella sanoa samaa Annasta. Lisäksi käsittelemäni aiheet saattavat tuntua kiusallisilta mahdollisten elossa olevien läheisten mielestä. Tekemäni päätelmät ja tulkinnat saattavat myös vaikuttaa käsityksiin tai tarinoihin, joita he ovat vaalineet Annasta ja Erkistä. (Pehkonen 2015: 70–71.) Näistä syistä tässä tutkielmassa käyttämäni nimet Anna ja Erkki ovat pseudonyymeja.

Aineistossani mainitaan nimeltä myös joukko muita henkilöitä, joista käytän tässä tutkimuksessa vain etunimiä tai lempinimiä. Heidän nimiään en kuitenkaan ole ryhtynyt anonymisoimaan, sillä tutkimukseni ei käsittele heidän kannaltaan arkoja tai yksityisiä aiheita. Lisäksi muita kirjeissä mainittuja henkilöitä on vain muutama, joten ei ole todennäköistä, että heidän nimiensä kertominen paljastaisi Erkin ja Annan todelliset nimet. Myös lempinimen käyttö näistä henkilöistä antaa heille

suoja: esimerkiksi aineistossani esiintyvät lempinimet *Masa* ja *Kapsa* eivät kerro yksiselitteisesti henkilöiden oikeita etunimiä.

Tämän tutkimuksen aineisto on koottu yhdestä Kansanperinteen arkiston kokoelmasta (SAK 365). Arkistoon on tällä hetkellä talletettuna noin 60 000 kirjettä<sup>1</sup>, ja kirjeiden määrä arkistossa kasvaa edelleen uusien lahjoitusten myötä. Lisäksi on otettava huomioon yksityisten ihmisten omistamat sota-ajan kirjeet. Koska aineistoni koostuu hyvin pienestä osasta koko säilyneiden sotakirjeiden määrää, tämän tutkimuksen tulokset Erkin ja Annan kirjeissä esiintyvistä mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskursseista eivät ole yleistettävissä koskemaan kaikkia sota-ajan kirjeitä. Sen sijaan voin kuvata nimenomaan näiden kirjoittajien käyttämiä diskursseja ja tehdä päätelmiä juuri heidän tavastaan ilmaista itseään. Yksilöstä saatavalla tiedolla on kuitenkin potentiaalia kuvata osaltaan myös yhteiskuntaa ja sen kulttuuria (Pehkonen 2015: 63–64).

## 2.5 Sota-ajan kirjeet aikaisemmassa tutkimuksessa

Sota-ajan kirjeiden arvo tutkimusaineistona on alettu toden teolla ymmärtää vasta viime vuosina. Historiantutkijat alkoivat kiinnostua sota-ajan kirjeistä tutkimusaineistoina vasta, kun innostus sotahistorian suuriin linjoihin alkoi vähentyä ja yksittäisten ihmisten sotakokemuksista kiinnostuttiin. Kulttuuri- ja sosiaalishistorian tutkimuksen nostaessa päätään yhä useampi on halunnut käyttää kirjeitä aineistoina (ks. esim. Leskelä-Kärki, Lahtinen & Vainio-Korhonen 2011). Makrotason ilmiöiden sijaan kiinnostus on yhä enemmän siirtynyt mikrotason ilmiöihin, kuten ihmisten kokemuksiin ja tunteisiin (Tikka, Taskinen & Nevala-Nurmi 2015: 7). Uudehkoa suomalaista historiantutkimusta, jossa aineistoina käytetään kirjeitä, edustaa esimerkiksi Marko Tikan, Ilari Taskisen ja Seija-Leena Nevala-Nurmen toimittama teos *Kirjeitä sodasta* (2015).

Lingvistisessä tutkimuksessa on niin ikään vasta viime vuosina alettu kiinnostua sota-ajan kirjeistä tutkimusaineistona. Innostuksen sotakirjeiden lingvistiseen tutkimukseen on herättänyt Tampereella erityisesti tohtori ja yliopistonlehtori Liisa Mustanoja, jonka toimittama artikkelikokoelma *Arjen sirpaleita ja suuria tunteita – kirjeet sodan sanoittajina ja ihmissuhteiden ylläpitäjinä 1939–1944* (2017) sisältää joukon opiskelijoiden kurssityönä kirjoittamia lingvistisiä artikkeleita joukossaan myös minun kirjoittamani artikkeli (Silén 2017). Artikkelikokoelmasta innoittuneena monet opiskelijat ovat nyt tekemässä opinnäytetöitään sota-ajan kirjeistä. Tekeillä on niin diskurssintutkimuksen, sanastontutkimuksen kuin murretutkimuksenkin näkökulmaa hyödyntäviä töitä. Muutama töistä on jo valmistunut, esimerkiksi Janette Rosin (2018) tutkielma huumorin

---

<sup>1</sup> Tieto saatu sähköpostitse 16.5.2019 tutkija Ilari Taskiselta.

näkymisestä kirjeissä sekä Jenni Rintalan (2018) tutkielma, jossa hän pohtii kirjeissä esiintyvää Etelä-Pohjanmaan murretta. Lisäksi tunteiden ja kokemusten kielentämisen osalta kirjeitä aineistona käyttäviä juuri valmistuneita pro gradu -tutkielmia ovat Marjo Pajusen (2019) tutkielma äitiyteen liittyvistä negatiivisista tunteista sekä Helmi Riihosen (2019) tutkimus kiroilusta sota-ajan kirjeissä.

### 3 DISKURSSIANALYYSI

Tässä luvussa esittelen tutkimuksessa käyttämäni menetelmää eli diskurssianalyysia. Aluksi valotan tarkemmin diskurssin käsitteen merkityksiä sekä diskurssintutkimuksen liittyviä perusajatuksia. Käytän apunani kielitieteen professori Sari Pietikäisen ja Anne Mäntynen kirjoittamaa teosta *Kurssi kohti diskurssia* (2009), joka esittelee kattavasti diskurssin käsitettä ja diskurssintutkimusta. Tämän jälkeen pohdin diskurssianalyysin soveltamista kirjeaineistoon, ja hyödynnän sen yhteydessä lingvististä teoriaa muun muassa Gillian Brownilta ja George Yulelta (1983) sekä Susanna Shorelta, Toini Rahdulta ja Susanna Virtaselta (2018).

#### 3.1 Diskurssintutkimus

*Diskurssin* käsitteen määrittely riippuu paljon tieteenalasta. Koska diskurssintutkimus on luonteeltaan usein monitieteistä, diskurssi on käsitteenä hyvin monimerkityksinen ja dynaaminen. Diskurssi voidaan määritellä esimerkiksi jutteluksi, tekstiaineistoksi, lausetta suuremmaksi kielenkäytön yksiköksi tai puhetavaksi. Nykypäivän lingvistisessä tutkimuksessa diskurssi määritellään useimmiten vakiintuneeksi, tietyssä kontekstissa tapahtuvaksi kielenkäytöksi. Määritelmässä kontekstilla tarkoitetaan nimenomaan sosiaalista kontekstia eli diskurssit ovat aina osa sosiaalista vuorovaikutusta. Diskurssit voivat olla puhuttuja, kirjoitettuja tai ne voivat sisältää sekä kielellistä että kuvallista ainesta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 22–25.)

Diskurssintutkimus on monitieteinen ja jatkuvasti kehittyvä tieteenala, joka tarkastelee kielenkäytön ja sosiaalisen toiminnan suhdetta. Tieteenaloista riippumatta diskurssintutkijoita yhdistää erityisesti kiinnostus merkitysten sosiaaliseen rakentumiseen sekä kielenkäytön mikro- ja makrotason yhtäaikaisen läsnäolon tapoihin. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 7.) Lingvististä diskurssintutkimusta yhdistävät useat perusajatuksat kielen luonteesta.

Diskurssintutkimuksen peruslähtökohta on, että kieli rakentaa sosiaalista todellisuutta erilaisten merkitysten avulla. Merkityksiä tuotetaan eli maailmaa *merkityksellistetään* eri tavoin eri konteksteissa. Tämä tarkoittaa, että kielenkäyttäjien kielelle antamat merkitykset voivat vaihdella eri tilanteissa ja eri aikana. Myös puhujat vaikuttavat kielelle annettuihin merkityksiin. Kieli ei siis ole yksiselitteistä ja läpinäkyvää, vaan sen sisältämät merkitykset ovat aina riippuvaisia käyttäjästä ja käyttötilanteesta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 12–13.) Merkitykset myös muodostavat kielissä erilaisia merkityssysteemejä, eli ne rakentuvat toistensa varaan. Esimerkiksi värien nimet saavat merkityksensä vain suhteessa toisiinsa, ne eivät yksinään viittaa tietyn värisiin esineisiin. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016: 27–28.)

Tähän diskurssintutkimuksen lähtökohtaan perustan johdannossa esittelemäni kolmannen tutkimuskysymyksen eli *Miten mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssit ovat riippuvaisia sota-ajan kontekstista?* Diskurssintutkimuksen peruslähtökohdasta katsoen voin olettaa, että jatkosodan ajan nuorella parilla on kokonaan oma ajasta, paikasta ja viestijästä riippuvainen tapansa luoda asioille merkityksiä. Esimerkiksi *kiltisti oleminen* merkitsee heille uskollisuutta toista kohtaan, mistä lisää luvussa 5.1.2.

Kieli liittyy oleellisesti ihmisten väliseen yhteydenpitoon ja on tärkeä sosiaalisen toiminnan väline. Diskurssintutkimuksessa ajatellaankin, että kieli on joustava ja jatkuvasti uudistuva systeemi, jossa kielen normeja venytetään ja muutetaan kielenkäyttötilanteen mukaan. Kielenkäyttö on siis aina sosiaalista toimintaa, jossa erilaiset resurssit rajaavat mahdollisuuksia kielenkäytön tapaan. Näitä resursseja ovat muun muassa murre, kieli, kielenkäyttäjän omat taidot sekä kontekstiin liittyvät säännöt, esimerkiksi erilaisten genrejen rajoitukset. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 13–16.) Kirjeaineistossani kielenkäytön tapoja vastaajilla on rajannut varmasti ainakin kirjeen tekstilajille tyypilliset konventiot ja sotasensuurin pelko. Lisäksi Erkin ja Annan ikä ja asuinpaikka sekä siellä puhuttu murre ovat luultavasti vaikuttaneet heidän kielenkäyttöönsä.

Kuten totesin, aika, paikka ja puhujat eli konteksti vaikuttavat kielenkäyttöön ja annettuihin merkityksiin. Tilanne on kuitenkin lisäksi päinvastainen: kieli vaikuttaa jatkuvasti myös kontekstiinsa luomalla ja uudistamalla sitä. Siksi diskurssintutkija ei tarkastele kieltä vain tietääkseen siitä lisää, vaan hänen tavoitteenaan on tietää enemmän siitä yhteiskunnasta ja kulttuurista, jossa kieltä puhutaan. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 13–14.) Diskurssintutkimus siis yhdistää kielen mikrotason ja yhteiskunnan makrotason tutkimista. Esimerkiksi Erkin ja Annan kirjeissä esiintyvien mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssien tutkiminen tuo uutta tietoa juuri heidän kielenkäytöstään, mutta samalla saadaan tietoa sota-ajan kulttuuriin ja yhteiskuntaan liittyvistä käsityksistä ja odotuksista.

### **3.2 Diskurssianalyysi ja sota-ajan kirjeet**

Kirjeenvaihto on luonteeltaan kirjoitettua vuorovaikutusta. Kirjoitettu vuorovaikutus eroaa monin tavoin kasvokkaisesta suullisesta vuorovaikutuksesta. Suullisessa vuorovaikutuksessa viestin välittämisen apuna ovat nonverbaaliset eleet, kuten ilmeet ja käsien liikkeet, mutta kirjoitetussa vuorovaikutuksessa viestijät joutuvat tyytymään kirjoitettuun sanoihin. Toinen puhutun ja kirjoitetun vuorovaikutuksen keskeinen ero on viestintätilanteessa. Suullisessa vuorovaikutuksessa puhujan pitää samanaikaisesti tarkkailla, mitä hän on juuri sanonut, ja toisaalta muotoilla samaan aikaan uutta puhetta. Samanaikaisesti hän vielä tarkkailee, miten puheen kuulija hänen viestiinsä



reagoi. Kirjoittajan ei tarvitse suunnata huomiotaan näin moneen suuntaan, vaan hän voi tarkastella aikaisemmin kirjoittamaansa, tehdä korjauksia, käyttää enemmän aikaa kirjoittamansa muotoiluun ja jopa muuttaa kokonaan mieltään siitä, mitä hän loppujen lopuksi haluaa sanoa. Voi siis sanoa, että kirjoitetussa vuorovaikutuksessa on etuna se, että tuottamiseen voi käyttää enemmän aikaa ja harkintaa. (Brown & Yule 1983: 4–5.)

Toisaalta vaikka erot puhutun ja kirjoitetun vuorovaikutuksen välillä ovat suuria, niin näiden kahden viestintätavan välillä voidaan nähdä myös yhtäläisyyksiä. Esimerkiksi nykyajan sähköisessä viestinnässä internetin keskustelupalstoilla tai sosiaalisessa mediassa vuorovaikutus voi olla hyvinkin nopeaa ja välitöntä keskustelijoiden maantieteellisistä etäisyyksistä huolimatta. Lisäksi myös kirjoitetussa vuorovaikutuksessa esiintyy sanatonta viestintää: esimerkiksi tekstin asettelu, kappalejako ja käsiala voivat vaikuttaa kirjoituksen tulkintaan. (Viinikka & Voutilainen 2013.)

Vaikka sota-ajan kirjeet ovatkin kirjoitettua viestintää, niistä puhuttaessa täytyy suhtautua varauksella ajatukseen, että kirjeiden kirjoittamiseen olisi aina ollut mahdollista käyttää paljon aikaa. Kirjeitä on kirjoitettu rintamalla taistelujen tuoksinassa ja kotosalla arjen kiireissä, joten aina kirjoittajilla ei ole varmasti ollut paljoa aikaa harkita ja pohtia kirjoittamistaan. Kuitenkin aikaa tähän on eittämättä ollut enemmän kuin suullisessa vuorovaikutuksessa.

Kirjoitetussa vuorovaikutuksessa viestin tuottaminen ja vastaanottaminen tapahtuvat eriaikaisesti. Tällaista vuorovaikutusta kutsutaan asynkroniseksi vuorovaikutukseksi. (Virtanen, Rahtu & Shore 2018: 12–13.) Rintamalta lähetetty kirje kulki perille kotirintamalle parhaimmillaan noin kahdessa päivässä, mutta joskus kirjeiden saapumista hidastivat esimerkiksi kiivaat taistelut (Metsberg 2015: 30; Hagelstam 2011: 306). Lisäksi sääolosuhteet, huonokuntoiset postinkuljetusreitit ja mahdollinen sensurointi vaikuttivat myös kirjeiden kuljetusaikoihin. Hitaasta ja epäsäännöllisestä postinkulusta johtuen kirjeet eivät aina saapuneet perille siinä järjestyksessä, missä ne oli lähetetty. (Rönkkönen 2005: 646.)

Aina kirjoittajat eivät malttaneet odottaa viivästynyttä kirjettä toiselta, vaan uusia kirjeitä kirjoitettiin ennen vastauskirjeen saapumista. Annan ja Erkin kirjeenvaihdossa on välillä havaittavissa kyseinen ilmiö. Kun toisen kirjoittajan kirje jostain syystä viivästyy, ei kirjettä odottava maltakaan odottaa, vaan lähettää yhden tai useita kirjeitä ennen oman kirjeensä saamista. Tämä aiheuttaa sen, että toisinaan kirjeenvaihdossa näkyy useita rinnakkaisia kirje-vastauskirjepareja, joissa saatetaan käsitellä osittain samoja asioita. Esimerkiksi omassa aineistossani erästä tilannetta puidaan läpi kaksi kertaa siksi, koska vastauskirje ensimmäiseen kysymykseen ei ole saapunut ajoissa.

1. *Mites sen kävi, sen meidän viimeisen iltamme kanssa se taisi mennä piloille kokonaantai ainakin minun meininkini mukaan kävi niin ettei siitä tullut yhtään mitään, että mikäs sua oikein piteli silloin etkö lähtenyt mihinkään vai etkö päässyt lähtemään, edes ensinkään.* (Erkiltä Annalle 17.6.1942)
2. *Usko se, että minuakin harmitti se viime maanantai-ilta. Käskit keksiä pätevää syytä poissaolooni, mutta ei minun sitä tarvitse keksiä, vaan se kävi niin kuin arvasit, että en päässyt lähtemään ulos.* (Annalta Erkille 21.6.1942)
3. *j.k. Mikä sinua silloin tasan 2 viikkoa sitten piteli kotona itse vai joku toinen.* (Erkiltä Annalle 29.6.1942)
4. *Kyselit miksen silloin viimeisenä iltana tullut ulos. Olen jo kerran selittänyt tämän perinpohjaisesti, mutta Sinä et ehtinyt saamaan sitä kirjettäni. Tietenkin minua pidätti ”joku toinen” nimittäin meidän fatsi.* (Annalta Erkille 3.7.1942)

Tilanteen käsittely alkaa, kun Erkki tiedustelee Annalta kirjeessään syytä tämän poissaololle (lainaus 1). Anna vastaa Erkille jo muutaman päivän kuluttua (lainaus 2), mutta syystä tai toisesta kirje ei saavuta Erkkiä tarpeeksi nopeasti. Niinpä Erkki kirjoittaa uuden kirjeen, jossa taas tiedustelee asiaa Annalta (lainaus 3). Anna saa kirjeen ja vastaa samaan kysymykseen jo toisen kerran (lainaus 4). Näin Anna joutuu vastaamaan samaan kysymykseen kaksi kertaa, tosin hiukan erilaisilla sanamuodoilla. Jossain vaiheessa kuitenkin esimerkkien 1–4 kaltaiset kirje-vastauskirjeparit sulautuvat taas yhdeksi vastavuoroiseksi kirjeenvaihdoksi. Tämänkaltaisen useiden kirjallisten vuorovaikutustilanteiden päällekkäisyys luo mielenkiintoisen tarkastelunäkökulman aineistooni.

Asynkronista kirjallista vuorovaikutusta tutkittaessa on otettava huomioon se tosiasia, että kirjoitetut sanat kertovat vain kirjoittajansa tavasta viestiä. Niiden kautta ei voi tehdä tulkintoja siitä, kuka tai millainen ihminen kirjoittaja on ollut. Tutkimuksen keskiössä eivät siis ole lihaa ja verta olevat vuorovaikutuksen tuottaneet ihmiset, vaan heidän viestintänsä tavat ja keinot. Voidaankin puhua erikseen vuorovaikutuksen todellisista osapuolista ja tekstiin konstruoiduista osapuolista. (Virtanen ym. 2018: 14–16.) Diskurssintutkimus sopiikin hyvin kirjallisen asynkronisen vuorovaikutuksen tutkimiseen, koska se ei tarkastele yleensä kielenkäyttäjää sinällään, vaan heidän kielelle antamiaan merkityksiä (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 12–13). Ajatus toteutuu tässä tutkimuksessa siten, että en pysty tekemään luotettavia päätelmiä esimerkiksi siitä, oliko Erkki luonteeltaan omistava ja mustasukkainen. Sen sijaan voin tutkia, miten hän kirjeissään ilmaisee mustasukkaisuutta. Tähän pääsen tutkimalla analyttisin katsein nimenomaan kirjoitettua tekstiä sekä siinä tehtyjä valintoja ja ratkaisuja (Virtanen ym. 2018: 17).

Kun käyttää tutkimusaineistona kirjeitä, on myös varottava ylitulkintaa ja otettava huomioon vaihtoehtoiset tulkintamahdollisuudet. Tämä johtuu juuri kirjeiden tekstuaalisesta olemuksesta: ne ovat aikansa luomuksia, jonka syntyyn ovat vaikuttaneet muun muassa tavat, normit, konventiot ja

kirjoitushetken tilanne. (Lahtinen ym. 2011: 13.) Joissain tapauksissa on mahdollista, että yksiselitteistä tulkintaa ei pystytä muodostamaan, sillä nykyhetkessä elävä tutkija ei pysty loikkaamaan menneisyyteen ja ymmärtämään kaikkea sitä kontekstia, joka on vaikuttanut kirjeeseen kirjoitettuihin sanoihin.

5. *Toinen vielä kummempi juttu että olet ruvennut, akkojen tietojen mukaan, polttamaan ja ollut Allun kanssa, on totisesti minulla aika tulla kohta lomalla katsomaan kuinka asianlaita on.*  
(Erkiltä Annalle 24.9.1942)

Esimerkiksi lainauksessa 5 on olemassa kaksi tulkintamahdollisuutta. Erkki on joko kuullut juoruja Annan sukupuolisuhteesta Alluun, tai sitten kyse on viattomammasta ajanvietosta yhdessä. Koska lukija ei kuitenkaan voi tietää Erkin kuulemien juorujen tarkkaa sisältöä, lainauksen tulkinta jää lukijan varaan eikä siitä voi muodostaa yhtä varmaa päätelmää. Toisaalta ottamalla tarkasti selvää kirjoittamisajan kontekstista voidaan tulkintojen paikkansapitävyyttä vahvistaa (Pehkonen 2015: 65). Tämän vuoksi tässäkin tutkimuksessa perustelen päätelmiäni valottamalla sodan aikaista kulttuuria ja muuta kirjoittamiseen linkittyvää kontekstia.

## 4 MUSTASUKKAISUUS JA USKOLLISUUS TUTKIMUSKOHTENA

Tässä luvussa kartoitan mustasukkaisuudesta kirjoitettua teoriaa, sillä ennen mustasukkaisuuden diskursseihin paneutumista on ymmärrettävä itse tunteen olemusta. Käytän mustasukkaisuuden määrittelyssä ja sen jakamisessa eri alalajeihin apunani sekä Suomessa että ulkomailla tehtyä psykologiantutkimusta. En koe pelkästään suomalaisen tutkimuksen riittävän, sillä Suomessa tuotettua mustasukkaisuuden tutkimusta on määrällisesti melko vähän ja varsinkin uusi tutkimus on melko popularisoitua.

Käyttämäni suomalaista tutkimusta ovat tuottaneet esimerkiksi psykiatrit Kauko Vauhkonen ja Kalle Achte, joiden kokoomateos *Mustasukkaisuus* (1980) sisältää kattavan kokoelman suomalaista mustasukkaisuuden tutkimusta. Teoksen iästä huolimatta se on edelleen yksi merkittävimpiä suomalaisia mustasukkaisuuden tutkimusta esitteleviä teoksia, sillä lähes kaikki uudempi tutkimus käyttää sitä lähteenä (ks. esim. Suomalainen, Kokkonen & Pulkkinen 2004). Lisäksi suomalainen mustasukkaisuuden tutkimuksen kenttä on varsin kapea ja uutta tutkimustietoa tuotetaan melko vähän. On myös otettava huomioon se tosiasia, että vaikka aika kuluu, ihmisten kokemat perustunteet eivät muutu: siksi 1980-luvulla kirjoitettu tieto mustasukkaisuudesta on edelleen validia. Vauhkosen ohella hyödynnän professori Osmo Kontulan ja Kaj Koskelan tutkimusta *Mustasukkaisuus ja terveys* (1991) sekä häpeää ja mustasukkaisuutta tutkineen tohtori Ben Malisen teosta *Mustasukkaisuus. Repivä ja rakentava tunne* (2012). Ulkomaalaista tutkimusta edustaa Texasin yliopiston professori Sybil L. Heartin ja Toronton yliopiston professori Maria Legersteen toimittama laaja kokoomateos *Handbook of Jealousy: Theory, Research and Multidisciplinary Approaches* (2010), joka sisältää kaikkiaan 23 artikkelia mustasukkaisuudesta.

Mustasukkaisuuden määrittelyn ja sen alalajien luokittelun jälkeen kiinnitän huomiooni uskollisuuteen ja sen merkityksiin sota-ajan kontekstissa. Käytän tässä apunani historian tutkimusta, sillä ymmärtämällä sota-ajan kontekstia tutkija ymmärtää paremmin myös tutkimuksen kohteena olevaa diskurssia. Valotan historiallista kontekstia muun muassa paneutumalla ajan seksuaalimoraaliin, sukupuolirooleihin ja uskollisuuden merkityksiin, joita on tutkinut yhteiskuntatieteilijä ja sosiologian dosentti Sari Näre (2010, 2016 & 2018). Lisäksi paneudun sota-ajan käsityksiin hyväksytystä naiseudesta ja kotirintaman moraalin merkityksistä Ville Kivimäen ja Anssi Männistön kokoomateoksen *Sodan särkemä arki* (2016) avulla.

#### 4.1. Mustasukkaisuuden monet muodot

Mustasukkaisuus on universaali tunne, joka kuuluu vahvasti ihmisyyteen. Lähes kaikki ihmiset kokevat jossakin elämänsä vaiheessa mustasukkaisuutta. Siksi jokainen meistä voi kuvitella tietävänsä, mitä mustasukkaisuus on ja miten mustasukkainen ihminen käyttäytyy. (Kontula & Koskela 1991: 101; Malinen 2012: 10.) Mustasukkaisuuden määrittely ei kuitenkaan ole aivan yksinkertaista, sillä se ei ole samalla tavalla selvärajainen tunne kuin vaikkapa ilo, viha tai suru. Mustasukkaisuus on toissijainen tunne, joka koostuu useista erilaisista tunteista. (Kontula & Koskela 1991: 13; Malinen 2012: 9–10.) Näistä tunteista tyypillisimpiä ovat esimerkiksi rakkaus, viha, suru, raivo, kostonhimo, nöyryytys ja epävarmuus. Koska mustasukkaisuus koostuu niin monesta erilaisesta tunteesta, mustasukkaisen voi olla hankala tunnistaa ja hallita mustasukkaisuuttaan. (Malinen 2012: 15–16.)

Vauhkonen mukaan mustasukkaisten tunteiden syntymiseen tarvitaan aina vähintään kolme osapuolta: mustasukkainen itse eli *subjekti*, hänen rakkautensa kohde eli *objekti* sekä kolmas osapuoli eli *kilpailija*, jonka mustasukkainen kokee uhkana hänen ja rakkauden kohteen väliselle suhteelle. Mustasukkaisuuden kohteen ei tarvitse välttämättä olla ihminen: subjekti voi tuntea mustasukkaisuutta myös omistamistaan elottomista asioista, jotka ovat hänelle erityisen tärkeitä. Esimerkiksi pienet lapset voivat olla haluttomia lainaamaan lempilelujaan muille. Samoin kilpailijana saattaa toimia ihmisen sijasta esimerkiksi kumppanin uusi aikaa vievä harrastus. Useimmiten kuitenkin sekä mustasukkaisuuden objekti että subjekti ovat ihmisiä. (Vauhkonen 1980: 62–64.)

Laajimmillaan mustasukkaisuus voidaan määritellä tunnetilaksi, joka syntyy, kun ihminen tuntee, että hän on menettänyt tai menettämässä kilpailijalleen jotakin, joka on tai on aikaisemmin ollut hänen, ja jonka hän kokee arvokkaaksi ja tärkeäksi. Tällä määritelmällä voidaan erottaa mustasukkaisuus *kateudesta*. Kateellinen ihminen kokee, että toisella on jotain arvokasta ja tärkeää, mikä häneltä itseltään puuttuu. (Vauhkonen 1980: 64.) Kateuden tunne syntyy kuitenkin vain kahden ihmisen vuorovaikutuksessa, mustasukkaisuuden kokemiseen tarvitaan aina kolme osapuolta (Ben-Ze'ev 2010: 41).

Useimmissa tutkimuksissa mustasukkaisuus on jaoteltu kahteen eri lajiin. Ensimmäinen näistä on *normaali mustasukkaisuus*, joka saa alkunsa parisuhteeseen kohdistuvasta uhasta. Eri tutkijat kutsuvat tätä mustasukkaisuuden lajia eri nimillä. Kontula & Koskela (1991) käyttävät käsitettä *normaali mustasukkaisuus*, Vauhkonen (1980) sekä Harris & Ryan (2010) kutsuvat sitä pelkästään *mustasukkaisuudeksi*, kun taas esimerkiksi Malinen (2012) nimittää sitä *tilannekohtaiseksi*

*mustasukkaisuudeksi*. Tässä tutkimuksessa käytän jatkossa itse käsitettä *normaali mustasukkaisuus*, sillä se on termeistä eniten käytetty.

Normaali mustasukkaisuus varoittaa aiheellisesti suhdetta uhkaavasta vaarasta, esimerkiksi kumppanin liiallisesta flirttailusta toisten kanssa. Yleensä normaalissa mustasukkaisuudessa suhteen kumpikin osapuoli tietää, että mustasukkaisuudelle on aiheutta. Mustasukkaisuus on normaalia niin kauan, kuin se ei aiheuta mustasukkaisuudessa itsessään häpeää tai syyllisyyttä, eikä mustasukkaisuuden kohteessa ahdistusta. (Malinen 2012: 63–64.)

Toinen mustasukkaisuuden laji on *sairaalloinen mustasukkaisuus*. Tämä termi on yleisesti hyväksytyin, mutta sen rinnalla käytetään esimerkiksi termejä *patologinen mustasukkaisuus* (ks. esim. Kontula & Koskela 1991: 18; Harris & Ryan 2010: 563) ja *krooninen mustasukkaisuus* (ks. esim. Malinen 2012: 65). Tyypillistä tälle mustasukkaisuuden lajille on se, että tunteen voimakkuus ei ole kohtuullinen suhteessa tapahtuneeseen. Sairaalloiseen mustasukkaisuuteen liittyy aiheutonta toisen syyttelyä ja epäilemistä, minkä mustasukkaisuuden kohde kokee ahdistavana. Mustasukkainen osapuoli itse ei puolestaan koe toimintaansa vääränä, vaan uskoo epäilyihinsä ja näkee itsensä loukattuna osapuolena. Sairaalloinen mustasukkaisuus ei myöskään ole tilannekohtaista vaan jatkuvaa, mikä aikaa myöten rasittaa voimakkaasti parisuhdetta ja sen osapuolten hyvinvointia. (Malinen 2012: 65–70.) Ääritapauksessa sairaalloisesti mustasukkaisella ihmisellä on voimakkaita harhoja kumppanin pettämisestä ja hän saattaa rajoittaa tämän elämää mitä kekseliäimmin keinoin. Toisaalta mustasukkaisuus voi olla sairaalloista silloinkin, kun todella tapahtuneeseen pettämiseen reagoidaan liioitellusti. (Harris & Ryan 2010: 563–564.) Raja normaalin ja sairaalloisen mustasukkaisuuden välillä ei ole aina yksiselitteinen. Käytännössä rajanvetoon vaikuttavat mustasukkaisen itsensä sekä hänen kumppaninsa omat kokemukset mustasukkaisuuden aiheuttamasta häiriöstä ja ahdistuksesta. (Vauhkonen 1980: 71.)

Joissain tutkimuksissa mustasukkaisuudelle määritellään vielä kolmaskin alalaji: *heijastettu mustasukkaisuus*. Siinä mustasukkainen henkilö haluaisi itse olla uskoton tai on jo pettänyt kumppaniaan, eikä voi hyväksyä tätä asiaa. Niinpä henkilö torjuu mielessään oman uskottomuutensa ja kääntää asian pääläelleen olemalla itse mustasukkainen kumppanistaan. Heijastetulle mustasukkaisuudelle ei ole olemassa todellisia perusteita, eli mustasukkaisuuden kohde ei ole tehnyt mitään ansaitakseen mustasukkaisuuden tai syyttelyt uskottomuudesta. (Malinen 2012: 62.)

Tässä tutkimuksessa keskityn mustasukkaisuuden lajeista ensimmäiseen, *normaaliin eli tilannekohtaiseen mustasukkaisuuteen*. Joissakin aineistoesimerkeissä saattaa olla myös piirteitä sairaalloisen mustasukkaisuuden ilmaisusta, mutta pääpiirteittäin aineiston pariskunnalla

mustasukkaisuutta ilmaistaan nimenomaan normaaliin mustasukkaisuuteen linkittyvillä diskursseilla. Tähän havaintoon olen päätenyt sen perusteella, että mustasukkaisuuden ilmaiseminen ei kirjeissä ole jatkuvaa vaan hyvinkin tilannekohtaista. Lisäksi mustasukkainen osapuoli usein kirjoittaa myöhemmin katuvansa mustasukkaisia kirjoituksiaan, mikä viittaa siihen, että kyse ei ole sairaalloisen mustasukkaisuuden ilmaisuista.

#### **4.2 Uskollisuus sota-ajan kontekstissa**

Sota-aikana naisiin kohdistettiin uskollisuuden suhteen suuria odotuksia jatkuvasti muuttuvista olosuhteista huolimatta. Yhteiskuntatieteilijä ja sosiologian dosentti Sari Näreen (2016) mukaan Suomessa vallitsi sotien aikana kaksinaismoralismi. Naisilta odotettiin absoluuttisen sukupuolimoraalin mukaista käyttäytymistä, missä seksi rajattiin tiukasti avioliittoon. Samaan aikaan kuitenkin miesten seksuaalisia tarpeita kohtaan oltiin sallivampia uuden relatiivisen sukupuolimoraalin mukaisesti. Miehillä ajateltiin olevan voimakkaampi seksuaalinen halu kuin naisilla, joten heidän pettämisensä ei ollut yhtä tuomittavaa. (Näre 2016: 24–25.) On myös muistettava, että virallisesti aviorikos oli kriminalisoitu vuoteen 1948 asti. Käytännössä kuitenkin siihen suhtauduttiin kaksinaismoralistisesti sen mukaan, oliko avionrikkoja mies vai nainen. (Leskelä-Kärki & Salmela 2016: 81.)

Sota-aikana sukupuolimoraali ja uskollisuus liitettiin kiinteästi yhteen ja vaatimukset kohdistettiin ensisijaisesti naisiin. Muuttuneet olosuhteet ja väestöryhmien liikkuminen saivat aikaan sen, että naisilla oli aiempaa enemmän tilaisuuksia tavata miehiä ja tutustua heihin. Erityisesti naimisissa oleviin naisiin kohdistui kuitenkin suuria vaatimuksia uskollisuuden suhteen. Mahdollinen uskottomuus voisi heikentää rintamalla aviomiehen taistelutahtoa. Vaimo saattoi siis osallistua maanpuolustukseen omalta osaltaan liittymällä ”siveystalkoisiin” ja huolehtimalla tarkasti omasta maineestaan ja uskollisuudestaan. Naimattomien naisten osalta puolestaan tilanne oli vaikea, sillä oli tiedossa, että sodan päätyttyä miehistä olisi pulaa. Seurustelu suomalaissotilaan kanssa oli sallittavaa, mutta naisiin kohdistetun absoluuttisen sukupuolimoraalin mukaan liian pitkälle ei saanut mennä. (Näre 2016: 22–26.)

Sota-ajan julkinen naisihanne nosti uskollisuuden yhdeksi naisen tärkeimmistä ominaisuuksista. Naisten katsottiin olevan kansakunnan moraalinen selkäranka sodan kaaoksen keskellä. Heidän takiaan miehet tekivät uhrauksiaan rintamalla, ja tästä syystä naisen tuli olla aina uskollinen, pyyteetön, ahkera ja myös uskonnollinen. Miesten rankkaa juhlintaa ja lipsahduksia katsottiin monesti läpi sormien, mutta suhtautuminen naisten huvitteluihin oli paljon tiukempaa. Rintamalla

myös kannettiin suurta huolta naisten uskollisuudesta, vaikka tosiasiaa kotirintaman naisilla oli vain harvoin aikaa juhlimiseen raskaan työntäyteisen arjen keskellä. (Kivimäki & Männistö 2016: 96–97.)

Uskollisuuteen ja naisena olemiseen liitettiin sota-aikana myös kiinteästi *siveellisyys*. Siveellisyyden käsite oli tuolloin paljon nykyistä laajempi: se piti sisällään kaikki oikeanlaisen elämän periaatteet. Siveellinen nainen oli uskollinen, hyveellinen, kunniallinen, käyttäytyi aina moraalisesti oikein ja oli tarvittaessa valmis uhrauksiin muiden hyväksi. Lisäksi siveellisyys vaati suurta itsehillintää ja jatkuvaa itsensä kehittämistä. Naiset nähtiin sota-aikana kansakunnan hyveellisyyden ja voiman mittareina. Heidän kestäessään kesti myös rintama. (Näre 2010: 308.) Sota-ajan naisiin kohdistui siis valtava määrä erilaisia odotuksia ja vaatimuksia, joista uskollisuus oli yksi keskeisimmistä.



## 5 MUSTASUKKAISUUDEN JA USKOLLISUUDEN VUOROPUHELUA

Keskittyessäni tässä tutkimuksessa kuvaamaan mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskursseja lukijalle voi helposti tulla tunne, että Erkin ja Annan kirjeenvaihto sisälsi kirjeestä toiseen vain rajuja mustasukkaisuuspurkauksia ja palavaa uskollisuuden vakuuttelua. Siksi ennen näiden diskurssien syvällisempää tarkastelua on todettava, että kirjeenvaihdosta on luettavissa runsaasti muitakin diskursseja, jotka pyrkivät ylläpitämään ja kehittämään Erkin ja Annan parisuhdetta. Artikkelissani (Silén 2017) tunnistan kirjeistä mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssien ohella myös lohdutukseen, rohkaisuun, haaveiluun, tulevaisuuden kuvitelmiin, seksiin ja rakkaudentunnustuksiin liittyviä diskursseja. Kun vertaillaan näiden diskurssien esiintymistiheyksiä Erkin ja Annan kirjeissä, mustasukkaisuuteen ja uskollisuuteen liittyvää keskustelua on suhteellisen vähän verrattuna muihin aiheisiin. Pääosin siis Erkin ja Annan kirjeenvaihto käsitteli parisuhteen kannalta positiivisia aiheita. Mustasukkaisuuden diskurssit esiintyvät siinä vain silloin tällöin, mutta esiintyessään ne vaikuttavat usean perättäisen kirjeen sisältöihin ja aikaansaavat myös uskollisuuden diskursseja.

Erkin ja Annan kirjeenvaihdossa mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssit ovat hyvin selkeästi sukupuolen mukaan kahtiajakautuneita. Aineistossani Erkki ilmaisee mustasukkaisuuttaan useasti, kun taas Anna tuskin ollenkaan. Tutkijat eivät ole onnistuneet selvittämään tarkasti, tuntevatko miehet vai naiset enemmän mustasukkaisuutta. Joidenkin teorioiden mukaan mustasukkaisuutta herättävät seikat eroavat miesten ja naisten kesken: miehet tuntevat mustasukkaisuutta erityisesti kumppanin seksuaalisesta pettämisestä, kun taas naiset kokevat tunnetason pettämisen pahempana. Kuitenkin myös vastakkaisia näkökulmia on havaittu, eikä mitään varmaa tietoa sukupuolten välisistä eroista mustasukkaisuuden suhteen ole löydetty. (Harris & Darby 2010: 560–561.) Ero mustasukkaisten diskurssien määrässä ei siis todennäköisesti johdu niinkään sukupuolesta, kuin sotaajan poikkeusoloista. Jatkosodassa nuoret miehet joutuivat viettämään pitkiä aikoja rintamalla. Siellä oli vain vähän mahdollisuuksia solmia suhteita naisiin. Sen sijaan kotirintamalle jääneet tyttöystävät olivat nuorempien, vielä siviiliin jääneiden poikajoukkojen ympäröimiä. Siksi onkin ymmärrettävää, että juuri Erkin kirjeissä esiintyy mustasukkaisia diskursseja, kun taas Annan kirjeissä niitä ei esiinny miltei ollenkaan.

## 5.1 Nuoren rintamasotilaan mustasukkaisia diskursseja

Tässä alaluvussa kuvaan aineistoni mustasukkaisuutta ilmaisevia diskursseja. Aloitan kertomalla, mihin kirjeissä esiintyvät mustasukkaiset diskurssit pohjautuvat eli mikä laukaisee mustasukkaisuutta ilmaisevan diskurssin käytön. Tämän jälkeen kuvaan mustasukkaisuuden diskursseihin liittyviä sisällöllisiä piirteitä. Sitten pohdin mustasukkaisuuden diskurssien tekstuaalista olemusta eli miten mustasukkaisuuden diskurssit poikkeavat kielellisesti muista kirjeiden diskursseista. Lopuksi selvennän vielä mustasukkaisten diskurssien vaikutuksia kirjeen muuhun sisältöön.

### 5.1.1 Mustasukkaisuuden diskurssien laukaisevia tekijöitä

Mustasukkaisuuden diskurssit eivät Erkin ja Annan kirjeenvaihdossa synny tyhjästä, vaan ne saavat alkunsa siitä, että Erkki kokee parisuhteen jollakin tapaa uhatuksi. Erityisen voimakkaita mustasukkaisia diskursseja syntyy, kun Erkki kokee Annan aktiivisesti koetelleen heidän parisuhteensa rajoja. Näin tapahtuu esimerkiksi tammikuussa 1943, jolloin Anna kirjoittaa Erkille esiintyneensä tanssikulkueessa *espanjattarena*.

6. *Oli uusi ohjelmanumero, jossa sain kamalasti suosiota. Olin nimittäin espanjatar ja tanssin yksinäni. Se ohut, vekattu hameeni lensi melkein korviin asti. [--] Kuule, rakkaani, kyllä minun pitää tunnustaa, etten ollut siellä oikein kiltisti. Tein siellä yhden valloituksen, joka ihastui espanjattareen ja mustalaisruhtinattareen, mutta älkäämme puhuko hänestä sen enempää.*  
(Annalta Erkille 21.1.1943)

Lainauksessa 6 on monia kohtia, joissa Annan oma aktiivinen toimijuus korostuu. Anna kertoo tanssineensa niin lujaa, että hänen *hameensa lensi melkein korviin asti*, mikä luo kuvaa säärtä näyttelämisestä muille miehille. Lisäksi Anna kertoo *tehneensä valloituksen* eli aktiivisesti saaneensa toisen miehen ihastumaan itseensä. Annan kirjoitus aiheuttaa monta kirjettä käsittävän vuoropuhelun, jossa mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssit vaihtelevat kirjoittajasta riippuen. Lopulta tilanne käsitellään loppuun molemminpuolisten anteeksipyytelyjen kera.

Tansseissa tapahtuneiden tilanteiden lisäksi Erkki ilmaisee mustasukkaisuuttaan erityisesti silloin, kun Anna kertoo muiden miesten hänelle osoittamasta huomiosta. Kirjeiden perusteella Erkin pahimpia kilpakosijoita ovat olleet Kapsa ja Masa, joista keskustellaan kirjeissä usein erityisesti vuonna 1943. Näissäkin tapauksissa keskeistä Erkin mustasukkaisten diskurssien ilmaantumiselle on se, miten Anna kuvaa kirjoituksissaan omaa suhtautumistaan miehiin. Jos Anna kertoo suhtautuneensa miehen touhuihin sallivasti, mustasukkainen diskurssi saa yleensä tulta alleen; sen sijaan Annan kertoessa torjuneensa muiden miesten yritykset mustasukkaista diskurssia ei yleensä ilmaannu.

Aina Erkin mustasukkaiset diskurssit eivät kuitenkaan perustu suoraan kirjeissä kuvattuihin tapahtumiin. Jos Annalta ei useaan päivään kuulu kirjettä, Erkki saattaa kirjeissään epäillä tyttänsä uskollisuutta tai uskoo tämän unohtaneen hänet. Säännöllinen kirjeenvaihto siis näyttäytyy Erkillä myös tärkeänä parisuhdetta ylläpitävänä tekijänä: usein tulevat kirjeet viestivät, että hän on Annan mielessä.

7. *Ajattelin että vaikka näyttää siltä että olet vähäksi aikaa unohtanut minut, niin täytyy silti kirjoitella, eikö niin rakkahin?* (Erkiltä Annalle 12.2.1943)

Lainauksessa 7 Erkki syyttää epäsuorasti Annaa hänen unohtamisestaan. Syytös verhoillaan kuitenkin taitavin sanankääntein hienovaraiseksi: esimerkiksi ilmaisut *näyttää siltä* ja *vähäksi aikaa* vähentävät suoraa syyllistämistä. Lisäksi lopussa suora puhuttelu *rakkahin* pehmentää ilmaisua.

8. *Toivon että huomen aamuna jo saisin Sinulta kirjeen, ettei tarvitsisi kokea pettymystä kuten tänä aamuna. Tänne synkkään korpeen tarvitsee aina silloin tällöin jotain ulkomaailmasta, joka osoittaa ettei siellä ole kokonaan unohdettu **meitä** jotka olemme pakosta joutuneet tänne eristetyiksi. Minkä puolesta **me** asetta kannamme ja **käytämme** jos meidät **unohdetaan** siellä kotona. [--] Lopetan taas ja enkä kirjoita ennenkuin saan Sinulta kirjeen, olen kai kirjoittanut Sinulle niin usein ettet ehdi vastaamaan aina joka kirjeeseen.* (Erkiltä Annalle 24.11.1942)

Erkki aloittaa lainauksessa 8 kertomalla pettymyksestä, jonka koki, kun ei aamulla saanutkaan Annalta kirjettä. Hienovaraisesti käyttäen monikon ensimmäistä persoonaa Erkki vihjaa, että synkkään korpeen olisi syytä saada enemmän kirjeitä, sillä ne osoittavat, ettei Anna ole unohtanut häntä. *Me*-pronominin ja myöhemmin passiivin käytöllä voidaan luoda kielenkäyttölanteeseen vastakkainasettelua kahden eri ryhmän välillä. Sisäryhmään kuulumista korostetaan *me*-pronominilla, kun taas passiivilla asetetaan muut ulkoryhmään kuuluviksi (Pälli 2003: 97, 133). Tällainen vastakkaisasettelu *meihin* ja *muihin* lisää toisaalta Erkin ilmaisun voimaa, mutta toisaalta pitää Erkin viestin hienovaraisena: suuremmat viittaukset *minuun* ja *sinuun* saattaisivat kalskahtaa turhan syyttäviltä. Lainauksen 8 lopussa Erkki palaa kuitenkin taas suurempaan ilmaisuun ja uhkaa yksikön ensimmäistä persoonaa käyttäen, että ei kirjoita ennen kuin saa Annalta postia. Samankaltaisia uhkauksia esiintyy myös muutamissa muissa aineistoni kirjeissä.

Aina Erkin kirjoitukset eivät ole edellä mainittujen lainausten kaltaista melko hienovaraista diskurssia, vaan silloin tällöin kirjeiden saapumattomuus saa hänessä aikaan voimakastakin kirjoittelua. Suuttuminen viipyneistä kirjeistä ei ollut itse asiassa aivan poikkeuksellista. Esimerkiksi Taskinen (2015: 18) ja Hagelstam (2011: 312) ovat todenneet, että saapumattomat kirjeet herättivät sotilaissa vihan ja suuttumuksen tunteita. Erkillä suuttumus linkittyy useasti mustasukkaisuutta ilmaisevaan diskurssiin.

9. *Älä vain Anna rakas hermostu tästä vaikka minä kirjoittelenkin tässä yhtä ja toista Sinulle, kaikki johtuu siitä että olen vähän kummallisella tuulella luulen sen johtuvan siitä kun Sinulta tyttöseni ei tullut moneen päivään kirjettä vaikka odotin sitä ja sitten kun kerroit minulle niistä häistä kuinka siellä tanssit ja pidit hauskaa viimekesäisen tanssikaverisi kanssa. Uudistuuko sama juttu kuin viime kesänä taas? Jos niin käy niin ei se ainakaan enään ensi kesänä pääse uudistumaan, sillä meidän suhteemme katkeaa samalla jos vain kuulen samanlaisia juttuja kuin viime kesänä kuulin. Sanon tämän Sinulle tyttöseni siltä varalta että jos haluat edelleen olla tyttöni niin tiedät varoa ettei sellaisiin juttuihin ole aihetta.* (Erkiltä Annalle 16.6.1943)

Lainausta 9 kirjoittaessaan Erkki vaikuttaa olleen jo valmiiksi huonolla tuulella, sillä Annalta ei ole kuulunut moneen päivään kirjettä. Kun kirje lopulta saapuu, siinä kerrotaankin Annan käyneen häissä tanssimassa toisen miehen kanssa. Tämä saa Erkissä aikaan eittämättä vahvoja tunteita ja niitä hän purkaa mustasukkaiseen diskurssiin, jossa varoittaa Annaa olemasta juorujen aiheena ja jopa uhkaa suhteen katkaisemisella.

Mustasukkaiset diskurssit saattavat myös ilmaantua Annan yksittäisestä sanavalinnasta tai pienestä maininnasta, joka liittyy vaikkapa mahdollisiin kilpailijoihin. Näin tapahtuu esimerkiksi syyskuussa 1942, jolloin Anna kirjoittaa varsin neutraalisti saaneensa kirjeen miespuoliselta tuttavaltaan (lainaus 10). Erkin vastauskirjeessä mustasukkaisuuden diskurssi on voimakkaasti esillä.

10. *Kesken kaiken muistan, että sain viime viikolla Masalta kirjeen, johon en vielä ole vastannut. Saanen kai kohteliaisuuden vuoksi hänelle jotain kirjoittaa, mutta ainoastaan tämän yhden kerran, vai mitä rakkaani?* (Annalta Erkille 20.9.1942)
11. *Vai meinaa se Masa viedä minulta tytön mutta mun täytyy sanoa että minä en siihen vähällä suostu, vaikka enhän sille voi yhtään mitään jos Sinua haluttaa kirjoitella Masalle.* (Erkiltä Annalle 24.9.1942)

Anna korostaa lainauksessa 10 monin sanankääntein, että Masan kirje ei merkitse hänelle juuri mitään, ja siihen vastaaminen on vain kohteliasta käytöstä. Jo Annan käyttämät sanat *kesken kaiken muistan* antavat kuvan, että asia on ollut niin vähäpätöinen, että se on melkein jo päässyt unohtumaan. Anna pyytää epäsuorasti Erkiltä lupaa kirjeeseen vastaamiseen *kohteliaisuuden vuoksi* ja vielä korostaa, että kyse on vain yhdestä kerrasta. Lisäksi kysymyksen loppuun liitetty hellittelevä sana *rakkaani* pehmentää sanomaa entisestään. Annan tavoitteena on todennäköisesti ollut tällä pehmittelevällä diskurssilla pitää huolen, että Erkille ei tule tiedosta pahaa mieltä tai epäileviä ajatuksia. Huolimatta Annan yrityksistä pitää Erkin tunteet kurissa, tämän vastauskirje sisältää mustasukkaista diskurssia, jonka sanomaa korostavat esimerkiksi voimakkaat ilmaukset *vai meinaa se Jussilan Masa viedä minulta tytön* ja jyrkkä toteamus *minä en siihen vähällä suostu*. Kirjeessään Erkki vaikuttaa ylitulkitsevan Annan sanoja, sillä Annan kirjeessä ei missään kohtaa mainita Masan aikomuksista, vaan kerrotaan vain tältä saapuneesta kirjeestä.

Lisäksi mustasukkaisuuden diskurssien esiintyvyyteen vaikuttaa erossa vietetyn ajan pituus. Juuri Erkin loman loppumisen jälkeen mustasukkaisia kirjoituksia ei esiinny, mutta mitä kauemmin pari on ollut erossa toisistaan, sitä pienemmistä asioista mustasukkaisia diskursseja Erkin kirjeisiin ilmaantuu. Tähän vaikuttanee se tosiasia, että lomalla epävarmuus parisuhteesta vähenee, kun päästään kasvokkaiseen vuorovaikutukseen toisen kanssa. Kun loma päättyy ja erossaolon pituus kasvaa, parisuhteen epävarmuus jälleen lisääntyy, mikä luo pohjaa mustasukkaisille ajatuksille. Esimerkiksi heti lomansa jälkeen tammikuussa 1943 Erkki ilmaisee kirjeessään voivansa luottaa Annaan (6.1.1943). Muutaman viikon kuluttua erossaoloaika on pidentynyt ja diskurssit ovat jo muuttuneet.

12. *Sinä Annani voi olla kyllä sitä mieltä että on parempi kun tapaamme harvoin ja mahdollisimman pitkin väliajoin. Onhan tästä kyllä se etu että Sinä saat olla kaikessa rauhassa koulutehtävien kimpussa ja hoitaa sillä välin suhteitasi muualle. [--] Kuule rakas Annani älä välitä vaikka minä tässä kirjoittelenkin vähän sitä sun tätä en tiedä mikä minua vaivaa mutta olen taas vähän kummallisella tuulella [--]* (Erkiltä Annalle 25.2.1943)

Erkin mustasukkaisuuden diskursseihin lienee vaikuttanut osaltaan myös rintamaolojen kurjuus ja siitä seuraava *kummallinen tuuli*, joka mainitaan lainauksessa 12. Erkki kuvaa kirjeissään usein kurjia vuotavia korsuja, mutaisia juoksuautoja, vartiovuoroja sateessa ja pakkasessa sekä heikkolaatuista ruokaa ja siitä seuraavaa nälkää. Kurjissa olosuhteissa, maha tyhjänä ja tietoisena siitä, että tyttöystävä on menossa tänään tansseihin, ei ole mikään ihme, että mustasukkaisia ajatuksia alkaa kehkeytymään päässä. Monesti Erkki selitteleekin mustasukkaisia kirjoituksiaan kurjilla olosuhteilla, mistä lisää luvussa 5.5.1.

### 5.1.2 Ajanvieton kontrollointi

Kuten edellisessä luvussa totesin, Erkin mustasukkaiset diskurssit saavat useimmiten alkunsa Annan kirjoittaessa asioista, jotka Erkki tulkitsee uhaksi heidän parisuhteelleen. Näitä ovat esimerkiksi kilpakosijoiden yritykset, Annan käyttäytyminen tansseissa tai kohtaamiset satunnaisten muiden miesten kanssa. Voimakkainta ja selkeintä mustasukkainen diskurssi on silloin, kun Anna kirjoittaa pitäneensä hauskaa muiden miesten seurassa. Tämänkaltaisia Annan kuvailemia tilanteita ovat esimerkiksi esiintyminen espanjattarena tanssikulkueessa (ks. lainaus 6) sekä osallistuminen ystävän häihin erään miespuolisen tuttavän seuralaisena (14.6.1943). On tutkittu, että mustasukkaisuutta ilmenee vähemmän, kun mustasukkaisuuden objekti ei ole nauttinut kilpailijan saamasta huomiosta (Vauhkonen 1980: 67). Siksi ei olekaan yllättävää, että Erkki reagoi harvoin mustasukkaisuuden diskurssilla sellaisiin tilanteisiin, joissa Anna kuvailee muita miehiä rasittavina tai ärsyttävinä (ks. luku 5.2.2).

Vaikka tanssien järjestäminen olikin lailla kielletty sotavuosina (Kivimäki & Männistö 2016: 96), nuoriso järjesti tanssikiellosta huolimatta monenlaisia iltamia ja huvituksia. Myös nurkkatanssit eli salassa järjestetyt tanssit olivat sota-ajan huvittelukulttuurille tyypillinen ilmiö (Näre 2018: 24). Näissä tapahtumissa oli aina mahdollisuus tavata vastakkaisen sukupuolen edustajia. Siksi Erkki suhtautuu kirjeissään monesti karsaasti huvituksiin ja ottaakin tavakseen kehua Annaa, mikäli tämä on pysynyt poissa niistä. Mustasukkaisuuden diskurssi saa siis piiloisen muodon, joka ilmenee eriasteisena *ajanvieton kontrollointina*. Ajanvieton kontrollointi näkyy esimerkiksi spekulointina ja kiinnostuksena henkilöistä, joita Anna on tavannut.

13. *Ajattelin juuri että miten Sinä **mahtanet** viettää tämän sunnuntain siellä kotona. **Onkohan** luonasi nyt ketään vieraita vai saatko olla rauhassa niiltä kavereilta jotka ovat yrittäneet sellaisella innolla päästä suosioosi, en usko että ne ovat onnistuneet yrityksissään.* (Erkiltä Annalle 25.10.1942)

Lainauksessa 13 Erkki miettii, onko Annalla sunnuntaisia vieraita kotonaan. Kyseleminen mahdollisista vieraista on hyvin epäsuoraa ja hienovaraista. Pohdiskelevaa sävyä virkkeeseen tuo käytetty potentiaalimuoto *mahtanet*, joka kysymyslauseessa ilmentää epäröintiä tai pohtimista (ISK 2004: §1598). Lisäksi *olla*-verbin yhteydessä käytetty sävyttävä liitepartikkeli *-han* (ISK 2004: §829) pehmentää kyselemisen vaikutelmaa. Erkki lienee tällaisilla pehmeillä ilmaisuilla halunnut lieventää kyselynsä vaikutusta. Liian suorat ja peräkkäin esiintyvät kysymykset saattaisivat tuntua Annasta ahdistavalta kuulustelulta. Lisäksi Erkki korostaa suosiota tavoittelevista vieraista kirjoittaessaan, ettei usko heillä olevan mahdollisuuksia Annan suhteen. Tällä hän korostaa luottamustaan tyttöön.

Ajanvieton kontrollointi ei kuitenkaan rajoitu vain Annan tapaamiin henkilöihin, vaan kiinnostus kohdistuu myös tytön tekemiin vierailuihin ja tapahtumiin, joissa tämä on käynyt.

14. *Kirjoitit käyneesi Jukolassa, mitä ihmettä Sinä siellä olet tehnyt ja kenen kanssa pyysit minua arvaamaan. Minun on mahdoton sitä arvata kenen kanssa olet käynyt hummaamassa, Saat sanoa sen, tai oikeammin kirjoittaa minulla ei ole siitä aavistustakaan siitä kuka se oli.* (Erkiltä Annalle 4.12.1942)

15. *Kuinkahan sen asian kanssa on jaksoitko Sinä, tyttöseni, pysyä poissa eilen illalla sieltä Pennalasta kun siellä oli tanssit.* Erkiltä Annalle 28.5.1943.

Lainauksissa 14 ja 15 Erkin tiedustelu Annan mahdollisista menoista on jo varsin suoraa. *Saat sanoa sen, tai oikeammin kirjoittaa* sekä *jaksoitko pysyä poissa* ovat jo varsin suoria kehotuksia kertoa, miten asia on ollut. Toisaalta lainauksessa 15 Erkki käyttää jälleen pehmentävää liitepartikkelia *-han*. Kuitenkaan yhtä hienovaraista kuin lainauksessa 13 tiedustelu ei ole. Lainauksessa 14 käytetty puhekielinen verbi *hummata* kuvastaa myös Erkin asennetta Jukolassa käyntiä kohtaan.

Hummaaminen voi tarkoittaa esimerkiksi kovaa juhlimista, irrotteltua tai rellestämistä (Nurmi, Rekiaro & Rekiaro 1993: 141) eli ilmaisulla on negatiivinen kaiku.

Paikoin Erkki suhtautuu kirjoituksissaan karsaasti tansseihin ja iltamiin, erityisesti jos Anna on käynyt niissä usein viime aikoina. Lainaus 16 kuvastaa Erkin mielipiteen lisäksi hyvin myös ajalle yleistä asennetta kotirintaman ilonpitoa kohtaan.

16. *Kirjoitat, että pidätte siellä illanviettoja ynnä muita huveja tuntuu siltä kuin kotirintama olisi jo vähän liikaa huvittelun haluista, olishan tässä vielä rauhan tultuakin aikaa tanssia ja pitää lystiä. On vielä vähän liian aikaista unohtaa että on sota parhaillaan ja tuhannet ja taas tuhannet saavat olla ase kädessä suojelemassa kotirintamaa.* (Erkiltä Annalle 5.9.1942)

Ajan yleisen mielipiteen mukaan sota oli koettava koko kansakunnan yhteisenä ponnistuksena. Kotirintaman velvollisuus oli puurtaa töiden parissa ja ylläpitää kansakunnan moraalista selkärankaa. Tanssimisen ja liiallisen ilonpidon kotirintamalla katsottiin halventavan sotateiden antamia uhrauksia. (Kivimäki & Männistö 2016: 69–70.) Kirjeessään Erkki ilmentää selkeästi tämänkaltaista asennetta. Samalla Erkki myös rinnastaa Annan *kotirintamaan* ja itsensä *ase kädessä* seisoviin sotilaisiin, ja näin hienovaraisesti muistuttaa liiallisen juhlimisen olevan pahasta.

Ajankäytön kontrolloinnin diskurssi näkyy Erkillä myös kehumisena, jos Anna kirjoittaa toimineensa hänelle mieluisalla tavalla. Erityisesti kehuja tulee silloin, kun Anna kertoo viettäneensä viikonloppuja kotosalla koulu- tai kotitöiden parissa.

17. *Tekee hyvää kuulla että olet ollut enimmäkseen kotona läksyjen ääressä ja ollut hyvin kiltisti uskollinen minulle. Siitä minä pidän, että haluat olla minun tyttöni, aivan kokonaan ettei minun tarvitse kuunnella ihmisten juoruja kun tulen lomalle jouluna.* (Erkiltä Annalle 15.11.1942)

Ilmaisulla *tekee hyvää kuulla* ja *siitä minä pidän* Erkki viestittää Annalle mielialoistaan ja kertoo suoraan, millainen toiminta ja käyttäytyminen ovat hänelle mieluisia. *Kiltti*-sana vertautuu sekä Annalla että Erkillä *uskolliseen*.

Erkki pohtii kirjeissään myös paljon Annan tulevia viikonloppuja ja niiden mahdollista ohjelmaa. Mikäli Erkki tietää kotopuolella järjestettävän tanssit, hän usein kirjeissään myös pohtii, mahtaako Anna jaksaa pysyä niistä poissa. Tämänkaltaisella diskurssilla hän luultavasti toivoo, että Anna pyrkii täyttämään hänen toiveensa sekä tuomaan hänelle hyvää mieltä ja ylpeyttä uskollisesta tyttöystävästä.

18. *Minä täällä jännään kovasti että jaksatko Sinä kultaseni voittaa kiusauksen ja pysyä poissa sieltä kun kaikki toiset menevät tanssimaan, se olisi tosiaan voitto minulle jos Sinä sentakia että haluat olla uskollinen minulle olet poissa noista tansseista, mutta saa nyt nähdä kuinka käy helluntaina.* (Erkiltä Annalle, päiväämätön kirje vuodelta 1943)

Lainauksessa 18 Erkki toteaa puhekielisesti *jännäävänsä kovasti* Annan päätöstä tansseihin menemisen suhteen. Tällä hän osoittaa Annalle, että asia on hänelle tärkeä. Erkki kuitenkin myöntää, että päätös ei ole Annalle helppo ja tunnustaa tanssien houkutukset: tähän viittaa kristillissävyinen ilmaus *voittaa kiusauksen*. Erkki myös pyrkii vaikuttamaan Annan päätökseen korostamalla, että jos tämä jättää tanssit väliin, se on hänelle voitto ja osoitus Annan uskollisuudesta.

Mielenkiintoista Erkin ajankäytön kontrolloinnin diskurssissa on myös se, että paikoitellen hän korostaa diskurssissaan Annan omaa valinnanvapautta. Erkki ei siis yleensä suoraan kiellä Annaa lähtemästä tansseihin ja usein jopa kirjoittaa ymmärtävänsä, että nuori ihminen tarvitsee seuraa ja ajanvietettä (ks. lainaus 19). Samalla hän kuitenkin myös hienovaraisesti vihjaa, että tansseista poisjääminen toisi hänelle hyvää mieltä.

19. *Kuinkahan sen asian kanssa on jaksoitko Sinä, tyttöseni, pysyä poissa eilen illalla sieltä Pennalasta kun siellä oli tanssit. [--] mutta jos Sinua huvittaa käydä tansseissa niin enhän minä voi sille mitään jos Sinä kaipaat huvitusta sillä välin kun minä olen täällä, menisihän Sinulta kaunis kesä hukkaan jos olisit aivan kiltisti kotona. Nuori ihminen kaipaa huvitusta ja toisten nuorten seuraa aina silloin kun se on mahdollista.* (Erkiltä Annalle 28.5.1943)
20. *Kuulehan, Anna rakas teit aivan oikein kun et lähtenyt kun Sinua pyydettiin tanssimaan Pennalaan. Olen oikein hyvilläni siitä kun jaksoit kieltäytyä siitä huvista minun takiani mutta rakkahin en minä voi kieltää Sinulta kaikkea huvia ja tuollaisia menoja jos tahdot olla poissa niistä niin se on kyllä minun mieleni mukaista, mutta Sinullehan voi muodostua ikävä kesä kun täytyy olla yksin. jos sattuu niin että lankeat kiusaukseen niin itse kyllä sitten vastaat seurauksista, sillä olet luvannut olla vain minun tyttöni ja minä en pidä yhtään että pettäisit lupauksesi. En kirjoita tätä siinä mielessä etten luottaisi Sinuun rakkaimpani kunhan muuten vain. Luotan aivan täydellisesti Sinun uskollisuuteesi kultaseni.* (Erkiltä Annalle 23.5.1943)

Lainaus 20 kuvaa mielenkiintoisesti ajankäytön kontrolloinnin diskurssin hienovaraisuutta. Alussa Erkki antaa positiivista palautetta Annalle tansseista poisjäännin takia, sen jälkeen toteaa, että tyttö saa mennä tansseihin halutessaan, mutta heti perään kirjoittaakin tansseihin menemisen olevan *kiusaukseen lankeamista*. Tämän jälkeen Erkki uhkaa epäsuorasti seurauksilla, mikäli lankeaminen tapahtuu, mutta lopussa kuitenkin vakuuttelee luottavansa Annaan ja kirjoittelevansa tällaisia *muuten vain*. Lopun pehmittelyllä lienee ollut Erkille tärkeä merkitys: hän ei ole halunnut, että Anna loukkaantuisi liian suorista uhkailuista. Ajankäytön kontrolloinnin hienovaraisuus näyttäytyy siinä, että Annalle annetaan kylläkin lupa ja mahdollisuus lähteä tanssimaan, mutta samaan aikaan valotetaan myös siitä koituvia mahdollisia seurauksia. Erkki ei siis ajankäytön kontrolloinnin diskurssissaan varsinaisesti *kiellä* Annaa lähtemästä illanviettoihin, vaan hän haluaa Annan itsensä *tahtovan* jättää tanssit tanssimatta.



Erkin käyttämät ajanvieton kontrolloinnin diskurssit ja suhteen kehittyminen vakavaksi johtavat kesällä 1943 Annan tekemään suureen lupaukseen, jossa hän vannoo pysyvänsä kokonaan poissa tansseista. Tästä hän saa osakseen vuolaita kehuja Erkiltä.

21. *Tuo Sinun päätöksesi on tosiaan järkevä päätös täytyy minun sanoa [--] Olen tosiaan ylpeä Sinusta, rakkaimpani, siitä että minulla on Sinunlaisesi rakastettu joka on aina varmasti uskollinen minulle täydellisesti minun on helppo olla täällä aivan rauhallisena kun voin ajatella että Sinä rakas pikku-morsiameni olet aina minun eikä Sinulle tule mieleenkään olla uskoton välillä.* (Erkiltä Annalle 30.7.1943)

Kun Anna on tehnyt lupauksensa tansseista pois jäämisestä, ajankäytön kontrolloinnin diskurssit ja mustasukkaisuuden diskurssit yleensäkin vähenevät Erkillä huomattavasti. Tämä johtunee siitä, että parisuhteeseen kohdistuneet mahdolliset uhat vähenevät, kun Anna jättää tanssit väliin eikä siis enää kohtaa potentiaalisia kilpakosijoita.

### 5.1.3 Muuttuvat sävyt

Pääosin Erkin kirjeissään käyttämä kieli on sävyiltään joko arkista ja hyvin neutraalia tai vaihtoehtoisesti tunteikasta. Sävyyn vaikuttaa paljon kirjoitusaihe: kun Erkki kirjoittaa esimerkiksi rintamalla tapahtuneista asioista tai säästä, sävy on hyvin arkinen. Puhuessaan puolestaan esimerkiksi yhteisestä tulevaisuudesta tai rakkaudesta Annaa kohtaan Erkin käyttämä sävy muuttuu huomattavan tunteikkaaksi. (Ks. Silén 2017: 100, 108).

22. *Ajattelen aikaa kuukausi takaperin, silloin sain olla joka ilta Sinun kanssasi, mutta nyt olemme pakosta taas eroitettuna vielä pitkäksi aikaa, Toivottavasti tulee pian se aika jolloin saan taas nähdä Sinun kirkkaat silmäsi ja tuntea pehmeät huulesi lämpiminä. Se karkottaa kaikki synkät ajatukseni varmasti mielestäni, kunpa se aika tulisi pian.* (Erkiltä Annalle 10.11.1942.)

Lainauksessa 22 Erkki kuvailee hyvin vahvoin sanankääntein ikäväänsä Annaa kohtaan toistamalla kahteen kertaan toiveensa pikaisesta jälleennäkemisestä. Lainauksessa on nähtävissä myös intohimoista kuvausta ilmauksessa *pehmeistä huulista*. Lainauksen kaltaiset tunteikkaat ikävänilmaukset ja rakkaudentunnustukset eivät olleet poikkeuksellisia sota-ajan kirjekulttuurissa, sillä sodan vaarat ja kuolemanpelko saivat monet miehet kirjoittamaan tavallista avoimemmin tunteistaan (Vainio-Korhonen & Lahtinen 2015: 214). Erkillä tunteikkaat ilmaukset eivät rajoitu pelkästään itse kirjeen sisältöön, vaan rakkautta ja kaipausta ilmaistaan myös kirjeiden alku- ja loppu-tervehdyksissä.

23. *Mein Lieber Anna!* (Erkiltä Annalle 18.8.1942)

24. *Näkemiin. Sinun aina uskollinen ("Puputti")* (Erkiltä Annalle 18.3.1942)

Lainauksen 23 kaltainen saksankielinen alkuterveyhdys esiintyy varsin usein Erkin kirjeissä vuonna 1942. Erkki lienee saanut vaikutuksen saksan kielen käyttöön Annalta, joka opiskelee koulussa saksaa ja käyttää myös itse silloin tällöin saksankielisiä alku- ja lopputervehdyksiä. Erkin saksan kielen käytölle voi olla monia mahdollisia funktioita. Ehkä hän haluaa tehdä vieraan kielen käytöllä vaikutuksen tyttöön, mutta yhtä lailla kyse voi olla vain kopioidusta fraasista. Lainauksessa 24 puolestaan Erkki vakuuttaa kirjeensä lopuksi vielä uskollisuuttaan ja käyttää Annan hänelle antamaa hellittelynimeä oman nimensä tilalla. Tällä hän pyrkinee lisäämään yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Tunteikkaiden ja ylipäättään positiivisia tunteita vastaanottajassa herättävien sävyjen käyttö on tietenkin Erkille varsin luonnollista. Kun suhteen kehittyminen tapahtuu pitkälti kirjeitse, ei olekaan toivottavaa, että kirjeiden sävyt loukkaisivat vastaanottajaa tai herättäisivät muita negatiivisia tunteita.

Erkin mustasukkaisuutta ilmaisevissa diskursseissa on nähtävissä poikkeuksia verrattaessa niiden sävyjä muihin kirjeiden diskursseihin. Sävy voi muuttua mustasukkaisen diskurssin yhteydessä tiukaksi, jopa kuulustelevalaksi. Kesäkuussa 1942 Anna on pakosta jättänyt tulematta Erkin loman viimeiselle illalle sovittuun tapaamiseen. Syynä peruuntuneelle tapaamiselle on Annan isä, joka ei antanut tyttärelleen lupaa lähteä illalla ulos. Erkki ei tätä tietoa kuitenkaan saa ja joutuu turhaan odottelemaan Annaa tanssilavalla. Palattuaan rintamalle Erkki kirjoittaa Annalle kirjeen, jossa spekuloi syitä Annan poisjäämiselle ja epäilee syyksi joko tytön haluttomuutta tavata tai mahdollista kilpakosijaa. Kirjeessään Erkki käsittelee asiaa ensin pitemmin, minkä jälkeen hän siirtyy kirjoittamaan muista seikoista. Kirjeen lopetuksessa hän kuitenkin palaa vielä uudestaan samaan aiheeseen.

25. *Mites sen kävi, sen meidän viimeisen iltamme kanssa se taisi mennä piloilte kokonaantai ainakin minun meininkini mukaan kävi niin ettei siitä tullut yhtään mitään, että mikäs sua oikein piteli silloin etkö lähtenyt mihinkään vai etkö päässyt lähtemään, edes ensinkään. Koita saada pätevä syy poisjäämiseesi sillä minua harmitti aikatavalla silloin maanantai-iltana. [-] Koitahan kirjoittaa oikein pitkälti että koko illan kotona. Senkun vaan. Kirjoittamiin. Erkki. (Erkiltä Annalle 17.6.1942)*

Tässä mustasukkaisessa diskurssissa sävyn muuttavat kylmähäköksi vaativa imperatiivimuotoinen verbi *koita*, joka toistetaan uudelleen vielä kirjeen lopetuksessa. Lisäksi ilmaisut *Koita saada pätevä syy* ja *Koitahan kirjoittaa oikein pitkälti* tuntuvat viittaavan, että Erkki haluaa kuulla Annan olleen koko illan kotona, vaikka tyttö olisikin todellisuudessa ollut jossain muualla. Erkki vaatii myös, että selityksen on oltava *pitkä*, mikä tarkoittanee, että sen tulee sisältää tarkkoja yksityiskohtia, joilla Erkki voi varmistaa selityksen totuudellisuuden. Myös diskurssin yhteydessä käytetty lopetus on Erkin mittapuulla todella tyly. Kun sitä vertaa esimerkiksi samana vuonna käytettyihin lopetuksiin

*Piste vain ja suukkonen. Sinun Erkki.* (1.8.1942) ja *Hyvän yön suudelma ei tekisi yhtään paha vai mitä rakas. Sinun Erkkisi.* (10.9.1942) voi selkeästi huomata muuttuneen sävyn. Lausahdukset *Senkun vaan* ja *Kirjoittamiin* antavat kirjeelle töksähtävän, tylyn lopetuksen ja kuvastavat mielialaa, jolla diskurssi lienee kirjoitettu.

Paikoin Erkin mustasukkaisuutta ilmaisevissa diskursseissa sävy muuttuu jopa uhkailevaksi. Uhkailevan sävyn käyttö on kuitenkin suhteellisen harvinaista, ja yleensä sen laukaisee jokin Annan kirjoittama seikka, joka herättää Erkissä erityisen voimakkaita mustasukkaisuuden tunteita. Tämänkaltainen tilanne syntyy esimerkiksi tammikuussa 1943, jolloin Anna kuvailee esiintymistään tanssikulkueessa ja sen yhteydessä häneen kohdistettua huomiota muiden miesten taholta (ks. lainaus 6). Erkki reagoi Annan kuvailemaan tilanteeseen vahvan mustasukkaisella diskurssilla, jonka sävyssä on havaittavissa uhkailua.

26. *Sinullahan on vielä vapaus leikitellä ”valloituksiesi” kanssa niin paljon kuin haluat. Kunhan et vain menisi liian pitkälle sillä minä olen siinä suhteessa hiukan en nyt osaa sanoa millainen mutta ajattelin itsekseni että leikittelen Sinä vain, mutta älä sitten kadu jos siitä on niitä seurauksia sitten kun minä täältä Korvesta joskus tulen ihmisten ilmoille ja minulle tulee tilaisuus siihen. Luulen että minäkin vielä sitten pystyn johonkin olen ainakin ennen pystynyt. enemmän kuin Sinut kohtasin en ole senjälkeen yrittänytään.* (Erkiltä Annalle 24.1.1943)

Uhkaileva sävy syntyy tähän diskurssiin monen eri tekijän yhteisvaikutuksesta. Erkki puhuttelee kirjeessään Annaa suoraan, mikä tehostaa uhkauksen sanomaa ja tuo sen lähemmäs tyttöä. Erkki ei suoraan kiellä Annaa pettämästä häntä, mutta epäsuorasti varoittaa tätä tekemästä niin. Epäsuora kieltäminen näkyy esimerkiksi kohdassa *Kunhan et vain menisi liian pitkälle*. Kirje jättää kuitenkin epäselväksi sen, miten pitkälle Anna loppujen lopuksi saisi mennä. Katkelman alussa korostetaan Annan vapautta *leikitellä* muiden miesten kanssa, mutta jo seuraavassa virkkeessä todetaan, että *leikittelystä* seuraa se, että Erkillä on oikeus vastavuoroisesti pettää Annaa. Erkki liittyy kuitenkin uhkauksen yhteyteen myös varmistuksen, että ei ole koskaan Annaa pettänyt, mutta tarpeen tullen pystyy siihen. Tällä Erkki varmistaa, ettei Anna luule Erkin jo pettäneen tätä aikaisemmin.

Muutamassa kirjeessään Erkki uhkailee suoraan suhteen päättämällä, mikäli Anna ei pysy hänelle uskollisena. Erityisen voimakasta uhkailevaa mustasukkaista diskurssia näkyy kesäkuun kirjeenvaihdossa 1943, jolloin Anna kirjoittaa Erkille käyneensä tuttavansa häissä kavaljeerinaan eräs vanha tanssikaverinsa (14.6.1943). Erkki on jo ennen Annan kirjeen saapumista ilmeisen huonolla tuulella, sillä tytöltä ei ole kuulunut kirjettä muutamaa päivää. Kun Erkki sitten saa vihdoin kirjeen ja lukee sen, ryhtyy hän kirjoittamaan mustasukkaisuuden diskurssia pursuavaa vastaustaan.

27. [--] kerroit minulle niistä häistä kuinka siellä tanssit ja pidit hauskaa viimekesäisen tanssikaverisi kanssa. Uudistuuko sama juttu kuin viime kesänä taas? Jos niin käy niin ei se ainakaan enään ensi kesänä pääse uudistumaan, sillä meidän suhteemme katkeaa samalla jos vain kuulen samanlaisia juttuja kuin viime kesänä kuulin. Sanon tämän Sinulle tyttöseni siltä varalta että jos haluat edelleen olla tyttöni niin tiedät varoa ettei sellaisiin juttuihin ole aihetta. (Erkiltä Annalle 16.6.1943)

Erkki muistelee kirjeessään viime kesää ja silloin Annasta kuulemiaan juoruja. Hän uhkailee Annaa suhteen katkeamisella, mikäli kuulee lisää huhupuheita. Lisäksi Erkki myös varoittaa antamasta juoruille mitään aihetta käyttämällä uhkaavaa ilmaisua *niin tiedät varoa*.

Paikoin uhkaileva sävy voi olla piilotetumpaa ja vähemmän hyökkäävää. Tämänkaltainen sävy liittyy diskursseihin, joissa Erkin lomat näyttäytyvät Annan uskollisuuden ”tarkistusmatkoina”. Tämänkaltaista diskurssia Erkki käyttää usein vähemmän mustasukkaisuutta herättävissä tilanteissa, esimerkiksi kuultuaan joltain tuttavaltaan juorun Annasta tai luettuaan Annan kirjeestä jonkin pienen maininnan kanssakäymisestä toisen miehen kanssa.

28. Lomasta ei minulla ole vielä mitään tietoa, mutta aion mennä vielä tällä viikolla puhumaan asiasta komppanian päällikölle, että jos se kävisi päinsä lähteä katsomaan tyttöä, että onko se pysynyt uskollisena. (Erkiltä Annalle 15.7.1942)
29. Toinen vielä kummempi juttu että olet ruvennut, akkojen tietojen mukaan, polttamaan ja ollut Allun kanssa, on toisesti minulla aika tulla kohta lomalla katsomaan kuinka asianlaita on. (Erkiltä Annalle 24.9.1942)

Huomauttelemalla lomista ja niihin sisältyvästä mahdollisuudesta tarkastella Annan uskollisuutta Erkki muistuttaa tyttöään, että pitkästä erosta huolimatta tulee myös niitä hetkiä, jolloin tämän uskollisuutta punnitaan. Annan on siis oltava tarkkana, jotta Erkki ei lomalle tullessaan kuule hänestä ikäviä juoruja. Puhumalla lomista uskollisuuden tarkastusmatkoina Erkki luo myös itsestään kuvaa aktiivisena toimijana. Vaikka hänellä onkin rajoitetut mahdollisuudet vaikuttaa Annan menoihin ja tämän tapaamiin ihmisiin, niin kuitenkin lomilla hänellä on mahdollisuus selvittää Annan uskollisuutta ja mahdollista uskottomuutta.

Joskus mustasukkaisuuden diskurssissa on esillä myös katkeruuteen vivahtavia sävyjä. Rintamalle joutuminen on Erkille psyykkisesti hyvin raskas kokemus: hän joutuu eroon pitkäksi aikaa vasta löytämästään rakastetusta. Lisäksi rintaman olosuhteet ovat kaukana ihanteellisista: korsut vuotavat vettä, juoksuhaudat ovat liejuisia ja ainaisena kiusana ovat syöpäläiset. Erkin kirjeistä löytyy myös useita kuvauksia armeijan kehnosta ruoasta. Siksipä Erkki ei aina suhtaudu ymmärtäväisesti, kun Anna yrittää löytää tilanteesta positiivisia puolia (lainaus 30).

30. *Siihen mennessä Sinä, rakkaani, olet päässyt siviiliin ja minä kotiin. Saamme tavata niin usein kuin huvittaa. Se on kyllä hauskaa, mutta siinä piilee omat vaaransakin? mutta uskon, että pystymme voittamaan ne.* (Annalta Erkille 22.2.1943)
31. *Voit olla kyllä sitä mieltä että on parempi kun tapaamme harvoin ja mahdollisimman pitkän väliajoin. Onhan tästä kyllä se etu että Sinä saat olla kaikessa rauhassa koulutehtävien kimpussa ja hoitaa sillä välin suhteitasi muualle.* (Erkiltä Annalle 25.2.1943)

Anna puhuu lainauksessa 30 toistuviin iltaisiin tapaamisiin liittyvistä vaaroista, millä oletettavasti hän tarkoittaa vaaraa sortua sukupuolisuhteeseen ja siitä seuraavaa mahdollista ei-toivottua raskautta. Yllättäen Erkki suhtautuu liioitellun katkerasti Annan mainintaan pitkän erossaolon hyvästä puolesta. Erkki vihjaa vastauksessaan jopa, että Anna haluaa olla *kaikessa rauhassa* jotta *pystyisi paremmin hoitamaan suhteitaan muualle*. Erkki jättää avoimeksi, tarkoittaako hän näillä suhteilla seurusteluvai ystävyysuhteita. Sävyyn katkeruutta korostavat joka tapauksessa toistuva toteamus *kyllä* sekä liioittelu *mahdollisimman pitkän väliajoin*.

#### 5.1.4 Muutokset kirjoitustaidossa

Kirjoitustaidollisesti Erkkiä voisi kuvailla keskivertoiseksi kirjoittajaksi. Hän on saanut selkeästi koulutusta kirjoittamiseen, ja pääosin hänen kirjeensä sisältävätkin varsin vähän kieliopillisia virheitä.

32. *Muistelen tässä juuri viettämäni loman viimeistä iltaa, kun Sinä rakas tyttöseni kiusasit minua silloin, et varmaankaan olisi uskaltanut sitä tehdä jos olisimme olleet jossain muualla kuin Sinun boksissasi tai vanhempasi olisivat olleet pois kotoa. Tiesit etten uskalla siinä tehdä mitään kun äitisi valvoi viereisessä huoneessa. En ihmettele yhtään, että lämpenin kun näin Sinun valkoisen ja pehmeän povesi, jos ei siitä lämpene niin mistä sitten.* (Erkiltä Annalle 6.1.1943)

Kuten lainauksesta 32 huomaa, Erkki kirjoittaa tavallisesti varsin pitkiä ja monilauseisia virkkeitä. Kieli on lähes virheetöntä, ellei lasketa lauseiden väleistä paikoin puuttuvia pilkkuja. Puhekieltä Erkki käyttää yleensä kirjeissään vähän, harvat puhekieliset kohdat ovat yksittäisiä ajan nuorison kielen tyyppillisiä ilmauksia, kuten edellisen lainauksen *boksi* tai esimerkiksi sanat *peibi* (19.11.1942) ja *hummaaminen* (4.12.1942).

Kuten jo artikkelia kirjoittaessani havaitsin, Erkin kokemat mustasukkaiset tunteet aiheuttavat hänellä tekstin tuottamisen taitojen heikentymistä (Silén 2017: 106). Tämä ilmenee hyvin esimerkiksi kesäkuussa 1942 kirjoitetussa kirjeessä, jonka Erkki on kirjoittanut Annan jätettyä tulematta ennalta sovittuun tapaamiseen.

33. *Mites sen kävi, sen meidän viimeisen iltamme kanssa se taisi mennä piloille kokonaantai ainakin minun meininkini mukaan kävi niin ettei siitä tullut yhtään mitään, että mikäs sua oikein piteli silloin etkö lähtenyt mihinkään vai etkö päässyt lähtemään, edes ensinkään.*

*Koita saada pätevä syy poisjäämiseesi sillä minua harmitti aikatavalla silloin maanantai-iltana. Kun minä en ole ollut vielä kuin yhden vuorokauden ei ole vielä paljon kerinnyt tapahtua vaikka oltiinhan tässä jo täisaunassa vaikkei minussa kyllä ollut yhtään täitä [--].*  
(Erkiltä Annalle 17.6.1942)

Lainauksesta 33 huomaa, että kirjoittaessaan sitä Erkki on ollut voimakkaiden tunteiden vallassa. Jätetyksi tulemisen tunne lienee aikaansaanut sen, että päässä pyöri eri vaihtoehtoja toisen poissaolon syyksi. Mustasukkaisuuden diskurssit Erkin kirjeissä ovat usein kirjoitusasultaan juuri tällaisia, ajatuksen virtaa muistuttavia pitkiä virkkeitä, jotka sisältävät runsaasti lauseita. Paikoin lauserajat ovat jääneet merkitsemättä kokonaan. Ajatuksenvirtamaisuus näkyy myös kirjoitusaiheiden nopeana vaihteluna: ensin pohditaan syytä toisen poissaololle, sitten siirrytäänkin äkkiä jo kirjoittamaan pitkästi täisaunassa käynnistä. Samankaltaista ajatuksenvirtamaisuutta ja pitkiä virkkeitä on myös nähtävillä kesäkuun kirjeessä 1943, jolloin Erkki on saanut lukea Annan käyneen häissä seuranaan miespuolinen tuttava.

34. *Älä vain Anna rakas hermostu tästä vaikka minä kirjoittelenkin tässä yhtä ja toista Sinulle, kaikki johtuu siitä että olen vähän kummallisella tuulella luulen sen johtuvan siitä kun Sinulta tyttöseni ei tullut moneen päivään kirjettä vaikka odotin sitä ja sitten kun kerroit minulle niistä häistä kuinka siellä tanssit ja pidit hauskaa viimekesäisen tanssikaverisi kanssa. Uudistuuko sama juttu kuin viime kesänä taas?* (Erkiltä Annalle 16.6.1943)

Myös puhekieli puskee mustasukkaisissa diskursseissa selkeämmin esille. Puhekielen vaikutus näkyy hyvin esimerkiksi kirjeessä, jonka Erkki on kirjoittanut saatuaan juuri tietää Annan vastaanottaneen kirjeen tutulta kilpakosija Masalta.

35. *Vai meinaa se Masa viedä minulta tytön mutta mun täytyy sanoa että minä en siihen vähällä suostu, vaikka enhän sille voi yhtään mitään jos Sinua haluttaa kirjoitella Masalle.* (Erkiltä Annalle 24.9.1942)

Käyttäessään tätä mustasukkaisuuden diskurssia Erkki horjuu puhe- ja kirjakielen konventioiden välissä. Samassa virkkeessä hän käyttää sekä puhekielistä muotoa *mun* että kirjakielistä muotoa *minä*.

Tämän aineiston perusteella voidaan sanoa, että voimakkaiden tunteiden vallassa tekstintuottamisen taidot heikentyvät herkästi. Tämä johtuu luultavasti siitä, että ihmisen on vaikea keskittyä yhtä aikaa tunteidensa käsittelyyn ja kielellisesti oikeaoppisen tekstin tuottamiseen. Samansuuntaisia päätelmiä on tehnyt myös Marjo Pajunen vuonna 2017 julkaistussa artikkelissaan (Pajunen 2017: 70).

### 5.1.5 Mustasukkaisen diskurssin vaikutus kirjeiden muuhun sisältöön

Oletusarvoisesti voisi luulla, että mustasukkainen diskurssi löisi Erkin kirjeissä leimansa aina koko kirjeen muunkin sisällön ylle. Näin ei kuitenkaan läheskään aina ole. Erityisen vähän mustasukkainen diskurssi tuntuu vaikuttavan kirjeiden aloituksiin: vaikka Erkki olisi lukenut Annan kirjeestä mitä

tahansa mustasukkaisia tunteita mahdollisesti herättävää, hän aloittaa kirjeensä silti aina hellästi esimerkiksi tervehdyksillä *Rakkaani!* tai *Rakkahin Annani!*

Myös Erkin kirjeiden lopetukset säilyvät mustasukkaisista purkauksista huolimatta lähes aina hellinä ja rakastavina. Näin tapahtuu esimerkiksi silloin, kun Erkki saa kuulla Annan esiintymisestä espanjattarena tanssikulkueessa (ks. lainaus 6). Kirjeessään Erkki varoittaa Annaa hankkimasta enempää *valloituksia* ja jopa uhkaa pettävänsä Annaa itse, mikäli tämä pettää häntä (ks. lainaus 26). Tästä uhkaavasta sävystä huolimatta kirje kuitenkin päättyy toivotukseen *Iloista sunnuntaita sinulle Rakkaimpani. Voi hyvin. Erkki*. Joskus harvoin mustasukkaisuuden diskurssi kuitenkin vaikuttaa myös kirjeen lopetukseen, esimerkiksi eräässä kirjeessä, jonka Erkki päättää melko tylyihin sanoihin *Koitahan kirjoittaa oikein pitkälti että koko illan kotona. Senkun vaan. Kirjoittamiin. Erkki*. (ks. lainaus 33).

Mielenkiintoista mustasukkaisten diskurssien sijoittumisessa kirjeisiin on myös se, että Erkki ilmaisee niitä useimmiten kirjeiden keskivaiheilla. Tyypillisesti kirjeidensä alussa Erkki kiittää ensin Annaa tämän lähettämästä kirjeestä, minkä jälkeen hän käsittelee yleensä rintamalla tapahtuneita asioita, esimerkiksi hiihtokilpailuja, teatteriesityksiä tai päivän kulkua. Tämän jälkeen mustasukkainen diskurssi alkaa, mikäli jokin Annan edellisessä kirjeessä on luonut pohjaa sille. Mustasukkaisen diskurssin jälkeen Erkki siirtyy kertomaan taas rintaman arjesta tai vaihtoehtoisesti alkaa pohtimaan tulevien lomien ajankohtaa ja tapahtumia. Tämänkaltainen kaava esiintyy esimerkiksi 12.11.1942 päivätyssä kirjeessä, jonka Erkki on kirjoittanut kuultuaan, että Masa on lähetellyt Annalle terveisiä radion kautta. Kirjeen alussa Erkki kiittää Annaa kirjeestä ja sen jälkeen seuraavassa kappaleessa käsittelee kirjeiden kirjoittamisen tärkeyttä ja kuinka hauskaa on saada Annalta usein kirjeitä. Vasta tämän jälkeen Erkki siirtyy käsittelemään Masan tekemisiä.

36. *Masa tuntuu olevan aivan tosissaan yrittäessään tehdä valloituksia minun alueellani. Minun ei olisi pälkähtänyt päähäni koskaan tehdä sellaista tempausta, että laittaa Sinulle terveisiä radion välityksellä. Tyydyn kun saan kirjoittaa. Mahtaisitko raivostua jos tosiaan tekisin sen joskus, Kunpa tulisi pian se aika ettei kenelläkään olisi tilaisuutta pyrkiä rikkomaan välejämmä, vaikka en usko että siinä nytkään kukaan onnistuu, mutta kumminkin.* (Erkiltä Annalle 12.11.1942)

Tämän jälkeen Erkki siirtyy kirjoittamaan kotoaan saamastaan ruokapaketista sekä rintaman kehoista muonista. Masaa ei käsitellä loppukirjeessä, joka päättyy iloiseen hyvän voinnin toivotuksiin.

Mustasukkaisuuden diskurssien sijoittuminen kirjeen keskivaiheille saattaa johtua kirjeen tekstilajiin liittyvistä konventioista. Kirjeen aloitukselle on tyypillistä, että siinä kiitetään aikaisemmin saadusta kirjeestä ja mahdollisesti kysellään kuulumisia sekä kerrotaan omista kuulumisista. Vasta tämän

jälkeen tekstilaji antaa mahdollisuuden vapaampaan ilmaisuun. Aivan kirjeen loppuun mustasukkainen diskurssi puolestaan ei sovi, sillä kirjeen loppuun sijoitetaan yleensä hyvän voinnin toivotukset ja toiveet pikaisesta vastauskirjeestä. Toisaalta mustasukkaisten diskurssien sijoittumiseen voi vaikuttaa myös Erkin tarve herättää Annassa positiivisia tunteita. Jos Erkki ilmaisisi mustasukkaisuuttaan heti kirjeen alussa tai aivan lopussa, se voisi herättää tytössä pahaa mieltä. Lisäksi Erkille itselleen saattaa olla helpompaa aloittaa kirje tutuilla kaavamaisilla aiheilla, minkä jälkeen kirjoittamisen tunnelmaan on taas virittäydytty ja voidaan siirtyä käsittelemään vaikeampia aiheita.

## 5.2 Kotirintamalle jääneen tyttöystävän uskollisuuden diskursseja

Tämän tutkimuksen aineistossa mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssit ovat kiinteästi liittyneet toisiinsa. Annan käyttämä uskollisuuden diskurssi on voimakkaasti riippuvainen Erkin käyttämästä mustasukkaisuuden diskurssista. Uskollisuuden diskurssia esiintyy aineistossa juuri eniten silloin, kun Anna vastaa kirjeessään Erkin mustasukkaisuutta ilmaisevaan diskurssiin. Uskollisuuden diskurssia esiintyy kuitenkin myös ilman mustasukkaisuuden diskurssin vaikutusta, mutta vain mustasukkaisen diskurssin jälkeen uskollisuuden vakuuttelu on tavallista voimakkaampaa.

### 5.2.1 Uskollisuuden diskurssien sisältö ja kielelliset keinot

Uskollisuuden diskurssit syntyvät Annalla lähes aina Erkin käyttämien mustasukkaisuuden diskurssien vaikutuksesta. Sisällön perusteella uskollisuuden diskurssit voidaan jaotella kolmeen eri ryhmään: *uskollisuutta suoraan vannova diskurssi*, *harmittelun diskurssi* sekä *itsensä vähättelyn diskurssi*.

37. *Sinä, rakkaani, saat olla aivan rauhallinen, sillä Miekkiön keskustassa, eräässä pienessä mökissä sykkii Sinulle uskollinen sydän. Sydän joka ajattelee ja odottaa aina vain Sinua, rakkahin.* (Annalta Erkille 17.10.1943)

38. *Kirjoitit, että näit unta minusta. Se ei ole ihme, sillä joka ilta kun käyn nukkumaan, niin ajattelen vain Sinua. Nukun näihin ajatuksiin, kunnes äiti aamulla minut taas herättää.* (Annalta Erkille 31.8.1942)

39. *Kumminkin voin ilolla kertoa Sinulle, rakas, että uskollisuuteni sinä iltana ei horjunut yhtään.* (Annalta Erkille 1.6.1943)

*Uskollisuutta suoraan vannovalle diskurssille* on tässä aineistossa tyypillistä vahvojen, ehdottomien sanojen käyttö. Tällaisia sanoja, kuten *vain*, *aina*, *mikään*, *koskaan* ja *ikuisesti* esiintyy aineistossani varsin runsaasti silloin, kun Anna vakuuttaa diskurssissa suoraan uskollisuuttaan. Näiden sanojen tarkoitus on vahvistaa kerrottua ja luoda kuvaa Annan ikuisesta, aina kestävästä uskollisuudesta.



Uskollisuutta suoraan vannovat diskurssit ilmaantuvat aineistooni yleensä, kun Anna kertoo käyneensä tansseissa, kuten lainauksessa 39. Ne voivat kuitenkin syntyä myös yksittäisistä Erkin mainitsemista seikoista (lainaus 38) tai Erkin kehuessa Annan uskollisuutta (lainaus 37).

Annan ja Erkin kirjeenvaihto sisältää runsaasti erilaisia hellittelynimiä. Uskollisuuden suorassa vakuuttelussa niitä esiintyy lähes aina. Käytetyin hellittelynimi uskollisuuden suoran vakuuttelun diskurssissa on lähes poikkeuksetta *rakkaani*, mutta myös muotoja *rakas*, *rakkahin*, *rakkaimpani* ja *kultaseni* käytetään silloin tällöin (ks. lainaukset 40 ja 41). Hellittelynimien funktio lienee tässä vahvistaa uskollisuuden suoran vakuuttelun voimaa, mutta erityisesti Annalla muoto *rakkaani* on niin yleinen muissakin diskursseissa, että se saattaa toimia vain kaavamaisena lisäyksenä.

*Uskollisuuden suoran vannomisen diskurssi* näyttäytyy aineistossani myös hieman piiloisemmassa muodossa. Tällaisissa diskursseissa Anna ei suoraan vakuuta uskollisuuttaan, mutta todistelee sitä kertomalla tarkasti tekemisistään toisten poikien kanssa.

40. *Meillä kävi illalla tuo naapurin Martti iltaa istumassa. Hän pyysi minua kanssaan leffaan huomenillalla ja minä lupasin mennä. Kyseessä on Suomi Filmi ”Valkoiset ruusut”. Kirjoitan tämän Sinulle, rakkahin, jo etukäteen, ettei ”pahat kielet” pääse sitä Sinulle ilmoittamaan. Hän teki pyyntönsä minulle koko perheen kuullen ja minä vastasin samoin.*  
(Annalta Erkille 19.9.1943)
41. *Rakas Erkkini, minun on nyt niin paha olla kun kirjoitin Sinulle eilen jotakin Virenojan valloituksestani. Pyydän sinulta rakkaimpani, että et ajattelisi sitä asiaa, sillä se ei ole ajattelemisen arvoinen. Katsoin kumminkin parhaakseni kirjoittaa sen Sinulle kun kysyit sitä. Ajattelin, että kun itse kerron sen Sinulle, niin luotat paremmin minuun, eikä niin rakkaani?*  
(Annalta Erkille 22.1.1943)

Lainauksissa 40 ja 41 Anna haluaa antaa itsestään uskollista kuvaa kertomalla suoraan Erkille tekemisistään ja menemisistään. Uskollisuus ei siis ole Annan diskurssissa pelkästään sitä, ettei hän ole tekemisissä muiden miesten kanssa, vaan myös sitä, että virheen tehdessään hän ilmoittaa siitä Erkille. Luultavasti tämänkaltaisen diskurssin kirjoittamisen taustalla on ollut myös se ajatus, että Erkin on parempi kuulla Annan lipsahduksista tältä itseltään, kuin juoruina joltakin kyläläiseltä.

Uskollisuuden diskurssien toinen, piiloisempi ilmenemismuoto Annalla on aineistossani *harmittelun diskurssi*. Se linkittyy tilanteisiin, joissa Erkki kirjoittaa pettyneensä Annan toimintaan tai epäilevänsä tämän uskollisuutta. Esimerkiksi kun Erkki pohtii kesäkuussa 1942 kirjeessään syytä peruuntuneelle tapaamiselle (ks. esimerkki 33), Anna vastaa hänelle harmittelevalla diskurssilla.

42. *Usko se, että minuakin harmitti se viime maanantai-ilta. Käskit keksiä pätevää syytä poissaolooni, mutta ei minun sitä tarvitse keksiä, vaan se kävi niin kuin arvasit, että en päässyt lähtemään ulos. Nyt vuorostaan isä puuttui asiaan ja niin kuin tiedät silloin on toinen ääni kellossa kun hän sanoo painavan sanansa. Se oli ensimmäinen kerta kun rikoin lupaukseni,*

*eikö totta, ja toivottavasti viimeinen. Silloin harvoin kun pääset lomalle, niin minua ei voi mikään pidättää.* (Annalta Erkille 21.6.1942)

Harmittelun diskurssille on tyypillistä, että siinä Anna samaistuu Erkin kokemiin tunteisiin ja korostaa itsekin tuntevansa samoin. Näin hän luo kuvaa uskollisesta ja vain Erkkiä ajattelevasta tyttöystävästä. Lainauksessa 42 ilmiö näkyy esimerkiksi kohdissa *minuakin harmitti ja en päässyt lähtemään*. Ensimmäisessä kohdassa Anna valottaa omia, yhtä pettuneitä tunteitaan ja jälkimmäisessä korostaa, ettei hänellä ollut mahdollisuutta lähteä. Tässä lainauksessa on mielenkiintoista myös kohta, jossa Anna kertoo, *ettei mikään voi häntä pidätellä* poissa Erkin luota tämän ollessa lomalla. Kohta on liioitteleva ja sisältää ristiriitaisuuden, sillä juurihan aikaisemmin isän kielto esti Annaa tulemasta tapaamiseen. Liioittelulla Anna haluaa lisätä vaikutelmaansa uskollisesta ja aina tapaamista odottavasta tyttöystävästä.

Harmittelun diskurssissa on usein havaittavissa runsaasti kohtia, joissa Anna suoraan puhuttelee Erkkiä. Tällaisia ovat esimerkiksi lainauksessa 42 olevat lisäykset *usko se, niin kuin tiedät, niin kuin arvasit ja eikö totta*. Suoran puhuttelun käyttö lisää painoa kertomuksen keskeisiin kohtiin ja saattaa antaa Erkille lisävahvistuksen, että kertomus on varmasti todenmukainen. Lisäksi suora puhuttelu luo keskustelunomaista tunnelmaa, ja Erkki saa mahdollisuuden kommentoida Annan kertomaa selitystä.

Uskollisuuden diskurssin kolmas ilmenemismuoto on *itsensä vähättelyn diskurssi*. Tämä ilmenee erityisesti silloin, kun Anna ja Erkki ovat kirjeissään keskustelleet uskollisuudesta ja Annan mahdollisista kilpakosijoista eli kylän muista tytöistä. Tällaisissa tilanteissa Anna saattaa vähätellä itseään ja omaa ulkonäköään verrattaessa muihin tyttöihin. Näin käy esimerkiksi tilanteessa, jossa Anna ja Erkki keskustelevat Myllylän tytöistä.

43. *Minulle muuten tässä muutama päivä sitten sanottiin että siellä Myllylässä on komeet tyttäret että poikkea joskus sielläkin katsomassa niitä.* (Erkiltä Annalle 13.2.1943)

44. *Niin, kyllä Sinä rakkahin, et ymmärrä parastasi, kun et yritä saada suhteita Myllylän tyttöihin. On totta, että he ovat komeita, sillä eihän koko kylässä ole muualla ruusunkukkia, kuin juuri Myllylässä, meillähän vain ohdakkeen kukka.* (Annalta Erkille 15.2.1943)

Lainauksessa 44 Anna vertaa metaforien avulla itseään Myllylän tyttöihin kutsumalla heitä *ruusuiksi* ja itseään *ohdakkeen kukaksi*. Tällä hän pyrkii kuvaamaan itseään vaatimattoman näköiseksi ja tavalliseksi, kun taas Myllylän tyttöjä kauniiksi ja erityisiksi. Annan tarkoitus tässä itsensä vähättelyn diskurssissa ei kuitenkaan ole saada Erkkiä todella kiinnostumaan muista tytöistä, vaan hän haluaa luoda itsestään vaatimatonta kuvaa ja mahdollisesti toivoo saavansa Erkiltä vastauksena kehumista. Itsensä vähättelyn diskurssia ei esiinny pelkästään muista tytöistä puhuttaessa, vaan Anna käyttää sitä yleisemminkin silloin, kun Erkki kirjeissään antaa hänelle positiivista palautetta.

45. *Kuulehan, rakkaani, Sinä erehdyit pahan kerran kun kirjoitat, että olen niin hieno ja muutenkin liian hyvä ja kaunis Sinulle. Hienoudestani ja hyvydestäni ei voi puhua mitään, vielä vähemmän kauneudestani. En ole koskaan liian hyvä Sinulle ja Sinun pikku vaimoksesi, sillä Sinä rakas Erkkini, olet ansaittu saamaan oikeastaan paremman ja rikkaamman aviosippaan kuin mitä minä olen, mutta niin kuin sanotaan ”Rakkaus on sokea, mutta avioliitto avaa silmät.” (Annalta Erkille 25.3.1943)*
46. *Kirjoitit myös olevasi ylpeä minusta, mutta, kultaseni, siihen Sinulla ei ole pienintäkään aihetta. Minä, joka olen täällä matoisessa maailmassa kaikista vähäpätöisin, kaikkien mieliharmina, ja jokaisen tiellä. Onhan ihmisiä, joista kannattaa ylpeillä, mutta minä olen kaukana heikäläisistä. (Annalta Erkille 28.7.1943)*

Lainauksessa 45 Anna kuvaa itseään epäsuorasti muun muassa rumaksi, huonoksi ja vähävaraiseksi ja lainauksessa 46 suoremmin vähäpätöiseksi, mieliharmiksi ja toisten tiellä olevaksi. Tämänkaltaisilla itsensä vähättelyn diskursseilla on useita eri tarkoituksia: luultavasti Anna toivoo niitä käyttämällä saavansa Erkiltä kehuja, mutta samaan aikaan Anna rakentaa kuvaa omasta vaatimattomuudestaan. Vaatimattomuus oli yksi tärkeä ajan kulttuurille ominainen naiseuteen ja siveellisyyteen liitetty piirre. Liiallista koreilunhalua ja itsekehua pidettiin yhtenä sota-ajan naisten pahimmista synneistä. (Markkola 2008: 344–345.)

Uskollisuuden vakuuttelun diskurssi ilmenee Annalla siis hyvin monipuolisena ja siihen sisältyy useita kielellisiä keinoja, joiden tavoitteena on saada Erkki paremmalle tuulelle ja unohtamaan mahdolliset epäilykset uskottomuudesta. Vaikka Erkin mustasukkaiset diskurssit eivät aina perustukaan kirjeissä kuvatuille tapahtumille (ks. luku 5.1.1) ja mustasukkainen diskurssi voi olla sävyltään kylmähköä tai uhkailevaa, niin Anna pahastuu hyvin harvoin Erkin diskursseista ja vastaakin lähes aina uskollisuuden diskurssissaan ystävällisellä ja rakastavalla sävyllä. Ainoa aineiston esimerkki, jossa Anna selkeästi pahoittaa mielensä Erkin syyttelyistä, esiintyy kesäkuun 1943 kirjeenvaihdossa.

47. *Uudistuuko sama juttu kuin viime kesänä taas? Jos niin käy niin ei se ainakaan enään ensi kesänä pääse uudistumaan, sillä meidän suhteemme katkeaa samalla jos vain kuulen samanlaisia juttuja kuin viime kesänä kuulin. Sanon tämän Sinulle tyttöseni siltä varalta että jos haluat edelleen olla tyttöni niin tiedät varoa ettei sellaisiin juttuihin ole aihetta. (Erkiltä Annalle 16.6.1943)*
48. *Tosin kirjeesi on kirjoitettu sangen tiukkaan sävyyn, mutta siitä saan suurimmaksi osaksi syyttää itseäni. [--] Kultaseni, annoit minulle myös uhkauksen, että pitäisin varani ettei kuuluisi samanlaisia juttuja kuin viime kesänä. Minun pitää sanoa, että on olemassa savua ilman tulta ja että ihmiset puhuvat kaikkea keksimäänsä. Kullamuruni, minusta on usein sanottu, että en osaa loukkaantua mistään, mutta nyt kuitenkin olen loukkaantunut. Toivon kumminkin, että se olisi pian ohimenevä. (Annalta Erkille 18.6.1943)*

Anna ilmaisee mielensä pahoittamista melko suorasti ilmaisemalla, että on *loukkaantunut*. Kuitenkin esimerkin muussa diskurssissa käytetään hellittelynimiä *kultaseni* ja *kullanmuruni* pehmentämässä sanottua.

Mitä tulee kirjakielen ja puhekielen käyttöön, Annalla uskollisuuden vakuuttelun diskurssit eivät lisää puhekielen piirteitä ilmaisussa, toisin kuin Erkillä tapahtuu mustasukkaisuuden diskurssissa. Toisaalta Annan kirjeissään käyttämä kieli on muutenkin hyvin yleiskielistä: puhekieltä esiintyy vain hyvin harvoissa kohdissa.

### 5.2.2 Ajankäytön kontrollointiin vastaaminen

Erkin mustasukkaisuuden diskurssien hienovarainen esiintyminen ilmenee kirjeissä ajanvieton kontrollointina, jossa Erkki ilmaisee suurta kiinnostusta Annan tuleviin menoihin ja yrittää vaikuttaa tämän ajankäytön tapoihin (ks. luku 5.1.2). Erkin käyttämä ajanvieton kontrolloinnin diskurssi vaikuttaa Annan kirjeisiin niin, että tyttö ottaa tavakseen kuvata tarkasti tulevien viikonloppujen suunnitelmia tai jo menneitä viikonloppuja.

49. *Ensi sunnuntaina minun luultavasti täytyy mennä Virenojalle [tanssilava], sillä nuo immeiset ovat aivan hassuja, kun ovat hankkineet luvat ja muut hökötskät. Voit kuitenkin olla turvallisella mielellä minun suhteen, sillä menen ja tulen omalla hevosella isän kanssa.* (Annalta Erkille 12.1.1943)
50. *Viime lauantain vietin pitkästä ajasta, niin kuin pitääkin. Saatuaani kaikki työni ja touhuni tehtyä ja kun kaikki muut olivat jo olleet saunassa, niin menin saunaan noin kello 21. Olin siellä tunnin verran ja nautin täydellisestä rauhasta. Kun olin pessyt tukkani, niin kului aikaa ennen kuin sain sen siedettävään järjestykseen. Nukkumaan kävin 23:n jälkeen ja aamulla herätessäni huomasin itseni entistä iloisemmaksi ja pirteämmäksi. Otan nimittäin ilon irti itsestäni.* (Annalta Erkille 14.9.1942)

Erityisesti tulevan viikonlopun ohjelmaa kuvatessaan (lainaus 49) Anna korostaa usein diskurssissaan turvallisuutta ja siveellisyyttä. Lisäksi hän luo diskurssissaan kuvaa, että tansseihin ja iltamiin meno on ikävää käyttämällä esimerkiksi verbejä *täytyä* ja *joutua*. Näin Anna antaa itsestään kuvan, että tansseihin meno ei oikeastaan häntä edes kiinnostaisi. Menneitä viikonloppuja kuvatessaan Anna puolestaan luo diskurssissaan kuvaa itsestään koti-ihmisenä ja korostaa kotona olemisen olevan oikeastaan paljon mukavampaa kuin ulos lähtemisen.

51. *Illalla kaikki toiset menivät Pennalaan [tanssilava] mutta minun ei yhtään tehnyt mieleni sinne, enkä myöskään mennyt sinne.* (Annalta Erkille 17.3.1943)
52. *Koulun juhliin en kumminkaan jää ja olen melkein varma, että en mene Pennalaankaan. Sunnuntaina olisi Simolassa pikkujoulu, mutta toivon, että silloinkin pidän vahvan päätökseni olla pois koko ”kissan ristijäisistä.” Olen tullut hirveän rauhalliseksi, niin että en halua mennä minnekään.* (Annalta Erkille 25.11.1942)

53. *Miekkien työt olivat olleet lauantaina Rautamäessä. Myöskin sunnuntaina he olivat jossakin, mutta en tiedä missä. Hauskaa heillä oli kuulemma kumminkin ollut. Minulla oli myös hauska lauantai kun olin kotona ja kävin 20:30 nukkumaan, en edes viitsinyt mennä saunaan.* (Annalta Erkille 21.10.1942)

Anna perustelee kotiin jäämistään myös omilla mielihaluillaan ja luonteenpiirteillään. Kotona oleskelu on *hauskaa*, ja se sopii hänenlaiselleen *rauhalliselle* tytölle. Anna myös luo diskurssissaan kuvaa, että iltamat ja juhlat ovat täysin turhia *kissanristijäisiä*. Samoin hän vertaa usein itseään muihin kylän tyttöihin, ja kirjoittaa heidän olevan *villejä ja tanssinhaluisia* (ks. esim. 14.12.1942). Näin hän haluaa osoittaa Erkille, että toisin kuin muut tytöt, hän on uskollinen omalleen eikä viiletä pitkin tanssilavoja muiden käsivarsilla.

Annan kertoessa tulevista tansseista tai muista menoista hänen käyttämässään sanastossa on havaittavissa yksi muutos muihin diskursseihin nähden: kirjoittaessaan illanvietoista hän käyttää poikkeuksellisen paljon kristinuskoon viittaavaa sanastoa. Tyypillisempiä toistuvia termejä ovat esimerkiksi *kiusaus*, *ripittäytyminen*, *lankeamus* ja *synti*. Nämä termit esiintyvät erityisesti, kun Anna kertoo suhtautumisestaan tansseihin ja muihin nuorison huvituksiin.

54. *Aijon seistä horjumatta kiusauksia vastaan jos vain niin toivot ja tietenkin toivot sitä, sillä ethän Sinäkään pääse mihinkään, vaikka kuin mieli tekisi. Minun täytyy sitä silmällä pitäen kieltäytyä liiasta ilon pidosta.* (Annalta Erkille 7.9.1942)

55. *Kuule, tänään minut on kutsuttu erään luokkatoverini luo. Sinne tulevat ne kaikki, jotka olivat viime viikolla täällä meillä. Aijon kumminkin pettää heidät, sillä en halua heidän turmiollista seuraansa.* (Annalta Erkille 14.12.1942)

56. *Illalla tuolla Koivulan ladossa oli tanssit, mutta sain voitettua kiusaukset, menin saunaan ja kylvin oikein kovasti ja paneuduin aikaisin nukkumaan.* (Annalta Erkille 6.6.1943)

Eryteisesti sana *kiusaus* on useasti läsnä Annan uskollisuuden diskurssissa. Kiusaus tarkoittaa houkutusta tai viettelyä (Nurmi ym. 1993: 249) ja sana esiintyy myös Isä meidän -rukouksessa. Käyttämällä tällaista sanaa Anna haluaa kuvata Erkille, että tietää tanssimaan lähtemisen olevan huono asia, mutta siitä huolimatta tuntee vetoa tanssilavoille.

Anna vastaa ajankäytön kontrollointiin myös kysymällä silloin tällöin Erkiltä, saako hän olla kanssakäymisissä muiden miesten kanssa tietyissä tilanteissa. Usein kysymyksen yhteyteen hän liittää perustelun ja lieventävän selityksen, miksi kanssakäyminen olisi tässä tilanteessa täysin viatonta.

57. *Kyllä kai Sinä annat Lehtosen Uunolle luvan tulla katsomaan minua mutta luulen, että hän ei malta lähteä pois nuoren rouvansa luota.* (Annalta Erkille 18.2.1943)

58. *Kesken kaiken muistan, että sain viime viikolla Masalta kirjeen, johon en vielä ole vastannut. Saanen kai kohteliaisuuden arvoksi jotakin hänelle kirjoittaa, mutta ainoastaan tämän yhden kerran, vai mitä mieltä olet, rakkaani?* (Annalta Erkille 20.9.1942)

Anna vastaa ajankäytön kontrollointiin myös diskurssillaan, jota hän käyttää kertoessaan tapaamistaan miehistä. Tyypillisesti tässä diskurssissa muut miehet kuvataan ärsyttävinä kiusoina, joista ei ole Annalle muuta kuin haittaa.

59. *Muistatko, kun sanoimme, että kapsa on melko lailla hullu, jos hän vielä tulee meille. Sunnuntaina iltapäivällä hän kumminkin kaikesta huolimatta tuli meille. Voit kuvitella, kuinka minua suututti. Sitten hän vielä oli niin hirveän kauan. Hän lähti vasta illalla myöhään, eikä antanut minun lukea. [--] Jos vaan hän ensi sunnuntaina tulee meille, niin en sanaakaan vaihda hänen kanssaan, ehkä hän sitten jotain ymmärtää, ellei ole aivan hullu. [--] Kapsa pilasi sunnuntain suunnitelmat aivan kokonaan, mutta toivon, että se oli viimeinen kerta ja luulen, että Sinäkin toivot samaa.* (Annalta Erkille 21.10.1942)
60. *Tämä Väpä [Annan naapurissa asuva poika] on nyt lomalla. Hän on minulle nykyään yhtenä ”ristinä”, sillä hän on aina täällä minun huoneessani. Ei olisi osannut uskoa, että hänestäkin tulisi minulle tällainen kiusankappale. Ajattelin, että hän lentää yhtenänsä kaupungilla tyttöjä katsomassa, eikä hän minua huomaisikaan. Kumminkin se on päin vastoin, hän on aina kotona ja aina minua jututtamassa. Luojan kiitos olen hänen kotonaan, niin että hänen vanhempansa kieltävät häntä häiritsemästä minua.* (Annalta Erkille 22.10.1942)

Lainaus 59 kuvaa hyvin Annalle tyypillistä tapaa kuvata kohtaamisiaan muiden miesten kanssa. Kapsan seura on ajanhukkaa, ja tämä on ärsyttävä, kun ei ymmärrä jättää Annaa rauhaan. Käyttämällä ilmaisua *Kapsa pilasi sunnuntain suunnitelmat aivan kokonaan* Anna viestittää Erkille, että Kapsan seura ei missään nimessä ollut hänelle miellyttävää. Lainauksessa 60 Anna puolestaan kuvaa naapurin poikaa Väpää *ristiksi* ja *kiusankappaleeksi*, jotta Erkki varmasti ymmärtäisi, että Anna ei halua pojan seuraa. Lisäksi lopun voimakas *Luojan kiitos* lisää mielikuvaa Väpän epämiellyttävyydestä.

Anna kuvaa diskurssissaan muita poikia myös hulluiksi, typeriksi tai jopa mieleltään sairaiksi. Lisäksi silloin tällöin hän myös haukkuu oman kotikylänsä Miekkiön poikia ja puolestaan kehuu Rautamäen poikia, sillä Erkki on sieltä kotoisin.

61. *Sain viikko sitten Masalta kirjeen, joka sisälsi valokuvan ja sormuksen. – Eikös hän ole hoopoo!* (Annalta Erkille 24.11.1942)
62. *Kuule, minua oikein huvittaa, kun sain Masalta eilen taas kirjeen. Muuta en voi sanoa, kun että hän on jonkin verran mennyt sekaisin. Sitten tänään sain Sakulta kirjeen. Siinä toinen, joka on saanut tartunnan samaan sairauteen.* (Annalta Erkille 22.1.1943)
63. *Rautamäen pojat lähtevät 27. p. tätä kuuta ”elinkautiseen”. Se on totta, että kun he menevät pois, niin tyttöillä on ikävää, sillä eihän näistä oman kylän pojista ole mihinkään.* (Annalta Erkille 1.10.1942)

Muita poikia haukkumalla ja kehumalla Erkin kotikylän poikia Anna antaa ymmärtää, että hän ei ole ollenkaan kiinnostunut lähiympäristönsä pojista. Lisäksi hän pyrkii luultavasti myös tuomaan Erkille hyvää mieltä: eihän tämä ole lainkaan sellainen, kuin muut *hoopot* pojat.

Kun Anna vastaa ajankäytön kontrollointiin kuvailemalla muita kylän poikia ja heihin liittyviä tilanteita, hän käyttää kielellisenä keinona erästä vakuuttelevaa rakennetta, jonka olen nimennyt tässä tutkimuksessa *kaksinkertaiseksi vakuutteluksi*. Siinä Anna vahvistaa jonkin asian toistamalla sen kahdesti. Tämänkaltaista kaksinkertaista vakuuttelua ilmenee erityisesti tilanteissa, joissa Anna käsittelee suhtautumistaan muihin miehiin.

64. *Minä en ole vastannut vielä mitään hänen [Masan] kirjeeseensä, enkä vastaakaan hänelle.* (Annalta Erkille 28.9.1942)

65. *En ole noihin poikiin innostunut enkä tule innostumaankaan [--], mutta he ovat olleet niin sanottuja tanssi-kavereita.* (Annalta Erkille 7.7.1942)

Usein ensimmäinen osa vakuuttelusta on preesensissä ja jälkimmäinen futurissa, kuten edellä mainituissa lainauksissakin. Vakuuttelun osat yhdistetään toisiinsa kieltosanalla *ei* ja siihen liitetyllä rinnastuskonjunktioilla *-kä*. Kaksinkertaisella vakuuttelulla Anna tehostaa uskollisuuden vaikutelmaa: hän ei ole Erkille uskollinen pelkästään nyt, vaan myös tulevaisuudessa. Lisäksi toistaminen luo tehokkuutta ja painokkuutta ilmaisuun.

Anna kuvailee myös kirjeissään usein erittäin tarkasti kohtaamisiaan muiden poikien kanssa ja tilanteisiin liittyvää kylmää suhtautumistaan heihin. Tällaisella diskurssilla hän pyrkii luomaan itsestään uskollista kuvaa ja vähentämään Erkin mahdollisia mustasukkaisia reaktioita.

66. *Muistathan, kun illalla sanoin Sinulle, että kyllä menen yksin, sillä eihän minua tällä välillä kukaan vie. Mutta vähältä se piti. Juuri kun tulin kuvapalatsin kohdalle niin siinä oli muutama sotilas ja eräs heistä huusi "Neiti, enkö pääse saatolle." En vastannut hänelle mitään vaan tulin eteenpäin. Hän lähti jälkeeni aika vauhdilla ja saavutti minut Rautatienkadun ja Aleksanterinkadun kulmassa. Hän uudisti kysymyksensä. Kohoitin vähän sateenvarjoani ja hyvin ylpeästi vastasin "Ei." Hän uskoi sen yhdellä kerralla ja jäi siihen itseksensä höpsemään.* (Annalta Erkille 16.10.1942)

Lainauksessa 66 Anna kuvailee kylmää suhtautumistaan toiveikkaaseen sotilaaseen monin keinoin. Hän kertoo jättäneensä vastaamatta sotilaille ja lopulta kieltäytyneensä saatosta niukkasanaisten ylpeästi. Lisäksi Anna luo sotilaasta yksinkertaista ja typerää kuvaa kertomalla tämän jääneen itseksensä *höpsemään*. Sana voi viitata esimerkiksi joutavien puhumiseen tai hiljaa mumisemiseen (Nurmi ym. 1993: 158). Anna todistaa uskollisuuttaan Erkille myös kertomalla valehdelleensa tai antaneensa tekosyitä muille pojille, jottei hänen tarvitsisi viettää aikaa heidän kanssaan.

67. *Kuulehan rakkaani, kun minun uskollisuuttani on yritetty viime aikoina kovasti horjuttaa, mutta turhaan!!! Tänään Kapsa soitti minulle Pennalasta ja pyysi minua sinne kun he ovat järjestäneet tanssit. En tietenkään lähtenyt vaan luettelini pitkät rämpsyt kipuja, jotka minua muka nykyään vaivaa. Terveydellinen tilani ei todellisuudessa ollut esteenä vaan esteenä oli sisäinen minäni ja luvattu uskollisuuteni Sinulle rakkaimpani. Jo kolme kertaa ennemmin tällä viikolla hän on yrittänyt saada yhteyttä minuun ja on nähnyt minut, mutta aina silloin minulla on ollut ”kauhea kiire”, enkä millään ole ehtinyt keskustella hänen kanssaan. Maanantaina kun menin aamiaistunnille niin hän tuli minua vastaan, mutta minulla tietenkin oli kova kiire syömään ja lukemaan. (Annalta Erkille 15.5.1943)*
68. *Olen saanutkin nyt olla ihmeen hyvin rauhassa kaikilta kilpailijoiltasi. On oikein hauskaa kun ei vähän päästä tarvitse olla ovela avaamassa, eikä aina tarvitse olla valehtelemassa, että minulla on huomenna niin vaikea päivä, että en tule nyt minnekkään ulos. (Annalta Erkille 11.11.1942)*

Esimerkissä 67 Anna luo diskurssissaan itsestään uskollista kuvaa kertomalla, että valehteli olleensa sairaana, ettei hänen täytyisi lähteä tansseihin. Lisäksi hän kirjoittaa myös käyttäneensä kiirettä tekosyynä, jottei hänen tarvitsisi viettää aikaa Kapsan seurassa. Lainauksesta 68 puolestaan ilmenee, että Anna on käyttänyt samaa keinoa ennenkin ja muidenkin kilpakosijoiden kanssa. Anna ei siis vastaa ajankäytön kontrolloinnin diskurssiin pelkästään kuvailemalla kylmää suhtautumistaan muihin miehiin ja haukkumalla muita miehiä, vaan myös kertomalla suoraan vältelleensä heidän seuraansa mahdollisimman paljon.

Erkin käyttämä ajankäytön kontrolloinnin diskurssi liittyy voimakkaasti sota-ajan mielipiteeseen, jonka mukaan kotirintama ei saanut pitää liian hauskaa miesten ollessa rintamalla (Kivimäki & Männistö 2016: 69–70). Erkin hienovarainen ajankäytön kontrolloinnin diskurssi kumpuaa tästä aatteesta, ja se saa Annassa aikaan voimakkaan tarpeen korostaa itseään koti-ihmisenä ja asemoida itseään suhteessa muihin kylän poikiin. Tämä todistaa hyvin sen, että diskurssit ovat usein voimakkaasti yhteydessä ajan kulttuurisiin ilmiöihin (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 13).

### 5.2.3 Uskollisuuden diskurssien vaikutus kirjeen muuhun sisältöön

Kuten Erkin mustasukkaisuutta ilmaisevat diskurssit, niin myös Annan käyttämät uskollisuuden diskurssit sijoittuvat usein kirjeen keskivaiheille. Tyypillisesti Anna aloittaa kirjeensä tervehdyksellä ja kiittämällä Erkin kirjeestä, minkä jälkeen hän kuvailee ensimmäisessä kirjoittamassaan kappaleessa säätä tai päivällä tekemiään arkisia askareita. Tämän jälkeen hän tarvittaessa vastaa Erkin käyttämään mustasukkaisuuden diskurssiin uskollisuuden diskurssilla. Kirje siis alkaa erittäin harvoin suoraan uskollisuuden ilmaisulla, mihin lienee vaikuttanut kirjeelle tyypilliset tekstilajin konventiot (ks. luku 5.1.5). Ajankäytön kontrolloinnin diskurssiin vastaaminen on tässä poikkeus: sitä esiintyy niin kirjeen alussa, keskivaiheilla kuin lopussakin. Annan vastaa ajankäytön kontrolloinnin diskurssiin myös silloin, kun Erkin edellisessä kirjeessä ei ole sitä suoraan esiintynyt.



Anna siis on tottunut kirjoittelemaan tulemisistaan ja menemisistään riippumatta siitä, kyseleekö Erkki niistä vai ei.

Vaikka uskollisuuden diskurssit eivät siis yleensä vaikuta paljoakaan kirjeen aloituksiin tai alun sisältöihin, niin sen sijaan silloin tällöin ne aikaansaavat Annalla poikkeavaa kielenkäyttöä loppukirjeessä. Näin tapahtuu erityisesti harmittelun diskursseissa, joissa Anna samaistuu Erkin kokemiin negatiivisiin tunteisiin. Esimerkiksi kesäkuussa 1942 Erkki pohtii kirjeessään syytä peruuntuneelle tapaamiselle, jolloin Anna vastaa Erkille harmittelun diskurssilla. Poikkeuksellisesti Anna on sijoittanut tämän diskurssin aivan kirjeen alkuun, eli se lienee ollut päällimmäisenä ja tärkeimpänä hänen mielessään kirjoittamisen alussa.

69. *Usko se, että minuakin harmitti se viime maanantai-ilta. Käskit keksiä pätevää syytä poissa-olooni, mutta ei minun sitä tarvitse keksiä, vaan se kävi niin kuin arvasit, että en päässyt lähtemään ulos. Nyt vuorostaan isä puuttui asiaan ja niin kuin tiedät silloin on toinen ääni kellossa kun hän sanoo painavan sanansa. Se oli ensimmäinen kerta kun rikoin lupaukseni, eikö totta, ja toivottavasti viimeinen. Silloin harvoin kun pääset lomalle, niin minua ei voi mikään pidättää.*

*Niin, -sinä läksit silloin tiistai-aamuna. Näin sinut auton lavalla, sillä katselin akkunasta. koko viikko on ollut hirveän pitkää odotuksen aikaa. Nyt olen yksin, en lohdutusta, hyväilyä saa osaksein. Miks` täytyy käydä mulle näin että osattomaksi onnesta jäin? [--]*

*Taas silmäni osuivat, -arvaas mihin- tietenkin kuvaasi, joka on tässä edessäni pöydällä. On turha sinulle kuvailla ajatuksia, jotka liikkuvat mielessäni aina kun katson siihen. -Sinun herttaiset silmäsi, sinun ihana tukkasi ja sinun viettelevät -, ja niin päin pois. (Annalta Erkille 21.6.1942)*

Lainauksessa 69 alun varsinaisen harmittelun diskurssin jälkeen Anna siirtyy kuvaamaan kaunopuheisesti surun ja ikävän tunteitaan. Tunteitaan kuvaillaan Anna käyttää hyvin runollista kieltä: *Nyt olen yksin, en lohdutusta, hyväilyä saa osaksein. Miks` täytyy käydä mulle näin että osattomaksi onnesta jäin?* Kohta on lainattu suoraan laulaja Georg Malmsténin kappaleesta *Särkyneitä toiveita*. Malmstén oli yksi sota-ajan suosituimpia artisteja, ja hänen tunnetuimpia levytyksiään olivat kappaleet *Heili Karjalasta* sekä *Äänisen aallot*. Kappale *Särkyneitä toiveita* kertoo ikävästä ja erossaolon katkeruudesta, joten Anna on voinut samaistua kappaleeseen ja haluaa osoittaa ikävän tunteitaan lainaamalla sitä kirjeeseensä.

Lainauksen 69 lopussa Anna siirtyy kuvaamaan tunteitaan katsellessaan pöydällä olevaa Erkin valokuvaa. Tässä yhteydessä Anna käyttää normaalista kirjoitustyylistään poikkeuksellista sanajärjestystä, jossa verbi on asetettu virkkeen alkuun: *On turha sinulle kuvata ajatuksia*. Lisäksi Anna käyttää esimerkin lopussa luetteloivaa ja toistavaa rakennetta kuvaillaan ja kehuessaan Erkin ulkonäköä. Hän kuitenkin keskeyttää luetteloinnin käytettyään adjektiivia *viettelevä*, koska sen voi tulkita seksuaalisessa mielessä. Tämän jälkeen Anna hylkää runollisen ja hempeilevän ilmaisun ja

siirtyy kuvailemaan varsin arkisesti viime tansseja, joten harmittelun diskurssi ei vaikuta aivan koko kirjeen sisältöön.

Laululyriikoita lainaavan, runollisen ja hempeilevän diskurssin esiintyminen harmittelun diskurssin jälkeen saanee alkunsa Annan päämääristä. Toisaalta Anna varmasti haluaa, että Erkki unohtaisi aiemman ikävähkön kirjoitusaiheen, ja toisaalta hän haluaa tuottaa Erkille parempaa mieltä ja varmuutta Annan uskollisista tunteista. Annan tavoite saattaa olla myös johdattaa keskustelua muille urille.

### 5.3 Anteeksipyytämisen ja anteeksiannon diskurssit

Tämän tutkimuksen aineistossa mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskursseihin linkittyvää anteeksipyytelyä ja anteeksiantoa esiintyy kirjoittajilla eri tavoilla. Rintamalla taisteleva Erkki pyytelee anteeksi mustasukkaisia diskurssejaan, kun taas Anna antaa ne anteeksi. Yllättäen kuitenkin myös Anna pyytää Erkiltä anteeksi niitä kirjoituksia, jotka ovat herättäneet Erkin mustasukkaiset diskurssit.

#### 5.3.1 Mustasukkaisuuden katumusta ja oikeutusta

Erkin kirjeistä huomaa selkeästi, että hän useimmiten katuu kovasti mustasukkaisia kirjoituksiaan. Usein jo samassa mustasukkaisuuden diskurssia sisältävässä kirjeessä hän kirjeen loppupuolella pyytelee anteeksi tai ilmaisee katuvansa kirjoittamiaan ikäviä asioita. Anteeksipyyttäminen ei siihen lopu, vaan useimmiten Erkki kuvailee katumustaan ja pyytelee anteeksi vielä seuraavassakin kirjeessä tai jopa kirjeissä. Esimerkiksi kun Anna kertoo Erkille esiintymisestään tanssikulkueessa Virenojalla ja siellä tekemästään valloituksesta (ks. lainaus 6), Erkki uhkaa vastauskirjeessään pettävänsä Annaa ja varoittaa tätä tekemästä enempää virheitä (ks. lainaus 26). Tämän jälkeen Erkki kuitenkin alkaa katumaan kirjoittamiaan kovia sanoja ja jatkaa:

70. *Kunpa tämä sota loppuisi ja minä pääsisin täältä kotiin ettei tarvitsisi ajatella täällä että siellä on parhailaan joku toinen poika Annan kanssa. Kun nyt voisi vielä menisi ja nuppi säilyisi läpi tämän niin sitten. Siihenkin mennessä ehtii jo tapahtua paljon. Toivon ettet siihen mennessä etkä koskaan löytäisi parempaa kuin minä. Älä nyt vain tykkää matalaa kun toivon tällaista, mutta en voisi ajatella Sinua, rakkahin, jonkun toisen sylissä. Se siitä ei vielä ainakaan ole syytä huolestumiseen ja muusta ei ole väliä kun vain omistan Sinut ”Pikkumorsiameni”. (Erkiltä Annalle 24.1.1943)*

Lainauksesta 70 huomaa, että kirjoittaessaan Erkki rauhoittelee itseään kuvaamalla, että oikeastaan *ainakaan vielä ei ole syytä huolestumiseen*. Sanat *ainakaan vielä* antavat kuvan, että Erkki luottaa toistaiseksi Annan uskollisuuteen, mutta samalla epäilee, että jossain vaiheessa tilanne voi muuttua.

Tässä kirjeessä varsinaista anteeksipyytämistä ei vielä esiinny, mutta jo Erkin seuraavassa kirjeessä hän selittelee kovia sanojaan ja pyytää niitä anteeksi.

71. *Pyydän anteeksi kun viime kirjeessäni kieroilin Sinulle aivan aiheetta, mutta koeta ymmärtää minua joka olen täällä Korvessa erossa kaikesta elämästä. Ethän vain käsittänyt minua väärin rakkahin. Täällä tulee ihminen niin kummalliseksi ettei oikein itsekään käsitä itseään, mikä on vikana. Pienimmästäkin ajattelee heti pahinta.* (Erkiltä Annalle 25.1.1943)

Lainauksen 71 alussa Erkki esittää suoran anteeksipyyntönsä ja toteaa, että hänen epäilyksilleen ei ole mitään todellista aihetta. Mustasukkaista uhkailevaa diskurssiaan hän nimittää *kieroiluksi* ja joskus myös *vinoiluksi* (ks. lainaus 72). Nimitykset ovat sävyiltään keveitä, ja Erkki yrittäneekin niitä käyttämällä saada kirjoituksensa näyttäytymään vähemmän merkityksellisinä. Anteeksipyyntönsä jälkeen Erkki oikeuttaa aiemmin käyttämänsä mustasukkaista diskurssia eristäytyneisyydellä, jota hän kokee ollessaan rintamalla erossa muusta maailmasta. Selittelyt ja anteeksipyyntelyt eivät vielä tähän lopu, vaan Erkki palaa niihin vielä kolmannessa kirjeessäänkin.

72. *Pyydän vielä kerran anteeksi sitä kun kirjoitin niin siitä Sinun Virenojan reisustasi. Ei minulla ollut yhtään tarkoitus pahoittaa Sinun mieltäsi tyttöseni. Kuten jo sanoin niin ihminen tulee täällä niin kummalliseksi. Älä rakkaani hermostu vaikka joskus vähän vinoilenkin Sinulle. Tiedän itsekin ettet anna siihen aihetta.* (Erkiltä Annalle 28.1.1943)

Tässä esimerkissä Erkki pyytää vielä kerran suoraan anteeksi ja sitten selittelee kirjoituksiaan paljon käyttämällään fraasilla *ihminen tulee täällä niin kummalliseksi*. Esimerkiksi tutkija Ville Kivimäki (2013) on todennut, että jatkosodassa monen sotilaan psyykinen kestävyys oli kovilla rintaman huonojen olosuhteiden sekä jatkuvan kuolemanpelon ja nähtyjen sodan kauhujen seurauksena. Koska psyyke oli monilla sodassa jo valmiiksi kovilla, luultavasti myös Erkin oli vaikeaa suhtautua neutraalisti Annan kirjeistä ilmeneviin mustasukkaisuutta herättäneisiin seikkoihin. Seuraavasta esimerkistä ilmenee erityisen hyvin Erkin pohdinta siitä, mitä sota on tehnyt hänen psyykkiselle kestävyylleen. Kirjoittamista edeltää tilanne, jossa Erkki on juuri saanut lukea Annan käyneen tanssimassa häissä erään miespuolisen tuttavansa kanssa (14.6.1943). Erkki uhkailee vastauskirjeessään Annaa suhteen katkaisemisella, mikäli samanlaista vielä tapahtuu, mutta tämän jälkeen kuitenkin sävy muuttuu.

73. *Rakkahin sanon Sinulle vielä kerran että älä hermostu vaikka minä kirjoittelenkin yhtä ja toista mutta tämä sota on varmasti vaikuttanut minunkin hyväksi tunnettuihin hermoihini, sillä olen nykyään aika tavalla ärtynyt ja suutun hyvin vähästä vastoin käymisestä, mutta toivon että tämä on vain ohimenevää. On kummallista kuinka tämä käy hermoihin hiljalleen [--] join tässä välillä korvikkeet ja se rauhoitti minua niin paljon että jos nyt aloittaisin tämän kirjeen Sinulle niin en olisi kirjoittanut tällaista mitä olen nyt kirjoittanut Sinulle rakkahin.* (Erkiltä Annalle 16.6.1943)

Lainauksen 73 lopussa Erkki toteaa, että ei olisi varmaankaan kirjoittanut yhtä kiivaasti, jos olisi ensin rauhoittunut ennen kirjoittamaan ryhtymistään. Erkki pitää mustasukkaisten kirjoituksiensa syynä sodan aiheuttamaa hermojen kiristymistä. Joissain kirjeissään Erkki oikeuttaa mustasukkaisia diskurssejaan myös Annan kirjeiden viipymisellä (ks. luku 5.1.4), kehnolla ruoalla tai syöpäläisillä (ks. esim. 25.2.1943).

Mustasukkaisten diskurssien anteeksipyytelyyn liittyy Erkillä myös diskursseja, joissa hän vakuuttelee, että todellisuudessa mustasukkaisuudelle ei ole mitään aihetta. Tällä hän haluaa lieventää paikoin ikäväsävyistä syytelyään ja lisätä anteeksipyytelyn voimaa.

74. *Epäilyni ovat melkein kokonaan mielikuvitukseni tuotteita, suothan anteeksi minulle, että kirjoittelen Sinulle sellaista.* (Erkiltä Annalle 15.7.1942)

75. *Älä rakkaani vain luule että epäilisin Sinua mistään sellaisesta. Luotan Sinuun täydellisesti rakkaani, vaikka kirjoitinkin sellaista silloin.* (Erkiltä Annalle 2.3.1943)

76. *Älä rakkaani hermostu vaikka joskus vähän vinoilenkin Sinulle. Tiedän itsekkin ettet anna siihen aihetta.* (Erkiltä Annalle 28.1.1943)

Lainauksessa 74 on mielenkiintoista, että Erkki käyttää siinä lieventävää ilmaisua *melkein*. Näin hän toteaa epäsuorasti, että epäilyille voi olla kuitenkin jotain todellisuuspohjaa. Tämänkaltainen lieventävän ilmaisun käyttö on kuitenkin varsin harvinaista. Pääsääntöisesti Erkki vakuuttelee, että mustasukkaisuudella ei ole mitään oikeita syitä. Näille luottamuksen osoituksille on tyypillistä myös runsas hellittelynimien käyttö, kuten lainauksissa 75 ja 76 esiintyvä *rakkaani*. Hellittelynimeä käyttämällä Erkki pehmentää ilmaisuaan ja lisää sen voimakkuutta. Lisäksi näihin kohtiin liittyy silloin tällöin myös imperatiivimuotoisen verbin käyttö, kuten kyseisissä lainauksissa ilmenevät *älä luule* ja *älä hermostu*.

### 5.3.2 Mustasukkaisuuden diskurssien anteeksiantaminen

Anna suhtautuu lähes poikkeuksetta ymmärtäväisesti ja anteeksiantavasti Erkin käyttämiin mustasukkaisuuden diskursseihin, vaikka niissä olisikin käytetty kylmää tai uhkailevaa sävyä. Vain hyvin harvoin Anna ilmaisee pahastuneensa häneen kohdistuneista syytöksistä (ks. luku 5.2.1). Pääosin Anna osoittaa kirjeissään ymmärtävänsä Erkin mustasukkaisten diskurssien syitä ja antavansa ne anteeksi. Eräs anteeksiannon tapa Annalla on toistaa Erkin kirjeissään käyttämiä syitä mustasukkaisuudelle diskursseille ja korostaa niiden oikeellisuutta.

77. *Yritän ymmärtää, että sellaisissa olosuhteissa ihminen tulee vähän kummalliseksi. Voit olla huoletta rakkaani, kyllä minä Sinut ymmärrän, vaikka kirjoittaisitkin joskus vähän eri lailla kuin tavallisesti.* (Annalta Erkille 28.1.1943)

78. *Kirjeessäsi muuten olet vähän huonolla tuulella ja vähän moitit minua, mutta ole huoletta, rakkaani, kyllä minä Sinua ymmärrän kun et ole saanut minulta kirjettä pitkään aikaan. Kaikki tuollainen panee epäilykset vallalle, varsinkin siellä. Voin kyllä hyvällä omallatunnolla todeta, että olen kirjoittanut Sinulle Kullanmuruni. (Annalta Erkille 26.3.1943)*

Lainauksessa 77 Anna oikeuttaa suoraan Erkin mustasukkaisia kirjoituksia käyttämällä Erkin itsensä suosimaa fraasia *ihminen tulee vähän kummalliseksi*. Tämän jälkeen hän rauhoittelee Erkkiä ja kertoo ymmärtävänsä tätä, jotta Erkin kokemaa paha olo menisi ohi. Puolestaan lainauksessa 78 Anna hyväksyy Erkin mustasukkaisen diskurssin syyksi omien kirjeidensä saapumattomuuden ja lisäksi sodan kurjat olosuhteet. Näin hän anteeksiannon diskurssissaan ikään kuin oikeuttaa Erkin mustasukkaiset kirjoitukset hyväksymällä ja käyttämällä vastauskirjeissään samoja syitä niille, kuin Erkkikin on käyttänyt.

Anteeksiannon diskurssiin liittyy myös kielenkäyttöä, jossa Anna pyrkii rauhoittamaan Erkkiä, jotta tämä jo jättäisi taakseen ikävät kirjoitusaiheet ja unohtaisi mustasukkaisuutta herättäneiden kirjeiden sisällöt. Tällaisissa diskursseissa Anna käyttää huomattavan paljon kehottavia ja käskeviä ilmaisuja sekä Erkin suoraa puhuttelua.

79. *Sinä, rakkaani, pyysit vielä anteeksi sitä, mitä kirjoitit edellisessä kirjeessäsi ja pyysit, että ymmärtäisin Sinua oikein. Kuulehan kultaseni, Sinä olet saanut kaiken tuon anteeksi jo aikoja sitten ja minä puolestani yritän ymmärtää Sinua oikein, rakkaimpani. Jätetään tuo ikävä kirje unholaan, eikä muistella sitä ennen se joskus historiamme lehdillä tulee vastaan. (Annalta Erkille 21.6.1943)*

80. *Nyt rakas Erkkini, pyydän Sinulta mitä kauniimmin, ettet ajattele tästä sen enempiä, sillä vaivaat vaan itseäsi ja ajatuksiasi mokoman asian tähden. Lupaathan minulle rakkaani, lupaathan! Annalta Erkille 1.2.1943.*

Suoraa puhuttelua edustavat esimerkeissä 79 ja 80 esimerkiksi hellittelevät ilmaisut *kuulehan kultaseni* ja *rakas Erkkini*. Suoria kehotuksia ja käskyjä ovat esimerkiksi *Jätetään tuo ikävä kirje unholaan eikä muistella sitä* ja *lupaathan minulle*. Suora puhuttelu, kehotukset ja käskyt tehostavat Annan diskurssia, ja Anna toivoo niitä käyttämällä saavansa Erkin unohtamaan turhat mustasukkaiset ajatukset.

Anna ei kirjeissään yksinomaan anna anteeksi ja oikeuta Erkin käyttämiä mustasukkaisuutta ilmaisevia diskursseja, vaan hän myös kirjeissään *pyytää anteeksi* niiden aiheuttamista. Tämänkaltainen anteeksipyytely liittyy tilanteisiin, joissa Anna kokee itse käytöksellään aiheuttaneensa Erkin mustasukkaiset kirjoittelut. Näin ollen Annan anteeksipyytelemineen liittyy kirjeissä kuvailtuihin tilanteisiin, joissa Anna on itse ollut aktiivisena osapuolena kanssakäynnissä

muiden miesten kanssa. Esimerkiksi eräissä kirjeessään Anna pyytää anteeksi *Virenojan valloitustaan* (ks. lainaus 6).

81. *Kuule rakas, oma kullanmuruni, pyydän Sinulta anteeksi, kun kirjoitin sen Sinulle ja vielä enemmän anteeksi sitä, että olen menetellyt niin, että olen leikitellyt "valloituksieni" kanssa. Se leikkittely ei voi mennä liian pitkälle, sillä kaikki tapahtui kaiken kansan nähden, eikä missään "kulissien takana", enkä istunut silloin kenenkään polvilla. Kirjoitit aika tiukassa sävyssä tuosta kohdasta, mutta ei se ole ihme.* (Annalta Erkille 25.1.1943)

Tässä esimerkissä Anna pyytää ensin anteeksi, että tuli kirjoittaneeksi illan tapahtumista Erkille. Tämän jälkeen hän vielä pyytää anteeksi käytöstään, mutta myös selittelee sen olleen julkista ja oikeastaan siveellistäkin, sillä läheisempää kontaktia toiseen ei tullut. Anna myös toteaa olleen oikein, että Erkin mustasukkaisessa diskurssissaan käyttämä sävy oli ollut *tiukkaa*. Näin ollen Anna myöntää toimineensa väärin ja pitävänsä oikeutettuna, että Erkki kirjeissään moittii häntä.

Aina Anna ei kuitenkaan pyydä varsinaisesti anteeksi käyttäytymistään, vaan enemmänkin katuu kirjoittaneensa Erkille koko asiasta. Näin tapahtuu esimerkiksi helmikuussa 1942, jolloin Anna aloittaa kirjoitusaiheen *elämänsä mustimmasta hetkestä*.

82. *Voin muuten "ripittäytyä" Sinulle rakkaani. Olin eilen hiihtelemässä Ailin kanssa, tämä muuten oli ensimmäinen kerta, kun olen tänä talvena suksien päällä. Kuulehan rakkaani, kun minä oikein suoraan Sinulle sanon, niin eilinen päivä oli ja on mustimpia hetkiä elämäni historiassa, mikäli voin sitä näin kuvata. Sinun on aivan turha kysyä sitä minulta sen tarkemmin, sillä en voi sitä nyt selittää, mutta varhaisessa tulevaisuudessa kerron tämän Sinulle.* (Annalta Erkille 1.2.1943)
83. *Rakkaani, minulla ei ole muuta asiaa tällä kertaa. Toivottavasti et ole lukenut niitä viimeisiä kirjeitäni.* (Annalta Erkille 5.2.1943)
84. *Pyydän Sinulta, rakkaani, anteeksi, mitä olen kirjoittanut siitä---, sillä tätäkin päivää voisin sanoa elämäni historiassa mustimpiin kuuluvana, sillä koko illan olen päässäni hautonut hyvin mustia ajatuksia. Rakkaani, älä ajattele kaikesta, kaikkein pahinta, vaikka kyllähän ymmärrän, että sellaisissa olosuhteissa ajattelee kaikkea perusteellisimmin, ja eihän minun tarvitsisi kirjoittaa Sinulle sellaista ajateltavaa.* (Annalta Erkille 9.2.1943)

Annan kirjoittaa Erkille 1.2.1943 kirjeen, jossa hän *ripittäytyy* ja kertoo *mustimmasta hetkestä elämässään* selittelemättä kuitenkaan sen enempää, mitä hän tällä tarkoittaa (lainaus 82). Ilmeisesti Annaa jää vaivaamaan, miksi hän ylipäätään kirjoitti Erkille kyseisellä tavalla, sillä kirjoitus on omiaan herättämään toisessa epäileviä tunteita. Muutaman päivän kuluttua Anna kirjoittaa Erkille uuden kirjeen, vaikka ei ole vielä saanut tältä vastausta aikaisempaan kirjeeseensä. Tässä kirjeessään Anna mainitsee lopussa toivovansa, että Erkki ei olisi saanut edellistä kirjettä, eli Anna selkeästi katuu kirjoittamaansa (lainaus 83). Kun Erkin vastauskirje lopulta saapuu, siinä esiintyy vahvaa mustasukkaista diskurssia, johon Anna reagoi pyytämällä anteeksi kirjoittamisiaan (lainaus 84). Aina

siis anteeksipyytelyn syy ei olekaan oma uskottomaksi koettu käytös, vaan kirjeeseen kirjoitetut mustasukkaisia diskursseja lisäävät ilmaukset.

Kirjoitettujen asioiden katuminen ei rajoitu pelkästään Annan kirjeisiin. Myös Erkki katu useimmiten kirjeissään aiempia mustasukkaisia purkauksiaan (ks. esim. lainaus 73). Aineistoni perusteella vaikuttaisikin siltä, että tietyssä mielessä sota-ajan kirje muistuttaa suullista viestintää, jossa kerran sanottua ei enää saa takaisin. Myös Taskisen (2015: 26–27) mielestä sota-ajan kirje lähestyy tekstinä puhuttua kieltä. Vaikka toki kirjettä kirjoittaessa harkinta-aika saattaa olla pidempi, niin aina näin ei ole. Esimerkiksi rintamalla taistelujen tuoksinassa kirjeet jouduttiin välillä kirjoittamaan nopeasti, jotta ne ehdittiin laittaa vielä samana päivänä lähtevään posttiin. Sotilaan kirjoittaessa kirjettä voimakkaassa mielentilassa riveille saattoi päätyä seikkoja, joita myöhemmin mielen rauhoittuessa kirjoittaja alkoikin katumaan. Samoin kotirintamalla saattoi olla kiireisiä päiviä, jolloin kirjeiden kirjoittamiselle oli vain vähän aikaa. Lisäksi kirjoittaja halusi myös kotirintamalla saada kirjeensä posttiin niin pian kuin mahdollista, jotta vastaanottaja tavoittaisi sen mahdollisimman pian. Näin ollen myös kotirintamalta lähteneisiin kirjeisiin saatettiin kirjoittaa seikkoja, joita myöhemmissä kirjeissä kaduttiin ja pahoiteltiin.

## 5.4 Mustasukkaisuuden herättely

Yleensä ajatellaan, että mustasukkaisuuden tunteet ovat parisuhteelle haitaksi. Mustasukkaisuutta esiintyy monesti perheväkivallan ja jopa tappojen ja murhien taustalla, mutta sen lisäksi taustalla on useimmiten muitakin syitä (Mattila 1980: 102; Harris & Darby 2003: 547). Mustasukkaisuudella voi olla kuitenkin myös positiivisia vaikutuksia parisuhteeseen. Se varoittaa parisuhteen uhista ja voi toimia motivaationa muuttaa omaa käyttäytymistään suhteen pelastamiseksi (Harris & Darby 2010: 547). Mustasukkaisuus voi lisäksi viestittää suhteen toiselle osapuolelle, että hän on tärkeä ja rakastettu (Malinen 2012: 31; Ben Ze`ev 2010: 43). Mustasukkaisuus saattaa myös piristää parin välistä tunneilmaisua ja saada aikaan tunteen, että toisessa täytyy olla jotain erityistä, jos häntä haluavat muutkin (Kontula & Koskela 1991: 14). Näin ollen mustasukkaisuudesta voi olla parisuhteelle etujakin.

Tämän tutkimuksen aineistossa sekä Erkillä että Annalla ilmenee kirjeenvaihdossaan *mustasukkaisuuden herättelyn diskurssia*. Yllättäen kyllä mustasukkaisuuden herättely ei kuitenkaan aiheuta läheskään aina vastapuolella mustasukkaisuutta, vaan päinvastoin. Mustasukkaisuuden herättelyn diskurssin ja siihen vastaamisen voi nähdä Erkin ja Annan kirjeenvaihdossa tietynlaisena pelinä, jossa osapuolet korostavat omaa ”markkina-arvoaan” ja testaavat, miten parisuhteen toinen osapuoli tähän reagoi.

### 5.4.1 Vähäpukeisia naisia ja paljaita sääriä

Erkin mahdollisuudet mustasukkaisuuden herättelyn diskurssin käyttöön ovat luonnollisesti Annaa vähäisemmät, sillä rintamalla vastakkaisen sukupuolen edustajia oli varsin vähän. Siksi aineistossani Erkillä esiintyy vähemmän mustasukkaisuuden herättelyä. Koska mahdollisuudet tavata oikeita naisia olivat rintamalla rajallisia, Erkki keskittyy kuvailemaan mustasukkaisuuden herättelyn diskurssissaan etupäässä rintamalla katsomiaan elokuvia tai näytöksiä, joissa on esiintynyt naisia. Erkki ei siis suinkaan kuvaile aktiivista kanssakäymistään näiden naisten kanssa, vaan vain heidän katseluaan ja sen aiheuttamia tuntemuksia.

85. *Meillä oli toissa iltana iltama tuolla kanttiinissa yksi kiertue joku ”Möttösten rintamakiertue” se esitti oikein hyvää ohjelmaa, ainoa vika oli etten nähnyt esiintyvien naisten sääriä ensinkään kun olin niin takana siinä tuli tosiaan vahinko.* (Erkiltä Annalle 22.1.1943)

Esimerkissä 85 Erkki kertoo Annalle pettymyksestään, kun ei päässyt katselemaan esiintyvien naisten sääriä. Lukijasta voi tuntua kummalliselta, miksi Erkki on halunnut jakaa tämän tiedon Annan kanssa. Tieto ei konkreettisesti hyödytä Annaa millään tavalla, eikä se myöskään luultavammin tuota hänelle hyvää mieltä. Kun pohtii rintamamiesten keskustelua naisasioista yleisemmin, voi kuitenkin saada selvyttä Erkin motiiveihin asian mainitsemiseen. Rintamalla sotilaat joutuivat olemaan pitkiä aikoja ilman hellyyttä ja läheisyyttä, jolloin he saattoivat helpottaa oloaan kuvailemalla tarkasti näkemiään naisia tai kohtaamisiaan heidän kanssaan. Yleensä kuitenkin tällaiset kokemukset jaettiin muiden sotilaiden kanssa eikä niinkään kotona odottavien tyttöystävien ja vaimojen. (Näre 2016: 52.) Erkin toinen motiivi asian mainintaan voi olla se, että rintamalla tapahtuneet pienetkin poikkeukset arjesta olivat usein mainitsemisen arvoisia. Tämä ei kuitenkaan selitä mainintaa naisten sääristä, sillä Erkki olisi voinut kertoa esityksestä ilman sitäkin. Todennäköisin syy sääristä mainitsemiseen on siis se, että Erkki haluaa herättää Annassa mustasukkaisuutta kertomalla siitä.

Välillä Erkki myös kuvailee Annalle rintamalinjan takana sijainneissa teatterissa näkemiään elokuvia ja niissä esiintyneitä naisia. Paikoin naisten kuvailu sisältää mustasukkaisuutta herättelevää diskurssia.

86. *Kävin Veikon kanssa eilen kuvissa tuolla takana se oli virkistävää vaihtelua kun vain pääsisi useammin sinne. Se oli joku historiallinen kuva Rooman vallan ajoilta en enää muista sen nimeä aivan tarkasti, mutta paljon kauniita ja melkein alastomia naisia siinä oli, useammin vain sellaista kyllähän semmoisia vaihteeksi katselee täällä, kun ei moista näe kuin kuvassa.* (Erkiltä Annalle 6.9.1942)

Erkki kuvailee lainauksessa 86 näkemiään naisia *kauniiksi*. Tällä hän toivoo herättävänsä Annassa mustasukkaisuuden tunteita. Lisäksi hän toteaa naisten olleen *melkein alastomia*, mikä tuo diskurssiin myös seksuaalista sävyä. Hän korostaa näystä saamiaan positiivisia tunteita toteamalla, että *sellaista*



*olisi mukava katsoa enemmänkin.* Toisaalta Erkki myös toteaa, että *moista ei näe kuin kuvassa*, millä hän korostaa, että ei ole kuitenkaan ryhtynyt tekemisiin todellisten naisten kanssa.

Anna vastaa Erkin mustasukkaisuuden herättelyyn yleensä täydellisellä hiljaisuudella. Esimerkiksi Erkin harmitellessa, ettei nähnyt esiintyvien naisten sääriä (lainaus 85) Anna ei kommentoi Erkin diskurssia millään tavalla. Vaikenemisen funktioita voi vain arvailla. Voi olla, että Anna ei halua kirjeissään ilmaista mahdollisesti herännyttä mustasukkaisuuttaan, mutta yhtä hyvin Anna saattaa haluta hiljaisuudellaan korostaa, että jättää tuollaiset kertomukset omaan arvoonsa. Vaikeneminenkin voi siis kantaa viestiä: asia saattaa olla niin merkityksetön, ettei sitä koeta kommentoimisen arvoiseksi.

Paikoin Anna kuitenkin myös reagoi Erkin mustasukkaisuuden herättelyn diskursseihin käyttäen itse hyvin neutraalia, tunteita ilmaisematonta kirjoitustapaa. Esimerkiksi Erkin kirjoittaessa elokuvassa näkemistään kauniista, vähäpukeisista naisista (lainaus 86) Anna vastaa hänelle seuraavasti.

87. *Kirjoitit, että vaihteeksi katselet elokuvia, sillä niissä näkee naisia. Eihän se ole ihme sillä kun näkee aina vain paljaita miespuolisia. Jos täällä olisi vain paljaita naikkosi niin varmaan se olisi suuri ihme kun jossakin näkisi edes yhden ”maskuliinin”.* (Annalta Erkille 11.9.1942)

Anna selittää diskurssissaan Erkin kuvailemien positiivisten tunteiden johtuvan vain siitä, että rintamalla miehet näkevät naisia niin vähän. Tällä hän ikään kuin arkipäiväistää Erkin tunteet: niissä ei ole siis mitään syytä mustasukkaisuuteen. Toisaalta Anna myös kääntää asetelman pääläelleen ja pohtii, että reaktio voisi olla kotirintamalla samanlainen, jos siellä olisi vain naisia ja joku heistä näkisi miehen. Tällä hän selittää ilmiön luonnollisuutta. Seksuaalinen sävy puuttuu Annan pohdinnasta kokonaan. Annan asenne elokuvien naisia kohtaan kuitenkin ilmenee hieman hänen käyttämästään sanavalinnasta *naikkonen*, mikä sisältää halventavan, negatiivisen merkityksen (Nurmi ym. 1993: 395). Näin ollen voidaan olettaa, että Anna on voinut kokea negatiivisia tunteita lukiessaan Erkin mustasukkaisuutta herättelevää diskurssia, mutta kirjeessään Anna ei kuitenkaan reagoi tähän mustasukkaisella diskurssilla. Omien todellisten tunteiden peittäminen neutraalilla diskurssilla voi toimia Annalle pelikeinona, jolla hän osoittaa Erkille, että tämän diskurssi ei tehoa toivotulla tavalla.

#### **5.4.2 Kilpakosijoita ja arvoituksia**

Annan mustasukkaisuuden herättelyn diskurssit ovat jonkin verran Erkin käyttämiä diskursseja monipuolisempia. Tämä johtunee siitä, että Annalla on mahdollisuuksia kirjoittaa monipuolisemmin mustasukkaisuutta aiheuttavista tilanteista, sillä hänellä on kotirintamalla jatkuvasti ympärillään nuoria, vielä siviilissä olevia poikia. Heidän toimistaan kertomalla Annan on helppo korostaa omaa ”markkina-arvoaan” eli sitä, että hänellä olisi paljon muitakin ottajia.

88. *Saimme Veikonkin [Masan veli] ohjelmaamme. Hän kun Pennalassa yritti harjoittaa propakandaa Masan puolesta. Hän sanoi, että Masa on aivan päästään pyörällä ja että hän kirjoitti, että pitäisi päästä lomalle, sillä, on niin ikävä Annaa. Sanoin hänelle, että olen saanut Masalta kirjeitä ja m.s., mutta en ole vastannut enkä kiittänyt.* (Annalta Erkille 15.12.1942)

Lainauksessa 88 Anna kirjoittaa kuulleensa Masan tunteista Veikolta. Käyttämällä ilmaisua *päästään pyörällä* ja kuvailemalla Masan ikävän tunteita Anna viestittää Erkille Masan tunteiden voimakkuudesta. Samaan aikaan Anna kuitenkin osoittaa myös asenteensa Masaa kohtaan. Hän muun muassa pitää Veikon kertomaa *propakandana* ja korostaa, ettei ole vastannut Masan kirjoittamiin kirjeisiin. Tällaisella diskurssilla Anna viestittää Erkille olevansa suosittu ja haluttu, mutta samalla hän vakuuttaa omaa uskollisuuttaan, jottei Erkin mustasukkaisuus leimahtaisi täyteen liekkiin.

89. *Meillä kävi illalla tuo naapurin Martti iltaa istumassa. Hän pyysi minua kanssaan leffaan huomenillalla ja minä lupasin mennä. Kyseessä on Suomi Filmi ”Valkoiset ruusut”. Kirjoitan tämän Sinulle, rakkahin, jo etukäteen, ettei ”pahat kielet” pääse sitä Sinulle ilmoittamaan. Hän teki pyyntönsä minulle koko perheen kuullen ja minä vastasin samoin.* (Annalta Erkille 19.9.1943)

Puolestaan lainauksessa 89 Anna kirjoittaa saadusta elokuvakutsusta ja hyväksynnästänsä siihen. Tällä hän hienovaraisesti ilmoittaa toiselta mieheltä saamastaan huomiosta, mutta samalla korostaa tilanteen viattomuutta kertomalla kutsun osoitetun hänelle *koko perheen kuullen*. Lisäksi hän korostaa esimerkissä uskollisuuttaan sillä, että kertoo Erkille asiasta itse, eikä tieto kulkeutunut tälle toisen käden kautta (ks. luku 5.2.1).

Joskus Anna herättää Erkissä mustasukkaisuutta myös aloittamalla ensin jonkin asian kertomisen, mutta sitten jättämällä kertomisen kesken. Tällä Anna luo Erkille epävarmuutta siitä, mistä tilanteessa on ollut pohjimmiltaan kyse.

90. *Voin muuten ”ripittäytyä” Sinulle rakkaani. [-] Kuulehan rakkaani, kun minä oikein suoraan Sinulle sanon, niin eilinen päivä oli ja on mustimpia hetkiä elämäni historiassa, mikäli voin sitä näin kuvata. Sinun on aivan turha kysyä sitä minulta sen tarkemmin, sillä en voi sitä nyt selittää, mutta varhaisessa tulevaisuudessa kerron tämän Sinulle.* (Annalta Erkille 1.2.1943)

Lainauksessa 90 Anna aloittaa kertomalla, että aikoo nyt *ripittäytyä* Erkille. Verbi tarkoittaa syntien tunnustamista (Nurmi ym. 1993: 582), joten Erkki todennäköisesti olettaa tämän lukiessaan, että Anna on tehnyt jotain kiellettyä tai paha. Tämän jälkeen Anna jatkaa diskurssiaan kertomalla liioitellen *elämänsä mustimmasta hetkestä*, mikä epäilemättä korostaa tehdyn teon vakavuutta. Yhtäkkiä Anna kuitenkin päättää olla jatkamatta enempää asiasta ja toteaa Erkille, ettei voi sitä nyt selittää. Anna saattaa viitata tällä sotasensuuriin: koska on olemassa vaara, että joku ulkopuolinen voi lukea kirjeen, hän ei nyt selitä asiaa tarkemmin. Erkki kuitenkin saattaa tulkita diskurssin myös niin, että Anna ei halua kertoa asiasta enempää. Lopussa kuitenkin Anna mainitsee kertovansa tästä lisää

kasvokkain. Mielenkiintoiseksi kohdan tekee se, että miksi Anna ylipäättään kirjoittaa kokeneensa *elämänsä mustimman hetken*, jos ei sitten haluakaan kertoa asiasta enempää.

Silloin tällöin Annan mustasukkaisuuden herättelyn diskurssissa on nähtävissä myös huumorinkaltaista arvuuttelua: mustasukkaisuutta aiheuttava kuvailu päättyykin yllättäen humoristiseen lopetukseen.

91. *Minulla kun oli nukkuessani mies-seuraa; tämä nukkui niin kauniisti käsivarrellani. Voin muuten huomauttaa, että tämä kavalierini on intohimoinen suuteliija, se olisi aina vain nuollut minua. Nyt rakkaani, ehkä huomaat että kaverinani oli tämä meidän pieni Musti-koiramme.* (Annalta Erkille 17.2.1943)

Lainauksessa 91 Anna antaa ensin Erkin olettaa, että hän on viettänyt yönsä toisen miehen kanssa. Yöllisen kumppanin ihmisyyteen ja vastakkaiseen sukupuoleen viitataan esimerkiksi käsitteillä *mies-seura* ja *kavalieri* sekä yöllä tapahtuneisiin seikkoihin vihjataan ilmaisulla *intohimoinen suuteliija*. Yllättäen Anna kuitenkin kääntää Erkin olettamat seikat pääläelleen käyttämällä nukkumatoveristaan alleviivattua pronominia *se* ja tämän jälkeen paljastaa, että hänen seuralaisensa olikin ollut koira.

Erkki vastaa Annan mustasukkaisuuden herättelyn diskurssihin vaihtelevasti. Annan kuvailemat tilanteet, joissa tämä on torjunut muut miehet tai ilmaissut heitä kohtaan negatiivisia tunteita, eivät johda Erkillä mustasukkaisten diskurssien käyttöön. Tällaisiin diskurssihin Erkki reagoi täydellisellä hiljaisuudella eli jättämällä kommentoimatta niihin. Samoin humoristiset ja arvuuttelevat mustasukkaisuutta herättelevät diskurssit eivät aiheuta Erkissä mitään vastakaikua. Hiljaisuuden funktiot voivat olla samoja kuin edellisessä luvussa Annalla: joko asiaa ei koeta kommentoinnin arvoiseksi tai toisen aloittamaan ”peliin” ei haluta lähteä mukaan.

Paikoin Erkki vastaa Annan mustasukkaisuuden herättelyn diskurssiin samankaltaisella neutraalilla diskurssilla kuin Anna. Esimerkiksi Annan kertoessa elokuviin menosta toisen miehen kanssa ja kutsun viattomasta luonteesta (ks. lainaus 89), Erkki vastaa kirjeensä lopussa diskurssiin näin.

92. *Tyttöseni puhuit tuosta elokuvareisustasi, niin eihän minulla ole siihen mitään sanomista vaikka Sinä joskus käytkin jonkun pojan kanssa, sehän on Sinun asiiasi aivan kokonaan. Minäkin kävin tänä iltana elokuvissa kuten monena muunakin iltana olen tehnyt tästä kun ei ole teatteriin matkaa kuin vajaan sata metriä. Lopetankin taas ja käyn nukkumaan. Hyvää yötä rakkaimpani. Erkki.* (Erkiltä Annalle 21.9.1943)

Erkin kirjeestä otetusta lainauksesta 92 on havaittavissa samanlaista yleistävää diskurssia kuin Annalla aiemmin lainauksessa 87. Erkki kertoo itsekin käyvänsä elokuvissa ja korostaa sen olevan aivan normaalia. Erkki myös painottaa omaa neutraalia suhtautumistaan asiaan kertomalla, *ettei hänellä ole siihen mitään sanomista*. Ilmausta ei voi pitää suoranaisena toiminnan hyväksyntänä, enemmänkin se osoittaa, ettei Erkillä ole asiasta mielipidettä. Tätä seuraava ilmaus *sehän on sinun*

*asiaksi kokonaan* puolestaan viestii, että valta on Annan käsissä: tämä voi mennä tai olla menemättä oman mielensä mukaan. Varsinaista mustasukkaisuuden diskurssia tässä ei siis Erkillä ilmene johtuen luultavasti siitä, että Anna korosti kirjeessään saaneensa kutsun koko perheensä kuullen.

Sen sijaan niissä tapauksissa, joissa Annan mustasukkaisuutta herättelevissä diskursseissa korostuu Annan oma aktiivinen toiminta tai jätetään jotain kertomatta (ks. lainaus 90) Erkin vastauksena käyttämä diskurssi voi sisältää mustasukkaisia aineksia.

93. *Kuulehan, kultaseni, Sinun ei olisi pitänyt mainita mitään [epäselvä kohta] kun et kuitenkaan sano voivasi selittää sitä minulle minkätähden se on ”mustimpia hetkiä elämäsi historiassa. En voi kuitenkaan olla arvailematta mitä silloin on tapahtunut ja Sinä rakkaani, tiedät aivan hyvin että mitä siitä helposti tulee mieleen tuollaisesta vaikkakin aivan aiheetta varmaan. Pahoitat vain mieltäni kun kirjoitat tuollaista etkä selitä mitä siinä on takana.* (Erkiltä Annalle 6.2.1943)

Lainauksessa 93 Erkki moittii Annaa, kun tämä on jättänyt kirjeessään kertomatta asioista ja kertoo Annalle sen herättävän hänessä synkkiä ajatuksia. Erkki myös syyttää Annaa hienovaraisesti siitä, että tämä on tarkoituksella kirjoitellut mustasukkaisuutta aiheuttavia kirjoituksia: *tiedät aivan hyvin että mitä siitä helposti tulee mieleen tuollaisesta*. Ilmauksen suora puhuttelu lisää syytöksen tehokkuutta. Erkki myös suoraan kertoo *pahoittaneensa mielensä* ja toivoo, ettei Anna olisi koko asiasta kertonutkaan. Näin ollen mustasukkaisuuden herättelyn diskurssit saattavat paikoitellen toimia myös toivotulla tavalla, tosin tässä tapauksessa Anna katu myöhemmin kirjoittaneensa koko asiasta (ks. luku 5.5.2).

## 6 POHDINTA

Tässä tutkielman viimeisessä luvussa vedän yhteen aineistosta tekemiäni havaintoja, muotoilen niistä johtopäätöksiä sekä pohdin yhteyksiä käyttämäni teoriaan diskurssintutkimuksesta, mustasukkaisuudesta ja uskollisuudesta sekä ajan kontekstista. Aloitan kuvaamalla alaluvussa 6.1 mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssien luonnetta eli kerron, miten aineistoni vastaa ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni *millaisia ovat kirjeissä esiintyvät mustasukkaisuuteen ja uskollisuuteen linkittyvät diskurssit*. Tämän jälkeen alaluvussa 6.2 pohdin diskurssien välisiä suhteita sekä niiden vaikutuksia ilmestymisympäristöönsä. Näin vastaan samalla toiseen tutkimuskysymykseeni eli *miten mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssit vaikuttavat toisiinsa ja kirjeen muuhun sisältöön*. Alaluvussa 6.3 puolestaan laajennan huomioni tarkastelemaan diskurssien suhdetta kontekstiinsa eli vastaan samalla kolmanteen tutkimuskysymykseeni, joka on *miten mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssit ovat riippuvaisia sota-ajan kontekstista*.

### 6.1 Mustasukkaisuutta ja uskollisuutta ilmaisevien diskurssien luonne

Erkin ja Annan kirjeissä mustasukkaisuutta ja uskollisuutta ilmaistaan monin hienovaraisin ja tilanteesta toiseen vaihtelevin keinoin. Erkki on pääasiallinen mustasukkaisten diskurssien tuottaja tässä aineistossa. Anna puolestaan vastaa Erkin mustasukkaisuutta ilmaiseviin diskursseihin eri tavoin uskollisuutta ilmaisevilla ja todistelevilla diskursseilla.

Mustasukkaisuutta ilmentävät diskurssit ilmestyvät Erkin kirjeisiin pääasiassa silloin, kun hän on lukenut Annan kirjeistä viitteitä työn aktiivisesta toimijuudesta kanssakäymisessä muiden miesten kanssa. Näin ollen pääosin Erkin mustasukkaiset diskurssit edustavat normaalin mustasukkaisuuden lajia, jossa mustasukkaisuudelle on olemassa todellinen ja oikeutettu syy (ks. luku 4.1). Paikoin kuitenkin mustasukkaisuutta ilmaisevilla diskursseilla ei ole pohjaa Annan kirjeissä: esimerkiksi rintaman kurjat olot, pitkä erossaoloaika rakastetusta ja kirjeiden viipyminen saavat Erkin kirjeissä aikaan mustasukkaisia diskursseja.

Mustasukkaisuuden diskurssit ovat ilmaisutavoiltaan ja kielellisiltä ominaisuuksiltaan hyvin vaihtelevia. Suorassa mustasukkaisuuden diskurssissa sävy voi muuttua kalseaksi, tylyksi tai jopa uhkailevaksi. Lisäksi kielen tuottamisen taidot heikkenevät, minkä voi olettaa johtuvan voimakkaista tunnereaktioista kirjoitushetkellä. Erityisesti tällaisissa kohdissa voidaan myös olettaa, että mahdollinen sensuurin pelko sekä itsesensurointi on jäänyt Erkillä taka-alalle, ja siksi diskurssit ovat sävyltään voimakkaita.

Mustasukkaisuuden diskurssit näyttäytyvät tässä aineistossa Erkillä myös piiloisemmassa muodossa ajankäytön kontrollointina. Sen tavoite on vaikuttaa vastaanottajan eli Annan ajanvieton tapoihin niin, että Erkin epävarmuus suhteesta vähenisi. Ajankäytön kontrolloinnin diskurssit ovat luonteeltaan hienovaraisia. Niissä ei siis suoraan käsketä Annaa jättämään illanviettoja väliin, vaan sen sijaan kehumisen, kehottelun ja kiinnostuksen avulla yritetään vaikuttaa tytön tekemiin päätöksiin ja tämän yleiseen mielipiteeseen huvittelusta.

Vastauksena Erkin mustasukkaisuutta ilmaiseksi diskursseille Anna yleensä käyttää vaihtelevia uskollisuudesta kertovia diskursseja. Paikoin uskollisuutta ilmaiseksi diskursseja esiintyy kuitenkin myös yksinään. Uskollisuuden diskursseilla on monia funktioita: toisaalta Anna tavoittelee niillä Erkin hyväksyntää ja samaan aikaan luo itsestään uskollista kuvaa, toisaalta uskollisuuden diskurssit voivat myös rauhoittaa Erkkiä ja siirtää kirjoitusaiheita uusille urille. Uskollisuuden diskursseissa esiintyy sekä suoraa uskollisuuden vannomista että epäsuoempaa uskollisuuden todistelua. Suorassa uskollisuuden vannomisessa käytetään esimerkiksi ehdottomia sanoja ja hellittelynimiä, kun taas uskollisuuden todistelu näyttäytyy piiloisemmin harmittelun ja itsensä vähättelyn diskurssina. Kielellisesti uskollisuuden diskurssit eivät juuri poikkea Annan muista kirjeissä esiintyvistä diskursseista. Paikoin niissä kuitenkin saatetaan puhua hieman runollisemmin tai lainata kuuluisia sävellyksiä ja rakkausrunoja.

Erkin ajanvieton kontrolloinnin diskurssiin vastaaminen linkittyy Annalla kiinteästi uskollisuutta ilmaiseksi diskursseihin. Anna luo vastauksissaan kuvaa itsestään uskollisena koti-ihmisenä, joka ei oikeastaan edes nauti juhlimisesta. Lisäksi hän vastaa ajankäytön kontrollointiin tiedottavalla diskurssilla, jossa hän kuvailee varsin tarkasti menneitä ja tulevia menojaan sekä kohtaamisiaan muiden miesten kanssa. Uskollista kuvaa itsestään hän luo myös käyttämällä muita poikia kuvatessaan pilkkaavaa tai vähättelevää diskurssia. Tällaisten diskurssien funktiona on paitsi tuoda Erkille hyvää mieltä myös tuottaa tälle käsitystä Annan ikuisesta uskollisuudesta. Kielellisinä keinoina ajankäytön kontrolloinnin vastaamisen diskursseissa Anna käyttää esimerkiksi ehdottomia sanoja, kaksinkertaista vakuuttelua ja uskonnollista sanastoa.

## **6.2 Mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssit osana kirjettä**

Diskurssit ovat aina riippuvaisia kontekstistaan eli esiintymisympäristöstään. Konteksti vaikuttaa aina myös diskursseihin eli kontekstin ja diskurssin suhde on kaksisuuntainen. Lisäksi käytetyt diskurssit vaikuttavat jatkuvasti toisiinsa. (ks. luku 3.1.) Tässä tutkimuksessa mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssien konteksti voidaan jakaa kahtia. Toisaalta voidaan puhua diskurssien *tekstuaalisesta* kontekstista eli muusta kirjeestä ja sen sisällöistä, toisaalta voidaan puhua myös

*ilmestymiskontekstista* eli esimerkiksi siitä, kuka diskurssin on tuottanut ja missä olosuhteissa. Tässä alaluvussa käsitelen konteksteista ensimmäisen eli tekstuaalisen kontekstin suhdetta mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskursseihin. Aloitan ensin pohtimalla näiden diskurssien suhdetta toisiinsa.

Tärkein päätelmäni liittyen mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssien suhteisiin on, että niiden suhde on voimakkaasti toisistaan riippuvainen. Riippuvuussuhde ei kuitenkaan ole tasapuolinen, sillä juuri Erkin mustasukkaisuuden diskurssin käyttäminen saa aikaan Annalla useimmiten uskollisuutta ilmaisevia diskursseja. Näin ollen mustasukkaisuuden diskurssin voidaan katsoa olevan dominoivampi: se määrittelee, millaisella uskollisuuden diskurssilla siihen vastataan. Toisaalta uskollisuuden diskurssi ei aina tarvitse syntyäkseen mustasukkaisuuden diskurssia, vaan sitä esiintyy kirjeissä paikoitellen ilmankin.

Mustasukkaisuuden diskurssi vaikuttaa myös muiden kirjeissä esiintyvien diskurssien syntyyn. Anteeksipyytelyn diskurssi on näistä yleisin. Sitä esiintyy suhteen molemmilla osapuolilla. Erkki pyytelee anteeksi mustasukkaisia kirjoituksiaan, kun taas Anna puolestaan katuu kertoneensa mustasukkaisuutta aiheuttavasta aiheesta tai vaihtoehtoisesti pyytelee anteeksi kirjeissä kuvaamaansa käytöstään. Anteeksipyytelyn diskurssi puolestaan luo anteeksiannon diskurssin. Näin syntyy dialogia, joka alkaa mustasukkaisuutta ilmaisevasta diskurssista ja päättyy molemminpuoliseen sovintoon ja päätökseen unohtaa koko käsitelty aihe. Mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskursseilla on näin ollen pitkiä kaikuja: niistä alkavia aiheita käsitellään monissa kirjeissä.

Mustasukkaisuuden diskurssi siis saa parin välisessä kirjeenvaihdossa aikaan uskollisuuden, anteeksipyytelyn ja anteeksiannon diskursseja. Huomioitavaa ja varsin yllättävää on kuitenkin myös se, mitä mustasukkaisuuden diskurssit eivät aiheuta: nimittäin suuttumista ja loukkaantumista kuvaavia diskursseja. Vastatessaan mustasukkaisuuden diskursseihin Anna käyttää lähes aina sävyllään positiivisia, rohkaisevia ja lämpöisiä diskursseja. Aineistossani on vain yksi esimerkki, jossa hän hiukan osoittaa loukkaantumistaan Erkille. Tämänkaltainen positiivisten tunteiden korostaminen voi liittyä ajan vaatimuksiin, joiden mukaan kotirintaman tuli kirjoittaa sotilaille reippaita ja positiivisia kirjeitä (ks. luku 2.3). Toisaalta ilmiö voi johtua myös siitä, että sota-ajan kirjeiden tavoite oli ihmissuhteiden ylläpitäminen ja kehittäminen. Seurustelusuhteelle ei ollut hyväksi kirjoitella kirjeisiin suuttumuksen tunteitaan (ks. luku 1.)

Kootusti siis mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssit ovat riippuvaisia toisistaan, ja ne vaikuttavat kirjeen muuhun sisältöön luomalla kirjoitettua dialogia, jossa vaihtelevat uskollisuuden vannomisen, anteeksipyytelyn ja anteeksiannon diskurssit. Kirjeessä on kuitenkin osia, joihin

mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssien vaikutus ulottuu vain vähän. Esimerkiksi kirjeen aloitukset ja lopetukset pysyvät pääosin samankaltaisina käytettyjen diskurssien sävyistä huolimatta. Lisäksi näyttäisi myös, että mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssien sijoittumispaikka kirjeisiin on vakio. Yleensä näitä asioita käsitellään kirjeen puolivälin paikkeilla tervehdysten, kuulumisten kertomisen ja päivän tapahtumien kerronnan jälkeen. Sijoittumispaikkaan vaikuttanevat kirjeelle tyypilliset konventiot, jotka rajoittavat kirjoittajien diskurssien käyttämisen mahdollisuuksia. Sota-ajan kirjeissäkin siis diskurssit saavat vaikutuksia ilmestymiskontekstistaan.

### 6.3 Sota-ajan kontekstin vaikutus käytettyihin diskursseihin

Tässä alaluvussa esittelen mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssien suhdetta sota-ajan kontekstiin. Jaan luvussa sota-ajan kontekstin kahtia. *Kirjoittamisajankohdan konteksti* on kirjeen kirjoittajasta riippumatonta aikaan liittyvää kontekstia. Kontekstin toinen osa-alue on *kirjoittajien konteksti* eli kaikki kirjoittajiin liittyvä konteksti, esimerkiksi kirjoittajien ikä ja sukupuoli.

Tutkimieni mustasukkaisuuden ja uskollisuuden ilmestymiskontekstina on jatkosodan aikainen Suomi, jossa sodan seurauksena ihmissuhteiden ylläpitäminen perustui pitkälti kirjeenvaihtoon ja niiden lisäksi harvoin tapaamisiin. Sota loi kaiken ylle pelon ja epävarmuuden ilmapiirin: koskaan ei tiennyt, mitä huomina tuo tullessaan. Lisäksi yhteiskunta asetti kansalaisille paineita ja käytti siinä apuna sensuurilaitosta: kirjoita näin, niin olet kunnollinen sotilas tai siveellinen kotirintaman nainen. Yhteiskunnan vaatimat normit ja arvot muodostettiin pitkälti perinteisten sukupuoliroolien ja seksuaalimoraalin varaan.

Havaitsemiini mustasukkaisuuden diskursseihin vaikuttaa hyvin voimakkaasti ajallinen konteksti. Diskurssit ovat sukupuolen mukaan jakautuneita, sillä rintamalla ollessaan Erkki on erossa pitkiä aikoja tyttöystävästään, jolla on kotirintamalla mahdollisuuksia tavata jatkuvasti toisia miehiä. Toisaalta Erkin ollessa rintamalla pääasiassa miesseurassa on luonnollista, ettei Annan kirjeissä ole juurikaan havaittavissa mustasukkaisuuteen viittaavia diskursseja. Lisäksi Erkin mustasukkaisia diskursseja vahvistavat rintaman kurjat olosuhteet, sodan aiheuttama psyykkinen rasitus sekä Annan kirjeiden viipyminen. Jos olot olisivat paremmat, todennäköisesti mustasukkaisuutta ilmaisevien diskurssien sävyt eivät olisi paikoin yhtä jyrkkiä. Tämä tukee aiempaa tutkimusta siitä, että sotien aikana tunteenilmaisut, niin positiiviset kuin negatiivisetkin, kirjoitettiin yleensä tavallistakin väkevimpiin muotoihin (ks. luku 1). Erkin käyttämä piiloisempi mustasukkaisuuden muoto eli ajankäytön kontrolloinnin diskurssi puolestaan juontuu ajalle tyypillisestä käsityksestä, jonka mukaan kotirintama ei saanut pitää liian hauskaa, sillä se olisi ollut epäkunnioittavaa sotilaiden uhrauksia kohtaan (ks. luku 5.1.2).



Myös Annan käyttämät uskollisuuden diskurssit saavat voimakkaita vaikutteita ilmestymisajankohdan kontekstista. Anna tavoittelee ajalle tyypillistä ideaalinaan kuvaa vastatessaan Erkin ajankäytön kontrollointiin: hyvä nainen oli koti-ihminen, joka pysyi aina uskollisena rintamalla olevalle miehelleen. Toisaalta Annan uskollisuuden diskursseissa näyttäytyy myös ajan vaatimus siitä, että rintamalle piti kirjoittaa iloisia ja reippaita kirjeitä. Mikä piristäisi poikaystävän mieltä paremmin, kuin harras, uskollinen, kotona odottava pikkumorsian? Jossain kohdissa Anna kuitenkin lipsuu tästä ja huomattaessaan aiheuttaneensa Erkissä mustasukkaisia tunteita hän keskittyy pyytelemään anteeksi ja tuottamaan tälle taas parempaa mieltä.

Anteeksipyytelyn diskurssit liittyvät Erkin ja Annan kirjeissä kiinteästi sota-ajan kirjoittamiskulttuuriin. Kirjeet kirjoitettiin sotien aikana usein kiireessä ja kirjoittajilla oli tavoitteena saada vastauskirje matkaan mahdollisimman nopeasti, sillä kirjeiden viipyminen ei ollut tuohon aikaan hyvä merkki. Koska vastaamiselle ei ollut aina runsaasti aikaa, vastauskirjeitä saatettiin kirjoittaa edellisen kirjeen aikaansaamissa voimakkaissa tunteenpuuskissa. Näiden seurauksena kirjeeseen kirjoitettua sisältöä saatettiin myöhemmin katua, ja sitä pyydeltiin anteeksi vielä useissa seuraavissakin kirjeissä. Myös Erkin mustasukkaisten diskurssien voimakkuus kumpuaa paikoitellen tästä kontekstin ilmiöstä. Erkki itse tunnustaa eräässä voimakkaan mustasukkaisessa kirjeessään, että ei luultavasti olisi kirjoittanut kirjettä tällaiseksi, jos olisi ennen kirjoittamaan ryhtymistä juonut ensin kupin korviketta (ks. luku 5.3.1).

Kirjoittamisajankohdan konteksti vaikuttaa myös melko voimakkaasti kirjeissä käytettyyn sanastoon ja kieleen. Voimakkaimmissa mustasukkaisuutta ilmaisevissa diskursseissaan Erkki käyttää ajan puhekielisiä ilmauksia – samoin ne puskevat silloin tällöin läpi muissakin yhteyksissä. Myös Anna käyttää silloin tällöin ajan nuorisokiehen ilmaisuja. Lisäksi erityisesti Anna käyttää uskollisuutta ilmaisevissa diskursseissaan paljon kristinuskoon viittaavaa sanastoa, mikä voi juontua siitä, että uskonnollisuudesta muodostettiin sota-ajalla yksi hyvän naiseuden määrittäjistä. Kristinuskon lisäksi myös ajan populaarikulttuurin vaikutus Annan kirjeiden diskursseissa on ilmeinen. Uskollisuuteen linkittyvissä diskursseissa populaarikulttuuri näkyy erityisesti kohdissa, joissa Anna lainaa ajan suosituimpia iskelmiä ja kaihomielisii runoja. Sen sijaan Erkin mustasukkaisuuden diskurssit eivät lainaa aineksia tämänkaltaisista lähteistä.

Mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskurssien kontekstiin kuuluu kirjoittamisajankohdan kontekstin lisäksi myös kirjoittajiin liittyvä konteksti. Esimerkiksi kirjoittajien asuinpaikka, ikä ja suhde toisiinsa voivat vaikuttaa heidän käyttämiinsä diskursseihin (ks. luku 3.2). Tässä aineistossa kirjoittajien asuinpaikalla en havainnut yhteyksiä mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskursseihin, mutta sen sijaan kirjoittajien ikä ja parisuhteen tuoreus vaikutti voimakkaasti diskurssien luonteeseen.

Parhaiten tämä näkyy mustasukkaisuuden herättelyyn linkittyvissä diskursseissa, joita Anna ja Erkki hyödyntävät aikomuksenaan testata toisen kiintymystä sekä korostaa omaa ”markkina-arvoaan” (ks. luku 5.4). Mustasukkaisuutta herättelevät diskurssit lienevät tyypillisempiä juuri suhteen alkuaikoina, jolloin toiselta kaivataan merkkejä siitä, että suhde on tälle tärkeä. Mustasukkaiset ilmaukset voidaan siis koeta myös positiivisena huomiona. Pariskunnan nuori ikä lisää myös mustasukkaisuutta herättelevien diskurssien käyttöä: erityisesti Annan käyttämät arvuuttelevat ilmaukset vaikuttavat vielä varsin kypsymättömiltä yritysiltä tavoittaa toisen huomiota.

Kootusti voidaan sanoa, että konteksti vaikuttaa Erkin ja Annan kirjeissä esiintyviin mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskursseihin monella eri tasolla. Sota-aika diskurssien syntykontekstina saa aikaan mustasukkaisia diskursseja, joihin vastataan ajan naiskuvasta aineksia ottavalla uskollisuuden diskurssilla. Toisaalta diskurssit lainaavat aineksia myös puhekielestä, populaarikulttuurista ja ajan yleisistä mielipiteistä. Lisäksi kirjoittajien välinen suhde ja ikä vaikuttavat myös käytettyihin diskursseihin.

## 7 PÄÄTÄNTÖ

Tässä tutkimuksessa olen esitellyt ja kuvaillut Annan ja Erkin jatkosodan aikaisessa kirjeenvaihdossa esiintyviä mustasukkaisuuteen ja uskollisuuteen linkittyviä diskursseja sekä liittänyt niitä syntyajankohtansa kontekstiin niin mikro- kuin makrotasolla. Tutkimuksen tavoitteena oli laajentaa sota-ajan kirjeenvaihdosta aikaisemmin tehtyä lingvististä ja historiallista tutkimusta sekä tuoda tietoon uusia näkökulmia sotakirjeiden tarkasteluun. Sota-ajan pariskuntien kirjeissä keskustellaan muistakin aiheista kuin arjen aherruksesta, tulevaisuudenkuvista ja lämpimistä tunteista toista kohtaan.

Tutkimukseni rikas aineisto ja siitä saadut tulokset puhuvat puolestaan siitä, että sota-ajan kirje oli ennen kaikkea ihmissuhteiden ylläpidon ja kehittämisen välikappale. Koska tapaamiset läheisten ihmisten kanssa olivat sodan takia harvassa, kirjeistä muodostui keskeinen viestinnän väline. Kuten tutkimukseni osoittaa, kirjeiden välityksellä käytiin keskusteluja parisuhteille hyvinkin merkittävistä aiheista, kuten uskollisuudesta, siihen liittyvistä säännöistä ja uskottomuuden seurauksista sekä mustasukkaisuudesta. Kirjeistä paistavat myös selkeästi läpi kirjoittajien kokemat tunteet, jotka paljastuvat esimerkiksi käytetyssä sanastossa, lause- ja virkerakenteissa sekä diskurssien vaihtelevissa sävyissä. Aina tunteenilmaisut eivät olleet yksinomaan positiivisia, vaan sodan kauheus ja rankat olosuhteet saivat aikaan myös negatiivista kirjoittelua huolimatta ajalle tyypillisestä itsesensuurista<sup>2</sup>.

Erkin ja Annan monisatasivuinen kirjeenvaihto on sekä kielen- että historian tutkijalle loppumaton aarreaitta. Sota-ajan kirjeiden diskurssien tutkimus on ollut vielä varsin vähäistä. Erkin ja Annan kirjeistä on löydettävissä esimerkiksi hyvin mielenkiintoisia seksiin ja seksuaalisuuteen linkittyviä diskursseja, joiden tutkimus toisi varmasti uutta tietoa ajan seksuaalikulttuurista. Toisaalta kiinnostava tutkimusaihe olisi myös kirjoittajien nuoren iän näkyminen kirjeissä, sillä Erkin ja Annan kirjeet kertovat omalta osaltaan tarinaa siitä, millaista on ollut elää nuoruuttaan sodan jaloissa. Mikäli tutkija haluaa tehdä jatkotutkimusta juuri mustasukkaisuuden ja uskollisuuden diskursseista, voisi olla kiinnostavaa vertailla Erkin ja Annan kirjeenvaihdon diskursseja esimerkiksi vanhemman, jo kauan naimisissa olleen pariskunnan diskursseihin. Tämänkaltaista vertailuasetelmaa hyödynsin myös artikkelissani (Silén 2017), ja se tuotti kiinnostavia näkökulmia parisuhteen osapuolten iän ja suhteen keston merkityksistä.

---

<sup>2</sup> Myös Marjo Pajusen (2017 & 2019) tekemä tutkimus osoittaa sota-ajan kirjeiden sisältäneen monenlaisia negatiivissävytteisiä diskursseja.

Erkin ja Annan mittavan kirjeenvaihdon perusteella voidaan sanoa, että näitä kirjeitä ei kirjoitettu turhaan. Keskustelut mustasukkaisuudesta, uskollisuudesta, anteeksipyynnöstä ja anteeksiannosta ovat olleet keskeisessä osassa heidän tutustumistaan, luottamuksen rakentumista ja parisuhteen yhteisten pelisääntöjen luomista. Aikana, jolloin toisen kasvokkainen kohtaaminen rajoittui muutamaan harvaan kertaan vuodessa, jokainen kirje lienee ollut Erkille ja Annalle äärimmäisen tärkeä osoitus toisen välittämisestä. Samalla se on ollut myös mahdollisuus keskusteluun satojen kilometrien päähän, vaikkakin sitten paperin ja kynän välityksellä.

## LÄHTEET

- BEN-ZE'EV, AARON 2010: Jealousy and Romantic Love. – Sybil L. Hart & Maria Legerstee (toim.), *Handbook of Jealousy. Theory, Research, and Multidisciplinary Approaches* s. 40–55. New Jersey: Wiley-Blackwell.
- BROWN, GILLIAN – YULE, GEORGE 1983: *Discourse analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HAGELSTAM, SONJA 2011: Rakas sotilaani! Kirjeiden kirjoittaminen jatkosodan poikkeusoloissa. – Maarit Leskelä-Kärki, Anu Lahtinen & Kirsi Vainio-Korhonen (toim.), *Kirjeet ja historiantutkimus* s. 299–328. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HAGELSTAM, SONJA – TASKINEN, ILARI 2015: Hiljaisuuden myytit. Postisensuuri, vaikeneminen ja etulinjan kokemukset sota-ajan kirjeissä. – Marko Tikka, Ilari Taskinen & Seija-Leena Nevala-Nurmi (toim.), *Kirjeitä sodasta. Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina* s. 44–59. Tampere: Postimuseo & Tampereen Historiallinen Seura.
- HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HARRIS, CHRISTINE – DARBY, RYAN 2010: Jealousy in Adulthood. Sybil L. Hart & Maria Legerstee (toim.), *Handbook of Jealousy. Theory, Research, and Multidisciplinary Approaches* s. 547–571. New Jersey: Wiley-Blackwell.
- HARRIS, CHRISTINE (2003): A review of sex differences in sexual jealousy, including self-report data, psychophysiological responses, interpersonal violence and morbid jealousy. *Personality and Social Psychology Review* 7 s. 102–128.
- JOKINEN, ARJA – JUHILA, KIRSI – SUONINEN, EERO 2016: *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.
- KIVIMÄKI, VILLE – MÄNNISTÖ, ANSSI 2016: *Sodan särkemä arki*. Helsinki: WSOY.
- KONTULA, OSMO – KOSKELA, KAJ 1991: *Mustasukkaisuus ja terveys*. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallituksen raportteja 14 / 1991.
- LAHTINEN, ANU – LESKELÄ-KÄRKI, MAARIT – VAINIO-KORHONEN, KIRSI – VEHKALAHTI, KAISA 2011: Kirjeiden uusi tuleminen. – Maarit Leskelä-Kärki, Anu Lahtinen & Kirsi Vainio-Korhonen (toim.), *Kirjeet ja historiantutkimus* s. 9–25. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LESKELÄ-KÄRKI, MAARIT – SALMELA, ANU 2016: Moderni rakkaus ja kuolema. – Marjo Kaartinen, Hannu Salmi & Marja Tuominen (toim.), *Maamme. Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria* s. 79–103. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MALINEN, BEN 2012: *Mustasukkaisuus. Repivä ja rakentava tunne*. Helsinki: Kirjapaja.

- MARKKOLA, PIRJO 2008: *Synti ja siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860–1920*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MATILTA, JUHANI 1980: Mustasukkaisuus ja väkivalta. – Kalle Achté, Kauko Vauhkonen (toim.), *Mustasukkaisuus* s. 102–114. Jyväskylä: Psykiatrian tutkimussäätiö.
- METSBERG, KIMMO 2015: Kirjeenvaihdon valvojat. Kenttäpostin ja kirjesensuurin järjestäminen talvi- ja jatkosodassa. – Marko Tikka, Ilari Taskinen & Seija-Leena Nevala-Nurmi (toim.), *Kirjeitä sodasta. Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina* s. 30–43. Tampere: Postimuseo & Tampereen Historiallinen Seura.
- NURMI, TIMO – REKIARO, ILKKA – REKIARO, PÄIVI 1993: *Suomea suomeksi. Suomen kielen sanakirja*. Jyväskylä: Gummerus.
- NÄRE, SARI 2010: Nuoruus sodan hävityksessä. – Sari Näre, Jenni Kirves & Juha Siltala (toim.), *Sodan kasvattamat* s. 216–242. Helsinki: WSOY.
- NÄRE, SARI 2016: *Sota ja seksi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- NÄRE, SARI 2018: Naiset ja miehet sodan pyörteissä. – Martti Turtola (toim.), *Kotirintama* s. 9–31. Helsinki: WSOY.
- PAJUNEN, MARJO 2017: ”Sinulla, kultaseni, tuntuu olevan jotakin hampaan kolossa minua vastaan!” Erään avioparin kiistanaiheet sodanaikaisessa kirjeenvaihdossa. Liisa Mustanoja (toim.), *Arjen sirpaleita ja suuria tunteita. Kirjeet sodan sanoittajina ja ihmissuhteiden ylläpitäjinä 1939–1944* s. 62–74. Tampereen yliopiston informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta.
- PAJUNEN, MARJO 2019: ”Ehkä elämä 10 vuoden päästä hymyilee silloin ei enää ainakaan ole lasten pelkoa”: äidin negatiivisten tunteiden diskurssi sodanaikaisissa kirjeissä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta.
- PEHKONEN, ERKKA 2015: Kirjetutkimuksen etiikkaa. Yksityistä sota-ajan kirjeenvaihtoa tutkivan eettismetodologiset haasteet. Tikka, Marko; Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena (toim.), *Kirjeitä sodasta. Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina* s. 60–76. Tampere: Postimuseo & Tampereen Historiallinen Seura.
- PIETIKÄINEN, SARI – MÄNTYNEN, ANNE 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- PILKE, HELENA – KLEEMOLA, OLLI 2015: *Elämää juoksuhaudoissa. Sotilaiden hovit ja harrastukset jatkosodan rintamalla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PÄLLI, PEKKA 2003: *Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Tampere: Tampere University Press.
- RIIHONEN, HELMI 2019: ”On vallan perkelettä kun et kirjoita”: kiroilu sota-ajan kirjeissä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta.
- RINTALA, JENNI 2018: *Etelä-Pohjanmaan murre sota-ajan kirjeissä*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta.

- ROSI, JANETTE 2018: *"Mutta me ei surra. Meidän teltassa kukoistaa hirtehihuumori"*: huumori sodanaikaisissa kenttäpostikirjeissä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta.
- RÖNKKÖNEN, TEUVO 2005: Kenttäposti ja postisensuuri. – Jari Leskinen & Antti Juutilainen (toim.), *Jatkosodan pikkujättiläinen* s. 634–646. Helsinki: WSOY.
- SILÉN, SARA 2017: Täällä ollessa vasta aukee silmä ja sydän tajuamaan omat tunteensa: Parisuhdediskursseja sota-ajan kirjeissä. – Liisa Mustanoja (toim.), *Arjen sirpaleita ja suuria tunteita. Kirjeet sodan sanoittajina ja ihmissuhteiden ylläpitäjinä 1939–1944* s. 94–112. Tampereen yliopisto.
- SUOMALAINEN, SUSANNA – KOKKONEN, MARJA – PULKKINEN, LEA 2004: Neuroottisuus ja mustasukkaisuus parisuhteen laadun heikentäjänä. – *Psykologia* 5/2004.
- TASKINEN, ILARI 2015: Sota-ajan kirjekulttuuri ja kirjeiden kokemusten tulkinta. – Marko Tikka, Ilari Taskinen & Seija-Leena Nevala-Nurmi (toim.), *Kirjeitä sodasta. Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina* s. 12–30. Tampere: Postimuseo & Tampereen Historiallinen Seura.
- TIKKA, MARKO – TASKINEN, ILARI – NEVALA-NURMI, SEIJA-LEENA 2015: Kirjeiden tutkimaton maailma. – Marko Tikka, Ilari Taskinen & Seija-Leena Nevala-Nurmi (toim.), *Kirjeitä sodasta. Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina* s. 6–9. Tampere: Postimuseo & Tampereen Historiallinen Seura.
- VAINIO-KORHONEN, KIRSI – LAHTINEN, ANU 2015: *Lemmen ilot ja sydämen salat. Suomalaisen rakkauden historiaa*. Helsinki: WSOY.
- VAUHKONEN, KAUKO 1980: Eroottinen mustasukkaisuus. – Kalle Achté, Kauko Vauhkonen (toim.), *Mustasukkaisuus* s. 62–73. Jyväskylä: Psykiatrian tutkimussäätiö.
- VIINIKKA, JENNI – VOUTILAINEN, EERO 2013: Ääniä ilmassa, merkkejä paperilla – puhutun ja kirjoitetun kielen suhteesta. – *Kielikello* 3/2013. Verkkojulkaisu: <https://www.kielikello.fi/aania-ilmassa-merkkeja-paperilla-puhutun-ja-kirjoitetun-kielen-suhteesta>. (Viitattu 15.5.2019.)
- VIRTANEN, MIKKO T. – RAHTU, TOINI – SHORE, SUSANNA 2018: Kirjoitetun vuorovaikutuksen moninaisuus ja erityisyys. – Toini Rahtu, Susanna Shore & Mikko T. Virtanen (toim.), *Kirjoitettu vuorovaikutus* s. 9–38. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.